

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

N. GAUZNER

**Kapitalizmde
Bilimsel ve Teknolojik
Devrimin
Çelişkileri**

ANA

YAYINLARI

KAPİTALİZMDE
BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK
DEVİRİMİN
ÇELİŞKİLERİ

N. GAUZNER

**KAPİTALİZMDE
BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK
DEVİRİMİN
ÇELİŞKİLERİ**

Çeviren : Sevim DENGİZ

ANA

YAYINLARI

KAPİTALİZMDE
BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK
DEVİRİMİN
ÇELİŞKİLERİ

Orijinal adı : **Social Effects of the Scientific and Technological Revolution under Capitalism** / Birinci baskı : 1977 / Dizgi-tertip : Süslü Mat. Koll. Şti. / Baskı : Arben Matbaacılık / Cilt : Kardeşler Mücellithanesi /
Kapak düzeni : Ömer Güneş

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İÇİNDEKİLER

	Sahife
ÖNSÖZ	7
Bilimsel ve Teknolojik Devrimin Temel Görünümleri	9
Otomasyon Dünyasında Kişinin Rolü	27
Kapitalist Toplumun Sosyal Yapısındaki Değişiklikler	39
Çalışma Şartlarında ve Yaşam Biçiminde Görülen Değişiklikler	74
Otomatikleşme Daha Az İş Demek midir?	100
Tekelci Devlet Kapitalizminde Oluşan Bilimsel ve Teknolojik Devrimin Çelişkileri	111
Bilimsel ve Teknolojik Devrim, Sosyalizm ve Komünizm	136

YAPIT ÜZERİNE...

Elinizdeki yapıt, kapitalist toplumda Bilimsel ve Teknolojik Devrimin çelişkilerini derinlemesine ortaya koymaktadır.

Marksist öğretisi, Bilimsel ve Teknolojik Devrimin sorunları ile yakından ilgilenir ve onların çözülmesine önemli katkılarda bulunur. Marksizm, sosyal gelişimin en önemli koşulu olarak gördüğü üretici güçlerin gelişimine, büyük önem vermiştir.

Milyonlarca işsiz bulunduğu, çocukların açlıktan hergün öldüğü dünyamızda Bilimsel ve Teknolojik Devrim, insanlık yararına değil, kapitalistlerin azgın kârı, tekelin yayılmacı hırsı ve devletlerin militarist harcamaları için, yararlı olmayan bir biçimde kullanılmaktadır.

Lenin'in işaret ettiği gibi; kapitalist ülkeler, emekçi halkı ücretli köleler haline gelmeyi zorlayacak koşulları günden güne geliştirmektedirler. Gerçekten gelişmiş kapitalist ülkelerde Bilimsel ve Teknolojik Devrim yeni toplumsal sorunları ortaya çıkarmış, dünya çapında da az gelişmiş ülkelerde baskı ve sömürüyü şiddetlendirmiştir.

Bilimsel ve Teknolojik Devrim, toplumsal mülkiyet içersinde ise, geniş çaplı üretimin artışı, küçük üreticinin sürekli ortadan kalkması demektir. Bu ise, genel olarak sı-

nıf farklılıklarının ortadan kaldırılması, bunların dayandığı bütün üretim ilişkilerinin kaldırılması ve bu toplumsal ilişkilerin neticesi olan bütün düşüncelerin devrimcileştirilmesi için zorunlu geçiş noktası olan sınıf diktatörlüğü ve devrimin sürekliliği ile sağlanabilir.

Sosyalist ülke eski toplumun cesedini (Kapitalist toplum) tabuta yerleştirip mezara indiremediğinden, kendi içinde çürütüp çözüştürdüğünden Bilimsel ve Teknolojik Devrim sosyalizmin güçlenip yerleşmesi için, ancak proletarya diktatörlüğü altında uygulanabilir.

Yapıtın son bölümünde, Bilimsel ve Teknolojik Devrim için gerekli şart olan toplumsal mülkiyet belirtilmiş, ancak toplumsal mülkiyetin tamamlayıcısı ve insanlığı sosyalizmin ikinci aşamasına götürecektir olan temel şart, proletarya diktatörlüğü vurgulanmamıştır.

Bu doğruların ışığı altında, elinizdeki yapıt Bilimsel ve Teknolojik Devrim konusunda aydınlatıcı bir çalışmadır.

YAYINEVİ

BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK DEVRİMİN TEMEL GÖRÜNÜMLERİ

Günümüz bilimsel ve teknolojik gelişiminin toplumsal önemi bu gelişimin devrimci yapısını ve ulaşılması zor başarılarını yansıtmaktadır.

Bilimsel ve Teknolojik Devrimin özünü nelerin oluşturduğu konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu özü bazı yazarlar, sadece bilimin büyük önemi, sentetik hammadde üretimi vd. gibi bazı gelişmelerde görmüşlerdir. Bilimsel ve Teknolojik gelişimin özünü anlama konusundaki çeşitli görüşler, günümüzdeki aşamaların tanımlamalarında «elektronik çağı», «otomasyon çağı», «atomik çağı» ve «kozmetik çağı» gibi farklılıklar ortaya koyarlar.

Ancak bu tanımlamalar elbette ki yetersizdirler; çünkü, günümüzde Bilimsel ve Teknolojik Devrim, iş âletleri ve yöntemlerinde, teknoloji ve üretim organizasyonunda, enerji kaynaklarında ve emeğin içeriğinde meydana ge-

len, birbirine bağılı niteliksel değişimlerin bir bütünüdür. Bu değişmeler bir bütün olarak ele alındığında, üretici güçlerin nitelik yönünden yeni ve daha üst bir düzeye çıkma-
malarını sağlamıştır.

Geçmişin teknolojik devriminden farklı olarak, üretici güçlerdeki gelişim, bilimsel verilerin sistematik kullanımı ve büyük ölçüde genişlemesi temeline dayanır.

Özellikle fizik, kimya ve biyolojideki buluşların sonucu olan bilimsel devrim, kişiye kuvvetli olmaktan çok, doğayı keşfetme olanağını verir. Geçmişte bilim ve üretim arasındaki ilişki dolaylı olmuştu. Bugün ise, bilimsel araştırma, mal üretimi sahasının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Üretim işleminin gerçekleşmesi, maddeye dönüşmesi, Karl Marks tarafından daha önceden görülmüştü. (1) Bu, günümüzde gerçekleşmektedir.

Bu yöntemler sayesinde bilim ve üretim birbirlerini zenginleştirecek biçimde birleşmişlerdir. Araştırma enstitüleri ve laboratuvarlar artık keşiflerin yapımevi haline gelmiş ve endüstri için yeni fikirler, yeni ürün çeşitleri, yeni teknolojik yöntemler ve kavramlar ortaya çıkmıştır.

Bilimsel keşiflerin, yapım yöntemlerine uyarlanması süresi gittikçe kısalmaktadır. Halbuki elektriğin keşfiyle kullanılması arasında hemen hemen 50 yıllık bir süre geçmişti. Transistörlerin endüstride kullanılması net beş yılı, laser ışınları ise, bir yıldan biraz fazlasını gerektirmişti. Büyük bir teknolojik buluşun, endüstriye uygulanması, artık 20. yüzyılın başında gerekenden yarı yarıya daha az zamanı almaktadır. Ayrıca geliştirme ve deney dönemi de üçte bir oranında kısalmıştır.

Nükleer güç planlaması, elektronik endüstrisi, uzay

(1) K. Marks, F. Engels. Toplu Eserler, C. 46, Bölüm, 2, s. 221.
(Rusça baskı)

teknolojisi gibi son bilimsel icatlarla ortaya çıkan yeni endüstri dalları, bilimsel gelişmenin göze çarpan kanıtlarıdır ve günümüzün en önemli güçleridir.

Bilimsel ve Teknolojik Devrim, üretimin üç temel elementini yavaş yavaş değiştirilmektedir: işçilikte mekanik yöntemleri (mekanizasyon) iş âletlerini (önceden belirlenen mallar ve sunî maddeler) enerji kaynaklarını (gaz ve sıvı yakıtın geniş kullanımı, nükleer enerjinin geliştirilmesi) ve kaynakların üretimini etkilemektedir. Devrim, hammaddenin üretiminden mamul maddenin satışına kadar, üretimi her evresinde etkilemektedir.

Kontrol Eden Ve Yöneten Makinalar

Bilimsel ve teknolojik gelişmenin çeşitli yönleri, her bakımdan birbirine sıkı sıkıya bağlı olmuşlardır. Ancak bu gelişimin başlıca yönlendiricisi, üretimin otomasyonu sırasında işçiliğin mekanik biçimlerinde görülen devrimdir.

Bazı ekonomistler otomatikleşmeyi önemsemez, onu mekanikleşmenin bir uzantısı, «**eski yöntemlere yeni bir ad**» olarak görür. Fakat bu görüş mantıklı değildir. Otomasyon, mekanikleşmenin sadece bir uzantısı, uzmanlaşma, özelleşme ve standartlaşmanın bir sonucu değil, aynı zamanda teknolojik gelişimin niteliksel yeni bir adımıdır da.

Bilimsel ve teknolojik gelişimin, kökten bir yenilik olduğunu kabul etmeyenler, teknolojik ilerlemeyi sosyal ilerlemeden ayırmaya ve insanla teknoloji arasındaki karşılıklı ilişkilerde meydana gelen niteliksel değişiklikleri kabul etmemeye çalışırlar. Bu arada üretim teknolojisinde görülen kesin ve önemli gelişmeler, insan ve makina arasındaki ilişkilerin yapısında da kökten değişikliklere neden oldular. Teknolojik gelişmenin ilk dönemlerinde (mekanizasyon) insan ve iş âletleri üzerindeki doğrudan et-

kiler, çalışma mekanizmasına aktarılmıştır. Ancak, insan yine de makinalaşmış üretimin temel ögesi olarak kalmıştır. Kişi denetleme, yönetme ve normalden herhangi bir sapma halinde üretim sürecine müdahale etme görevlerini korumuştur. Ancak, otomasyon ile bu görevler mekanik âletlere devredildiler. Üretim sürecinin uygun bir biçimde otomatikleştirilmesi, makinayla herhangi bir teknolojik ilişkiye girmekten kurtulan insanın bu sürece doğrudan katılmasına gerek bırakmaz. Üretimin otomatikleşmesi, insanın makinalar yardımıyla diğer makinaları işletmesini sağlar.

Makinalarla ilgili birçok düşünce bugün değişmiştir. Eskiden makinalar, sadece bazı üretim görevlerini yerine getirmek üzere insanlar tarafından yapılan sunî âletler olarak bilinirken, bunlar artık sadece üretim görevlerini yerine getirmekle kalmayıp, bellek ve bazen de psikoloji görevlerini bile yerine getirmektedirler. Teknolojik gelişimin bugünkü evresinde, daha önceki makina gruplarına (enerji üretiminde, ulaştırmada ve teknolojide) yeni makina tipleri (kontrol, düzenleme, hafıza ve sibernetik alanlarında) eklendi.

Bilimsel ve Teknolojik Devrimin karakteristik çizgilerinden biri de yönetici makinaların yaratılışı, geniş ölçüde kullanılışı ve kontrol teorisinin pratikte uygulanışdır.

Eski tip makinalar, çalışma âletlerinin gücünü, işçinin fiziksel gücünü aşacak bir biçimde arttırılmasını sağladılar. Otomasyonun uygulanması, iş âletlerinin gücünü, refleks potansiyelini ve insan organizmasını, sınırlarının ötesinde arttırmaktadır. Basit makinalar işçinin sadece ellerini (!) güçlendirir. Buna karşılık otomasyon onun ellerini güçlendirmekle kalmaz, zekâsını da geliştirir. Otomatikleştirilmiş sistem, daha önce saptanan programın koşullarını yerine getirmenin yanında onu ayrıca düzeltir de.

Işık hızına yakın bir hızla çalışan elektronik kontrol âletleri, otomasyon aracılığıyla, çalışan kimseye bağlı olarak işleyen ve günümüzün modern standartlarına göre beceriksiz, yavaş bir sistem olan «feed back» kontrol sisteminin yerini aldılar.

Elektronik bilgisayarların bulunuşu, bilimsel ve teknolojik gelişimin 20. yüzyıl tarihinde göze çarpan icatlarının en önemlisidir. 15-20 yıl gibi kısa bir zamanda, bu makinelerin gelişmiş özelliklere sahip dört tipi yapılmıştır.

Son bilgisayarlar, uzayda birkaç milyon operasyonu bir saniyede yerine getirebilmektedirler. Onların bellek sistemleri, orta boyda 5.000 kitaba eşit bilgiyi saklamaktadır.

Bilgisayarların bilimsel ve teknolojik gelişimin kontrol alanlarında kullanılması, yönetim ve üretim planlamasına yönelmesi, sevindirici bir gelişmedir. Bilgisayarlar, zamanımızın başlıca çelişkilerinden birçoğunun yokolmasını sağlamışlardır. Bilgi çağı ile kişinin fiziksel sınırlanması arasındaki çelişki, bu bilginin elverişli kullanımı ile yokedilmiştir.

Yeni Hammadde Ve Enerji Kaynakları

Günümüz bilimsel ve teknolojik devriminin en önemli özelliklerinden biri de, üretimin hammadde kaynaklarının değişmesi ve yeni maddelerin daha geniş ölçüde kullanılmasıdır. Bilimin, maddenin yapısı, değişim yasaları ve kimyasal reaksiyonların ortaya çıkma nedenleriyle birleştirilmesi, özelliklerini önceden saptanmış malların özlerinin sentezini mümkün kıldı. Sunî ve sentetik maddelerin kullanılışı, daha ekonomik yöntemlerin gelişmesini ve insanın doğaya olan bağımlılığının azalmasını sağladı.

Modern endüstriyel sistem, büyük ölçüde elektrik üre-

timi ve tüketimi olmadan, birtakım görevleri yerine getiremez. Elektrik, endüstride başlıca enerji kaynağıdır ve maddesel değişimde büyük ölçüde kullanılır. Çeşitli teknolojik çalışmalarda elektriğin kullanılışı büyük ölçüde önem kazanmıştır. Enerji üretimine tanınan önceliğe karşın, en gelişmiş ülkeler bile gereksinimlerini bu tür enerjiden karşılayamadılar.

Elektrik gücünün, insan emeğinin yerini alacak şekilde gittikçe daha fazla kullanımı, emek üretkenliğinin artmasının ardında yatan faktörlerin en önemlisidir ve bu, teknolojik devrimin etkisiyle enerji üretiminde yer alan dönüşümlerin önemini gösterir. Bu dönüşümün ilk aşaması, pahalı katı yakıttan yavaş yavaş daha ekonomik olan gaz ve sıvı yakıta geçilmesiydi. Öteki aşama ise, maddenin içinde bulunan enerji kaynaklarının başka biçimlere dönüşmesidir.

20. yüzyılın büyük keşifleri, atom enerjisinin bulunmasına yönelmiştir. Nükleer enerjinin geleceği ile ilgili ilk değerlendirmeler birbiriyle çelişkindir. Bunlar kimi zaman olumlu, kimi zaman da olumsuz olarak yorumlanmışlardır. Nükleer enerjinin endüstride kullanılmasının en önemli güçlüklerinden biri, büyük sermayeyi gerektirmesidir. Şimdi, bu gerçeğe birlikte nükleer enerjinin geleceği hakkında daha açık bir fikre sahibiz. 1960 sonlarında büyük nükleer enerji istasyonlarında elektrik gücü üretmek için gereken sermaye, klasik enerji istasyonlarında üretilen enerjinin malolduğu sermayeye yakındı. Gelecekte, nükleer mühendislik, geliştirilmiş reaktörler aracılığıyla, uranyuma oranla daha kolaylıkla elde edilebilen toryumunu kullanarak ve daha önemlisi üretilen nükleer yakıtı tekrar işleyerek ilerleyecektir.

Daha uzak bir gelecekte de, termo-nükleer enerji üretiminin, uranyumun ve plütonyumun ağır çekirdeğinin fis-

yonu üzerinde değil, onların yerine daha hafif çekirdeklerin füzyonu üzerinde temellenmesi ve sayısız güç kaynağı ortaya çıkarması beklenmektedir. Termo nükleer enerji üretim yöntemleri, bugün yapılan nükleer enerji üretiminden on kat daha fazla olarak, nükleer küçük parçalardaki gizli enerjiyi ortaya çıkartacaklardır.

Amerikan Atomik Enerji Komisyonu'nun yaptığı tahmine göre, 1980 yılında nükleer enerji istasyonları, tüm enerjinin % 23-30'unu üretecek ve bu oran 2000 yılında % 50'ye yükselecektir.

Üretici güçlerde görülen, bilimsel ve teknolojik devrimin temelinde yatan, iç içe geçmiş niteliksel değişmeler, bilimi üretimin önemli bir elemanı haline getirmektedirler. Bilim sibernetik aracılığıyla ekonomiyi otomatikleştirmeye yardım eder, yeni hammaddeler üretir, enerji kaynaklarını iletir. Devrim aynı zamanda işçiliğın tanımını temelden değiştirir ve işçiye bütün üretim sistemlerinde yeni bir rol verir.

Bilimsel Ve Teknolojik Devrim Çizgilerinin Belirlenmesi

Günümüz bilimsel ve teknolojik devrimi, 18-19. yüzyıl endüstri devrimlerinden, alet ve üretim biçimlerinde görülen diğer devrimci gelişmelerden kendisini ayıran, bazı özel görünümlere sahiptir. Bu görünümler, kendi alanlarında önceki bütün teknolojik gelişmelerden üstündürler. 18-19. yüzyıllardaki endüstriyel gelişme -ilk önce tekstil sanayiinden başlayıp diğer sanayi dallarına yayılmıştır- makina üretimini temelinden değiştirmiş ve yeni endüstrilere büyüme olanağı tanımıştır. Bununla birlikte bu devrimin asıl çalışma alanı endüstri, ulaşım ve haberleşme olarak kaldı.

Buna karşılık, modern bilimsel ve teknolojik devrim

başından beri, sadece endüstri, ulaşım, haberleşme ve enerji sistemlerine değil, aynı zamanda tarım, ticaret, maliye ve hatta devlet mekanizması gibi üretici olmayan alanlara da yayıldı.

Bu evrede, üretici güçlerde görülen gelişme insanla doğa arasındaki ilişkilerde görülen değişimde de kendini göstermiştir. Devrimin kapsadığı alan, şimdi öncekinden daha fazla bir oranla, dünyanın % 70'ini kaplayan okyanus ve denizleri de içine almaktadır. Aynı zamanda çevresindeki uzayı ve güneş sistemlerini de kaplar.

Bilimsel ve teknolojik gelişmenin hızı gittikçe önemli ölçüde artmaktadır. Son yüzyılda bilim ve teknolojiye gelişmeler birkaç on yılı gerektirirken, bundan çok daha fazlası son bir iki yıla sığmıştır.

Günümüz bilimsel ve teknolojik devriminin sosyo-politik görünümü de önemlidir. Devrim, kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde yer almaktadır ve bu, sosyalizmin dünya hareketinde belirleyici rol oynamaya başladığı dönemdir.

Bilimsel ve teknolojik devrim, hem ekonomileri kiralanan emeğin sömürülmesine dayanan ülkelerde ve hem de emeğin üretim araçlarına sahip olduğu ülkelerde görülmektedir. Bilimsel ve teknolojik devrim ile devrimci sosyo-politik gelişmeler arasında önemi gittikçe artan bir yakınlaşma da görülmektedir.

Günümüz bilimsel ve teknolojik devriminin önemli ekonomik sonuçları vardır. Her şeyden önce, emeğin yerini tutan makina sayısı önemli ölçüde artmıştır. Üretim aletlerindeki verimlilik, bilimsel ve teknolojik verilerin toplanması, ulusal refah konusunda, eskiden varolan doğrudan işçi kullanımından daha önemli bir duruma gelmiştir.

Üretim işlemlerinin hızının ve gücünün artması, yeni teknolojik yöntemlerle daha uygun sistemlerin kullanılması, yeni maddeler, yeni kontrol sistemleri, ve üretim veriminin öncekinden daha yüksek bir düzeye çıkmasını sağladı. (2) İlk olarak maddesel ve kültürel kazançlardan büyük bir bolluğun yaratılması konusunda gerekli teknik koşullar ortaya çıktı.

Modern bilimsel ve teknolojik başarıların uygulanması, üretim araçlarının verimini önemli ölçüde arttırmıştır. Verimliliğin artış oranı, kullanılan aracın fiyatındaki artıştan fazla olacak biçimde, makinalardaki verimin artışıyla makina fiyatlarının artış oranı arasında yeni bir bağlantı kuruldu. Bu yeni bağlantı, sermaye veya emeğin çoğaltılmasından çok, her ikisinin de daha yoğun bir biçimde kullanılmasını öngörüyordu. Ekonomik başarıların bu yoldan çoğalması, bu bağlantının önemini arttırdı. Sermaye ve emeğin birleşmesi genel olarak, endüstriyel yapı ve ekonomide önemli değişikliklere neden olmuştur. Üretim araçlarının daha fazla verimliliği, tüketimi ve sermaye yatırım istemlerini azaltmıştır.

Üretimin teknik temellerinde görülen gelişim, üretim yöntemlerinde personelin yüklendiği görev ve bütünleşmeden ayrılmaz. Bunun için de üretimin teknik temellerinde görülen gelişim, üretimi yüklenen kişilerle iş-gücünün niteliğini kaçınılmaz olarak etkiler.

Savaş Sonrası Devrede, Bilimsel Ve Teknolojik Devrimin Hızlanması Arındaki Faktörler

Birçok Batılı gözlemci, endüstrileşmekte olan ve endüstrileşmiş toplumlarda bilimsel ve teknolojik ilerleme-

(2) Bilim ve teknolojiadaki başarılarla uyarlanışın her zaman birden bire ortaya çıkmayacağı belirtilmelidir. Bu başarılar bazen daha yüksek düzeyde veya yeni hammadde çeşitlerinin çoğaltılması durumunda da ortaya çıkarlar.

nin toplumsal değişmelere bağlı olduğunu öne sürmüştür. Bu bağlılık özellikle, Amerikalı Prof. Leslie A.White'in çalışmalarında açıktır. Prof. Leslie A.White «Teknoloji bağımsız değişken, sosyal sistem ise bağımlı değişkendir» der. (3) Marksizmin kurucuları tarafından ortaya çıkarılan ve tarihin bütün devreleri için geçerli olan, üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki karşılıklı ilişkinin diyalektiği, bu teorilerde kesinlikle gözardı edilmiştir. Bu nedenle, ülkelerinde bilimsel ve teknolojik gelişmeyi engelleyen keskin toplumsal sorunları ve çelişkileri gözardı ederken, bu teorilerin savunucuları, kapitalizmin sınırsız gelişiminin aldatıcı görüntülerini çizerler.

Sanayileşmekte olan veya sanayileşmiş toplumların teorisyenleri, kapitalizmin bu evresinde üretim ilişkilerinin, üretici güçlerde gelişmeyi sağlayacak cinsten ilişkiler olmadıkları, onları engelledikleri, bilimsel ve teknolojik gelişmeyi çarpıttıkları gerçeğine gözlerini yumarlar. Günümüz tekelci devlet kapitalizmi, teknolojiyi ve bilimin yaratıcı güçlerini yıkıcı güçler haline getirmiştir. Rekabeti durdurmuş ve üretim güçlerini sadece kazanç sağlamak amacıyla kullanılan araçlar olarak nitelemeye başlamıştır. Gelişen ülkelerde ekonominin, bilimsel ve teknolojik gelişmeyi engellemesi, kendi dışındaki süper kazançları azaltmak ve sürekli olarak tekelcilere hizmet eden gerici politik rejimleri kullanmak yoluyla mümkündür.

Pratik, üretici güçlerin bağımsız rolünü gereğinden fazla büyütmenin ve üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki iç içe geçmiş çok yönlü diyalektiği gözardı etmenin zararlarını göstermiştir. Ne yazık ki, bu görüşler

(3) Leslie A. White. Kültür Bilimi. New-York 1949, s. 365.

bazı Marksist yazılara, tekelciliğin teknik gelişmeyi mutlaka engelleyeceği, kapitalizmde bilimsel ve teknolojik devrimin olamayacağı şeklinde yansımışlardır.

Bu görüşler, tarihî materyalizmin temel ilkelerinden biri olan üretim sistemlerinde üretici güçlerin öncü rolünün unutulmasına neden olmuşlardır. Ayrıca bu görüşler, Marksizme gerçekten yabancı olan bir teoriyi: **«kapitalizmin otomatik çöküşü ve üretim güçlerinin durgunlaşmasını»** kapsayan beylik teoriyi canlandırmıştır.

Marksizm, maddede ve üretimin teknik temelinde görülen dönüşümleri, uzlaşmaz sınıfların bulunduğu bir dünyada, devrimci bir patlayışa götürecek ve yeni sosyal sınıfların doğmasına neden olacak devrimci bir güç olarak görür.

«Burjuvazi, üretim araçlarının sürekli gelişimi, dolaşısıyla üretim ilişkileri ve bütün toplumsal ilişkiler olmadan varolamaz.» (4) «Komünist Parti Manifestosu»nun bu tezi modern kapitalizme uygun düşer.

Üretim biçimi olarak kapitalist mülkiyetin tekelci şekli, rekabet gücünü azaltır ve ekonomik dalgalanmalarla teknolojik gelişmeyi engeller. Ancak bu, onun ilerlemeleri tamamiyle durdurduğu anlamına gelmez. Lenin bu tür basite indirgemelere karşı şu uyarıda bulunmuştur: «Çürüme eğiliminin kapitalizmin hızlı gelişimini engelleyeceğine inanmak bir hata olacaktır. Daha çok veya daha az derecede şu veya bu eğilimlerle bazı ülkeler yanlış yola gidebilirler. Bütünüyle ele alındığında kapitalizm, öncekinden daha fazla bir hızla büyümektedir.» (5) Kapitalizmin tekelci evreye geçmesinin, bu gelişmeleri ve tekno-

(4) K. Marks, F. Engels. Seçme Eserler, c. 1, s. 111.

(5) Lenin. Toplu Eserler, c. 22, s. 300.

lojik gelişmenin hızlanmasını engellemediği pratikte kanıtlanmıştır.

Emperyalizm ve tekeller, rekabette yan yana bulunmakta ve sürekli olarak yeni rekabet biçimleri getirmektedirler. Bundan dolayı tekelci sermaye üretim giderlerini azaltmaktan çok teknolojiyi geliştirmeye yardım eder. Yüksek sermaye/emek oranı, kâr oranını artırma yöntemi olarak, sabit sermayenin kullanılması açısından ekonominin önemini artırır. Donatım işlemlerini otomatik olarak kontrol eden bilgisayarlar, sermaye donatımının maksimum kazanç için kullanılmasının parlak bir biçimidirler. Bu, otomatikleşmenin yüksek sermaye/emek oranıyla birlikte endüstrilerde önemli bir rol oynamasının nedenidir. Bu, aynı zamanda, en önemli hammaddelerin, gaz, sıvı veya tanecikli olarak biriktirilmiş ürünlerin üretilmesinde de önemlidir. Tam otomatikleşme için en uygun alanlar, petrol rafine endüstrisini, kimyasal endüstrinin birçok dallarını, besin endüstrisinin de bazı dallarını kapsarlar.

Burada da daha önce olduğu gibi, yeni teknolojinin arzı için asıl önemli olan emek giderlerinin azaltılması istegidir. Kapitalistler, çoğalan grev hareketlerine ve çalışan sınıfın örgütlenmesine büyük bir endişeyle bakarlar ve şu ilkeye göre hareket ederler: **«makinalar grev yapamazlar.»** (6) Buna ek olarak makinalaşan üretim artan oranda, memur personelle birleşmiştir. Memur personel, daha kolay kontrol edilebilir ve etkili sendikalarla daha az ilişkidir. Bunun için de yöneticilerle daha uygun işbirliği yapar.

Bilimsel ve teknolojik gelişmenin hızlanması, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra başlamıştır. Burjuva eko-

(6) J. Galbraith, bu konuda şunları yazmakta: «Sendikaların denetimindeki mavi yakalı büyük işgücü, önemli bir tehlike yaratmaktadır.» (J. Galbraith, The New Industrial State, Boston, 1967, s. 236.

nomistleri, buna kapitalizmin dönüşümünün işareti olarak bakarlar. Aslında bu dönüşümler, kapitalizmin yapısında olan değişmelerden değil, içinde bulunduğu keskin sosyo-politik koşullardan doğmuşlardır.

İkinci Dünya Savaşı, son bilimsel başarılarla dayanan savunma teknolojisindeki ilerlemeleri önemli ölçüde hızlandırmıştır. Kapitalist ülkelerin nükleer-fisyon ve nükleer-füzyonun bulunmasıyla ortaya koydukları ilk kullanım, atom ve hidrojen bombaları şeklinde, askerî alandaydı. Elektronik sanayiinde yapılan gelişmeler de radarın bulunuşunu hazırladı.

Savunma teknolojisinde kullanılan bilimsel buluşlar ise, sivillerin gereksinimi olan üretimde kullanılmadı, sadece onları etkiledi. Savaş teknolojisinin gelişmesi ve askerî amaçlar için yapılan bilimsel araştırmalar, yalnız askerî buluşların birikimine ve bunların uluslararası alışverişine olanak sağlamakla kalmadılar. Bu buluşlar ayrıca, tekелci devlet birliklerini de güçlendirdiler. Aynı devrede tekелci devlet kapitalizminin makinalaşması için teknolojik ve bilimsel ilerlemenin bulguları daha fazla kullanıldı. Devletlerin araştırma giderleri (Birleşik Devletlerde bu oran toplam tutarın 2/3'üdür) önemli ölçüde yükselmiştir. Vergiden muafiyet yoluyla kapitalist devletler, tekellerin teknoloji alanında yapacakları sermaye yatırımlarını desteklediler. Bilimsel ve teknolojik gelişimin yüksek düzeyi, onların ekonomik etkilerini artırmakta ve teknolojik gelişmelerin kullanımını teşvik etmektedir.

Dünyadaki önemli değişmeler, teknolojik gelişimin hızlanması, işçi sınıfının sosyo-ekonomik ve politik gelişmeler üzerindeki artan etkisiyle yakından ilgilidir. İşçi sınıfının değişik dönemlerde toplumsal yaşam alanında, ücret artışları biçiminde kazandıkları, iç pazarın genişlemesinde önemli bir faktör olarak rol oynadı. Ayrıca işçi sı-

nının bu kazançları, kapitalistleri, işçiyi, kâr sağlayan makinelerle değiştirmeye sevk etti.

Savaş sonrası devrede daha büyük pazarların kurulmasının nedenlerinden birkaçı da: üretici olmayan alanlar üzerinde yayılmalar, tüketim mallarına olan istekler (elektrik gücü ve onun yerini alabilecek çeşitli mallar gibi) ve onların temel kârlarıydı. Bütün bu faktörler, bilimsel ve teknolojik gelişmenin bulgularını üretici olmayan alanlarda kullanma arzusunu arttırdı. Günümüzde Birleşik Devletlerde tüketici olanlara ödenen kazanç ve ücretlerin toplam tutarı, mal üretimine ayrılardan daha fazladır. Ve tüketici alanlar, temel kârlarda, sermaye yatırımlarının çoğunluğunu içerirler.

Diğer konularda olduğu gibi, bilim ve teknolojideki eğilime de sosyalizmin kapitalizm üzerindeki etkisi açısından bakılması gerekir. Dünya sosyalizminin, kapitalizmin artık üretim güçlerini insanlığın açılımı yararına geliştiren sosyal bir düzen olmaması, bilimin ve teknolojinin gelişmesine sadece kapitalist kâr amacı ile önem verdiği, ekonomiye devletin aktif bir biçimde müdahalesine olanak tanımadığı şeklindeki haklı meydan okuması nedeniyle bu doğrudur. Örneğin, 4 Ekim 1957’de Sovyetler Birliği tarafından ilk suni uydunun dünya yörüngesine yerleştirilmesi, Amerika’da yeni araştırma programları hazırlayan yüksek teknik okullar tarafından incelenmiştir.

Birleşik Devletler Senatosu raporunda şu sözler bulunmaktadır: **«Amerika’nın rahat güvencesi olan bilimsel üstünlüğü Sputnik 1957’de yörüngeye girdiği zaman parçalanmıştır. Bu demektir ki Sovyetlerin bilimsel ve teknik insan gücü üretimi bizimkini aşmıştır.»** (7)

(7) Tam istihdam: A.B.D.’de insan gücü politikası ve istihdam için öneriler. İşçilik komitesi ve kamu yararı, A.B.D. Senatosu, Washington 1964, s. 10.

Bilim ve teknolojinin başarıları, Japonya ve Avrupa kapitalist ülkelerindeki emperyalistlerarası üstünlük yarışını hızlandırdı. Bu çoğalım özellikle Batı Avrupa emperyalist bütünleşmesinden sonra başladı. Batı Avrupa ve Japonya'da savaştan sonra kurulan bazı yeni sanayi girişimleri, A.B.D.'dekilerden bile üstün çıkmıştı. Buna ek olarak, bu ülkelerin tekelleri işçilerine daha az ücret vererek fazla kazanç sağlamışlardı. Bundan dolayı bu ülkelerin pazarları, Amerikan pazarlarından ve hatta Amerikan tekellerinden daha üstün duruma gelmişlerdi. (8)

Böylece savaş sonrasının ekonomik ve sosyal koşulları, bilim ve teknolojinin, tekelci devlet kapitalizminde önemli bir rol oynamasında olanak sağladı.

1950'lerde üretici güçlerde meydana gelen önemli niteliksel değişikliklere bilimsel ve teknolojik gelişmenin belirgin özellikleri olarak bakılmaya başlandı.

(8) Otomobil sanayisi buna bir örnektir: 20. yüzyılın ilk yarısında Amerikan otomobil sanayisi, Birleşik Devletler'deki teknik üstünlüğün ve endüstriyel gücün sembolüydü. Fakat şimdi İngiliz, Fransız ve Batı Alman otomobil fabrikaları Birleşik Devletler'deki modern teknik modellerden daha üstün modeller yaratabilmektedirler. Bunun nedeni de daha az ücret verilmesi ve daha ucuz modeller seçilmesidir. Bu aynı zamanda, Avrupalı yapımcıların Birleşik Devletler'deki gümrük kurallarının üstesinden gelmesine ve Amerikan pazarlarında satış yapabilmesine olanak sağlamıştır.

Diğer bir örnek ise: İngiliz tekstil sanayiini ciddi bir şekilde etkileyen Japon tekstil sanayii ve Amerikan pazarlarında büyük ölçüde bulunan Japon transistörlü radyolarıdır. Birleşik Devletler'de hâlâ yoğun olan elektronik bilgisayar üretimi, İngiliz ve Fransız yapımcılarıyla Amerikan yapımcıları arasında bir yarışın doğmasını engelleyememiştir. Fakat unutulmamalıdır ki, Fransız ve İngilizler, Amerikalıların Avrupa pazarlarına girmesini önlemek amacıyla sıkı sıkıya işbirliği yapmaktadırlar.

Değişmenin Belirtileri

Üretici güçlerin gelişmesinin her önemli safhası, toplumun endüstriyel ve teknik potansiyelini karakterize eden kendi sistemine sahip oluyordu. 18 ve 19. yüzyılın endüstriyel gelişimi, dokuma tezgahlarının sayısı, buhar makineleri ve üretilen enerji aracılığı ile tanımlanmakta idi. Bu gelişimi belirleyen diğer belli başlı göstergeler ise, maden kömürü üretimi, demir-çelik dökümü ve elektrik gücü kapasitesidir.

Teknik gelişmenin bugünkü yeri gözönünde bulundurulduğunda, ekonomik göstergeler, yeni bir sistem ortaya çıkaracaklardır. (9)

Araştırma ve planlama çalışmalarına yapılan masraflar, teknik gelişmenin bir göstergesi sayılır. Giderlerin büyüme hızı, ulusal gelir içindeki artan payları ile belirlenebilir. Örneğin, 1963'de Ulusal üretimde araştırma giderlerinin payları Birleşik devletlerde % 3, İngiltere'de % 2,5, B.Almanya'da % 1,9, Japonya'da % 1,6'dır.

Bilimsel ve teknolojik devrim tarafından gerçekleştirilen en önemli yöntemlerden birisi, üretimin otomasyonudur. Otomasyonun gelişmesi, tüm yatırım içinde otomasyon yatırım payının tutar ve oran olarak artışı ile belirlenir. Amerikan imalat sanayiinde 1955'de otomasyon ile ilgili sermaye yatırımları, toplam tutarın % 11'i olarak hesaplanmıştır. 1966'da bu rakam % 20'ye, 1968'de ise, % 25'e yükselmiştir. 1980'de % 30'a yükselmesi beklenmektedir.

Otomasyonun sibernetik alanı tümü ile uygulandığında, bütün otomatikleştirilmiş sistemlerin ve elektronik bilgi sayarların bilgiler için kullanılması mümkün olacaktır.

(9) Sovyet ekonomisti Y. Kvasha ekonomik istatistiklerde elektronik âletlerin uygulanmasını da bir gösterge olarak kabul etmeleri gerektiğini savunur.

Bilgisayarlar, aynı zamanda ekonomik planlama ve kontrol, ekonomik çözümlemeler, üretimin bilimsel yönetiminde yararlanılan bugünkü ekonomik verilerin uygulanması gibi durumlarda, gerekli bilgileri de kullanmaktadırlar.

Birçok durumlarda otomasyon, üretim alanında elde edilenlerden daha hızlı sonuçlar verir. Kontrol uygulamasını da, pratik olarak elde edilmesi mümkün olan bilgi ve hesapları kullanarak yerine getirebilir. İşte bu da, bilgisayarların, (veya düşünen makinelerin) neden bankalara sigorta şirketlerine hükümet dairelerine ve genellikle askeri kurumlara yerleştirildiğini gösterir.

Bilgisayar oranı ekonomik gelişmenin başta gelen ölçütlerinden biridir. 1970'de Birleşik Devletlerin bilgisayar stoku 70.000 dolaylarındaydı ve Batı Avrupa ile Japonya'nın stoklarından çok önde idi.

Sanayiinin en hızlı gelişen dallarından birisi de kimya sanayiidir. Kimya sanayiine, yapıda göze çarpan değişikliklerin nedeni olarak bakılır. 1960'larda Birleşik Devletlerde kimya sanayii imalat sanayiinin 2 katı oranında büyüdü. Dünya toplam plastik üretimi 1959-67 devresinde 8 kat arttı.

Yakıt ve enerji dengesi, bilimsel ve teknolojik gelişmenin etkisi ile büyük ölçüde değişti. Örneğin petrol ve gaz, Birleşik Devletlerde yakıt ve enerji toplamının % 60'ından fazlasını teşkil eder. Batı Almanya, İngiltere ve Fransa'da bu rakam % 25-35'den ileri gidememiştir. Nükleer enerji istasyonlarının sayısı ve onların ürettiği enerji hızla artmaktadır.

Bütün bu rakamlar teknolojik gelişmenin kapitalist ülkelerde üretim güçleri üzerindeki göze çarpan etkilerini gösterir. Fakat, en ileri kapitalist ülkelerde bile, bu gelişim ile doğan yeni temel teknolojik örnekler teknolojik gelişimin makine alanına ait olan, geçici teknolojik sis-

temden daha fazla etkilidirler. Bundan dolayı, bilimsel ve teknolojik devrimin yeni doğan eğilimleri her zaman açıkça belli değildir, ve çoğu kere, eski tipik eğilimler teknolojinin başarı alanlarının önüne geçerek devam ederler.

Her ne kadar, bilimsel ve teknolojik devrim henüz ilk dönemindeyse de, görev, çalışma aletleri, personelin eğitimi işçiliğin bilimsel organizasyonu, toplumun sosyal yapısı, toplumsal uyumsuzluk gibi sonuçlar yaşantının birçok yönlerini etkilemiştir. Bundan başka, tüketim yapısını, aile ilişkilerini, eğlenceyi, şehir planlamasını ve görünümünü de değiştirmiştir.

Malların üretimi taş aletlerin kullanıldığı dönemden beri, toplumun gelişmesinde önemli bir rol oynamışlardır. Bugün ise, «**Üretim bilimi**» önem kazanmaktadır. Uluslararası ekonomik ilişkilerde de bilgilerin ihracı, patent, lisans teknik belgeleme şekilleri ile önemini sürdürmektedir.

Ortaya çıkan yenilikler ile sonuçlar arasındaki çelişki, bu yenilikleri sosyal kurumlara uygulamasından doğan problemler ve yeni koşulların ortaya çıkışı her geçen gün artmaktadır. Kişi ile çalışma, kişi ile yapı ve kişi ile kişi arasındaki ve hatta modern yaşam içerisindeki yeni ilişkiler, bilimsel ve teknolojik bilgilerin isimlendirilmiş şekli olan suni çevremiz tarafından, öncekinden daha fazla bir biçimde etkilenmektedirler. Nüfusun artan yoğunluğu, haberleşme, kişiler arasında artan ve kuvvetlenen ilişkiler, dünyamızı hızla daraltmaktadırlar.

Yaratmak kadar yoketmek amacı ile kullanılabilecek olan nükleer enerjinin keşfi, insana büyük bir enerji kaynağını kullanma olanağını vermiştir. Savaş araçlarındaki gelişmeler, dünyayı yıkma tehlikesinin yanında teknolojik gelişme ve uluslararası ilişkilerin birleşmesi ile birlik-

te doğmuşlardır. Kısaca, bilimsel ve teknolojik devrimin bütün hayatı etkilediğini söyleyebiliriz.

Bilimsel ve teknolojik devrimin yeni başarıları kesin olarak daha büyük ve daha uzun süreli sosyal sonuçlar yaratacaklardır.

Ancak, bilimsel ve teknik devrimden doğan sosyal ilerlemelerin, toplumsal üretim koşullarınca belirlendiği unutulmamalıdır. Bu demektir ki, birkaç yüzeysel etkinin dışında kapitalizm ve sosyalizmde bilimsel ve teknolojik gelişmenin toplumsal sonuçları, geniş ölçüde farklılaşmaktadır.

Otomatikleşmiş Dünyada Kişilerin Rolü

Şirketlerde ve toplumda, işçilik köklü bir rol oynar. Ekonominin otomatikleştirilmesi ve sibernetikleştirilmesi, insan hayatının birçok yönünü etkileyen problemleri artırır. Günümüzün otomatik sistemleri, kişinin engelleme- si olmadan ve yüzlerce işçinin yapabileceği işi, büyük bir hızla yerine getirir. Verimin hızlı artışı, en son elektronik ve teknolojik ilerlemenin uygulanması ve kişinin üretim yöntemlerine doğrudan doğruya katılmaktan kurtulması, otomasyon dünyasında insanın rolünün ne olduğu sorunu yaratır. Üretim artışının işgücünün yoğun kullanımına, onun niteliğine ve işçi başına düşen makina sayısına bağlı olması, ortaya yeni bir durum çıkarmıştır. Bunun en güzel örneği, 1960'larda Fransa, İtalya ve B.Almanya'da, endüstriyel üretimin önemli derecede büyümesine karşın, Endüstri işçilerinin, ücretli işçilerin ve ücretlerin toplam miktarının azalmasında görülebilir.

Bu eğilimin bir başka örneği de, Birleşik Devletler'de büyük ölçüde otomatikleştirilmiş rafine sanayiinde görü-

lebilir. 1953-1967 yılları arasında, çalışanların sayısı % 23 oranında azaltıldığı halde üretim % 58 oranında artmıştır.

Kaydedilmiş sonuçların en göze çarpanı ise, ilerlemiş kapitalist ülkelerin tarım kesimindeki üretimde çalışan personelin azaltıldığıdır. Batı Avrupa ülkelerinden bir örnek alırsak, çiftliklerde üretimde çalışanların sayısının yarıdan daha aza indiği, üretimin % 70 arttığı görülür. (1950'de 25 milyon iken, bu sayı 1968'de 11 milyona düşmüştür.)

Bilimsel ve teknolojik devrimin akışında mamul malların üretimi, emeğe olan bağlılığını azaltarak, üretim aletlerinde yeni bilginin gücüne dayanmaktadır. Üretimin önemli kısmı, otomatik sistemler tarafından yerine getirilince, kişinin üretim sürecinde ne rol alabileceği önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır.

Bazı Batılı sosyologlar, incelemeleriyle genel işsizliğin hangi alanda başgöstereceğini önceden tahmin edebilmişlerdi. Amerikalı ekonomist R.Heilbroner, bu konuda şöyle der: **«Önümüzdeki günlerde, teknolojinin toplum hayatına tamamiyle girip, muazzam zenginlikle birlikte, bir o kadar oranda önemli işsizliği de beraberinde getirmesi uzun sürmeyecektir ve bu düşsel bir olay değildir.»** (10)

Ünlü otoriteler, **«Ad Hoc Komitesinin üçlü devrim hakkındaki bildirisinde»** geleceği aynı açıklıkla tanımlarlar. Bazıları insanın ahlaki azalmasına değinirler. Fransız sosyolog, Messadie, daha da ileri gidip şöyle sorar, **«Kişi kendi dışında yaşar mı?»** (11)

(10) Bernard D. Nossiter. Efsane Yaratanlar, Boston, 1964, s. 137.

(11) Bilim ve Yaşam, Mayıs, 1962.

Bilimsel ve Teknolojik Devrimin Bir Bölümü Olan İşgücünde Devrim

İnsanlığın geleceği hakkındaki kötümser tahminler, güncel gelişmeleri tek yönlü olarak incelerler. Her ne kadar, teknik yönden ilerlemiş toplumlarda, doğrudan çalışmanın oranı, üretim kapsamı içindeki belirli işçiliğin miktarına ilişkin olarak azaltılmışsa da, bu konuda kişi, işçilik içindeki bölümlere ve dönüşümlere aldırmamazlık etmemelidir. Zira, teknolojik devrimin, işgücündeki devrime sıkı sıkıya bağlı olduğu gerçektir. Bu devrim, sadece bilimsel ve teknolojik devrimin bir sonucu değil, aynı zamanda onun aktif bir bölümüdür. İşgücündeki bu devrim artık, biçimlendirilmiş durumdadır ve onun sosyo-ekonomik ve politik önemini küçümsemek gerekir.

İlk başta, emeğin içeriğinde, görevlerinde ve çeşitli biçimlerinde, insanın üretimdeki rolünü tanımlayacak biçimde değişiklikler görüldü.

Üretime bilimsel yöntemlerin, otomasyonun uygulanması, sibernetiğin tanıtılması, kontrol ve teknik servisin örgütlenmesi, işbirliği, teknoloji ve üretimin gelişimi gibi işlemlerle büyük ölçüde değiştirilmesi, klasik emek kullanan işlemleri büyük oranda azalttı. Üretim sürecine doğrudan katılmasından çok, insanın, (toplumun üretici gücü olarak) doğa ile arasındaki ilişkilerin yoğunluk ve verimliliğini artırmak konusunda kazandığı bilgiler, yaratıcı bir güç olarak kabul edilmektedir. Yeni buluşlar bilimsel ve teknolojik devrime ve kişinin bilinçlenmesine yardımcı olacaktır. Bu bulgular, her şeyden önce modern üretimin gelişmesi için değişmez kurallar haline gelmişlerdir.

Üretimdeki bu değişimler, aşağıdaki rakamlarla açıklanabilir. İlerlemiş ülkelerde, her 10 yılda fen adamlarının sayısı iki katına çıkmaktadır. Birleşik Devletler ve Kanada'da memur sayısı, işçi sayısını aşmıştır. Bu du-

rum, yüzyılımızın sonunda büyük bir olasılıkla, ilerlemiş ülkeler için tipik bir örnek olacaktır. İlerlemiş kapitalist ülkelerde, sanayi alanında çalışan mühendis, teknik personel ve büro personelinin oranı, toplam çalışan nüfusun % 25'ini oluşturmaktadır. Teknolojik ve bilimsel devrim ile yeni endüstriler doğmuş ve bu rakkam daha da yükselmiştir. Fransa'da elektronik sanayiinde çalışanların % 60'ı mühendis, tekniker ve memurdur. Birleşik Devletlerde nükleer enerji sanayiinde çalışanların % 20'si bilim adamı ve mühendis, % 58'i ise memur kategorisindedir. Aynı ülkede kimya sanayiinde çalışanların % 41'i memurdur.

İşçiler arasında en hızlı büyüyen grup, nitelik olarak tekniker ve mühendislerle yaklaşan, kalifiye işçilerdir. Örneğin, Birleşik Devletlerde 1950 ve 1960 yılları arasında, otomatik tezgah ve makinalarda çalışan kalifiye işçilerin oranı % 57 yükselmiştir. Aynı devrede, tamircilerin (makina tamircileri) oranı % 31 artmıştır. Kalifiye işçilerin sayısı yine aynı devrede, otomobil yapım sanayiinde % 159 oranında çoğalmıştır.

Makina üretiminin ve özellikle taşıyıcılar sayesinde seri imalatın artması, operasyonların küçük parçalara ayrılmasını ve emeğin uzmanlaşmasını sağlamıştır. Üretim yöntemlerinin otomasyonu, operasyonun bütünleşmesine, bir kişi tarafından yapılan işin geniş alanlara yayılmasına, yeni, karışık ve daha geniş işlemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sonuç olarak, çalışmanın genelleşmesi, daha önce görülen uzmanlaşmaya olan eğilimden üstün bir duruma gelmiştir. Örneğin, Birleşik Devletlerde, listelenmiş mesleklerin sayısı 1949'da 24.000 iken, 1965'de bu 21.700'e düşmüştür.

İşgücünde meydana gelen devrimin bir başka karakteristik özelliği de, geleceğin artan canlılığıdır. Fransa'da Ulusal İstatistik Enstitüsü tarafından verilen bilgiye göre,

4 milyondan fazla işçi (ülkenin çalışan nüfusunun %20'sidir.) 1959 ve 1964 yılları arasında uzman olduğu veya çalıştığı alanı değiştirmiştir. Birleşik Devletlerde, çeşitli değişimler her yıl 8,5 milyon işçiyi ve 11,5 milyon işi etkiler. Bu değişimlerin hemen hemen % 50'sini bir başka iş için, çalıştığı endüstri dalını değiştiren, mesleğini veya işini bırakan, % 20'sini aynı kapasitede bir başka endüstri dalına geçen, sadece % 8'ini ise, aynı endüstri dalı içerisinde işini değiştiren işçiler teşkil etmektedir.

Batı Almanya'da, 7,5 milyon ücretli ve maaşlı işçi (hemen hemen çalışan nüfusun üçte biridir.) 1966-1970 devresinde işini ve uzman olduğu dalı değiştirmeye zorlanmıştır. 1970-1980 devresinde ise 10,5 milyon sanayi işçisi ve büro personelinin (toplam üretim gücünün % 50'si kadar) mesleğini değiştirmesi beklenmektedir.

Nüfus, bölgesel göçü anlamlı bir şekilde açıklamaya yetmektedir. A.B.D.'de 1955-1960 yılları arasında, nüfusun hemen hemen % 30'u oturduğu yeri değiştirmiştir. Bu oranın % 19'unu, diğer ülkelere göç eden nüfus oluşturmaktadır. Bu oranın % 19'unu, diğer ülkelere göç eden nüfus oluşturmaktadır. Göç oranı, genellikle genç kuşak ve işsizler arasında yüksektir.

Avrupa Ortak Pazar'ının iskeletinde yer alan bütünleşme hareketi, Batı Avrupa ülkelerinin yeniden kurulan ekonomilerini hızlandırmış, sanayiler ve bölgeler arası işgücü göçüne ek bir hız katmıştır.

İşgücü ve sermayenin, çeşitli sanayi dalları arasında görülen göçü sonucunda, yeni ekonomik yapılar biçimlenmekte ve yeni işgücü bileşimleri ortaya çıkmaktadır. Bu, sadece ortaya çıkan bilimsel ve teknolojik devrimin bir sonucu değil, aynı zamanda onun daha fazla gelişmesinin de bir önkoşuludur.

Belli Başlı Tüketici Dallar

Bilimsel ve teknolojik devrimin bugünkü durumda, tüketici alana uzun süreli ekonomik ve sosyal sorunları ile birlikte hızla yayılmasının, işgücünün yer değiştirme oranına etkisi büyüktür. İlerlemiş kapitalist ülkelerde genel hizmetler alanında çalışan toplam nüfusun oranı, 1950'de % 31 iken, 1968'de % 41,5'a yükselmiştir. Üretici olmayan alanlarda çalışan kişilerin toplam sayısı, Birleşik Devletlerde, 1950'de 22,7 milyondan, 1968'de 39,9 milyona çıktığında, bu artış açıkça görülmüştü. Üretici olmayan alanlarda çalışan ücretli ve maaşlı işçilerin oranı, yine aynı devre içinde % 50,2'den % 58,8'e yükselmiştir.

Çalışan nüfusun dağılımında görülen değişiklik, üretim alanında emek üretkenliğinin artması sonucu mümkün olabildi. 1861'de Britanya nüfus sayımı sonuçlarıyla ilgili çalışmalarında Karl Marks, geniş kapsamlı endüstrilerde emek üretkenliğinin hızla artmasıyla, çalışan sınıfın büyük bir kısmına üretici olmayan kesimlerde iş verilmesinin mümkün olabildiğine dikkati çekti. Ayrıca Marks, meta üretiminde, diğer alanlarda olduğundan çok daha az işçiyi gerektirecek biçimde, emek üretkenliğinin artırılabilirliğini de ortaya koydu. (12) Marks'ın görüşleri günümüzde artık gerçekleşmektedir. Ekonominin üretici olmayan alanlarında çalışanların, üretici alanlarda çalışanlardan daha fazla olması, en çok Birleşik Devletlerde görülen bir olaydır. 1975'de ücretli ve maaşlı işçilerin %62'sinin üretici olmayan alanlarda çalışacağı tahmin edilmektedir.

Batı Avrupa ülkelerinde, üretici olmayan alanlarda çalışanların, toplam çalışan nüfusa oranı, 1950'de % 31,9

(12) K. Marks, F. Engels, «çalışmaları» c. 26, Bölüm, 1. s. 205, 206, 215. (Rusça baskı).

iken, 1968'de bu oran % 37'ye yükselmiştir. Japonya'da bu rakkam 1955'de % 29,5 iken, 1967'de % 35 olmuştur.

Üretici olmayan alanın gelişmesi ve genişlemesi, sadece üretimde çalışma veriminin yükselmesinin sonucu değil, aynı zamanda onun nedenidir. Bu duruma en çok, bilimsel kurumlar, kamu eğitimi ve kamu sağlık hizmetleri dallarında rastlanır.

Kapitalizmdeki gelişmelerin bu evresinde, üretici olmayan alanın genişlemesi, toplumsal emek üretkenliğinin artışına ve çeşitli hizmetlerin gelişmesine bağlıdır. Bu, ayrıca satış güçlüklerine, ordu ve polis mekanizmasındaki artışa ve kapitalist sınıfın asalak gereksinmelerinin çoğalmasına da bağlıdır.

Bazı Batılı ekonomistler, üretici olmayan alanın büyümesine, büyük toplumsal değişikliğin bir çeşidi olarak bakarlar. Onlara göre bu büyük değişiklikler en sonunda, kapitalizmin sosyal ve ekonomik çelişkilerini de yok edeceklerdir.

Ancak, bu fikirlerin sağlam olmayan temeller üzerinde olduğu kesindir. Üretim alanıyla birlikte, ticaret, kredi ve finans sistemi, kamu eğitimi, kamu sağlığı, kamu eğlenmesi ve çeşitli kamu hizmet biçimleri bir şeyi, yani kapitalist ekonomiyi oluştururlar. Üretici olmayan alanlarda çalışma da, üretim alanındaki işçilikte olduğu gibi, aynı yasa ve çelişkilere sahiptir.

Üretici olmayan kapitalist alanın özellikleri; toplumsal farklılığı, alt düzeydeki sosyalasyonu, üretim alanına göre, bazı dallarda küçük ticaret oranının fazla oluşu ile belirlenebilir. Bu özellikler, büyük şirketlerin hizmet sanayiinde, çalışmalarını çoğaltmalarıyla ortadan kalkmaktadır. Üretici olmayan alanın, ticaret ve kamu hizmetleri gibi bazı dalları, üretim alanıyla kıyaslanınca bu dallarda, az ücret, kötü çalışma şartları, çalışma kararsızlığı gibi sorunlar ortaya çıkar. Sonuçta şunu söyleyebilirizki, son yıl-

larda üretici olmayan alanlarda görülen grevlerin sayısı gittikçe artmaktadır.

Üretici olmayan dallar, teknolojik gelişmenin sonucu olarak üretim alanında, işlerinden atılan işçileri de içlerine çekerler. Fakat mekanizasyon ve otomasyon, üretici olmayan alana da girmiştir. Dolayısıyla bu dallar içinde de iş alanlarının artmasını engellemiştir. Otomasyonun ancak küçük ölçüde kullanılabilmesi, tüketim yapısındaki değişiklikler ve ihtiyaçların oranının (eğitim, turizm, eğlence) hızlı artışı, üretici olmayan alanlarda iş alanlarının artmasını mümkün kılacak nedenlerdir.

Birleşik Devletler dışında bütün kapitalist ülkelerde, sanayi hâlâ eldeki işçilerin çoğunu çalıştırmaktadır. İşçiliğin sektörel yapısındaki değişimleri ilke olarak, üretimin sektörel yapısındaki değişimler izler. Ancak şunu unutmamalıdırki, sanayinin çeşitli dallarındaki çalışma veriminin düzensiz bir oranla artması, çalışılan alanın yapısındaki değişiklikler, üretimin yapıldığı alanda varolan farklılaşmanın tek nedeni değildir.

Sanayinin yapısındaki değişiklikler özellikle, belli başlı üç dalda görülürler. Bunlar, günümüz bilimsel ve teknolojik devriminde kesin rol oynayan, kimya sanayii, makina sanayi ve enerji sanayiidir. Bu dallarda, istihdam kadar bünyesindeki sermaye yatırımları ve üretim de önemlidir. Birleşik Devletlerde kimya ve makina sanayiinde çalışanların oranı, 1947'de %33 iken, 1960'da %40'a yükselmiştir. Federal Alman Cumhuriyetinde ise, makina sanayiinde (metal işçiliği dahil) ve kimya sanayiinde (petrol rafine sanayii dahil) çalışanların oranı ise, 1936'da %31 iken, 1960'da %40'a yükselmiştir.

Kapital birikimi ve merkezîleşmesi ile birlikte, teknik gelişmenin günümüzdeki durumu, emeğin toplumsallaşmasına yansıyan üretimin endüstriyel alanda uzmanlaşmasını teşvik eder. Eski çalışma alanları artık, günümüz-

de bilimin önemli keşiflerine dayanan yeni sanayilere dönüşmüştür.

Bilim El Emeğinin Yerini Alıyor

İşçiliğin kapsamında ve işbölümünde görülen değişimler, personelin modern makinalarla bütünleşmesinde, personel eğitiminin ve işçiliğin somut rolünü arttıırırlar. İşçiden şimdiye kadar istenen fiziksel dayanıklılık ve okuyup yazabilmekti. Buna karşılık modern teknoloji, makinalarla birlikte, işçilerin matematik, fizik ve kimya bilgilerini, maddelerin dayanıklılığını, çizelgeleri okuyabilmelerini, ve karışık mekanizmanın ilkelerini anlamalarını da ister. Uzmanlaşma eğitimi önem kazanmaya başlamış ve bundan dolayı da kapitalistlerin genel eğitime karşı tavırları değişmiştir. Ancak, tanınmış işveren Henry Ford gibi, eğitimin gerekliliğine inanmayanlar da vardır. Henry Ford için ondan iş isteyen bir Harvard mezunu ile, «Sing Sing» hapishanesine sık sık girmeyi âdet edinmiş bir kimsenin iş talebi arasında pek fark yoktur. Birçok fabrikalar ve özellikle yeni sanayiler lise mezunu olmayan adayları kabul etmezler. Büyük ortaklıklar ise birçok uzmanlarını doğrudan doğruya kolejlerden alır veya diğer ülkelerden getirirler.

Yüksek öğrenimin ve uzmanlaşmanın, sanayide çalışan işgücünün eğitilmesi konusunda önem kazanmasının, emek üretkenliği ve ulusal gelir artışıyla doğrudan ilişkisi vardır. Üretimden bağımsız bir faktör olmayan uzmanlaşma eğitimi diğer üretim koşullarıyla birleşirse, çok daha fazla önem kazanır.

Tanınmış Amerikalı ekonomist E. F. Denison'a göre, 1929-1957 yılları arasında işçi başına üretimin %40 artmasına karşın, işçi başına harcanan paranın çok düşük kalmasının nedeni, klasik eğitimdi.

İş için gerekli bilgilerin elde edilmesi konusunda daha çok zamana, öğretmen ile öğrencilerin daha çok çabasına ihtiyaç vardır. Yüksek düzeyde eğitim ekonomik fonksiyonların önemli bir bölümünü yerine getiren vasıflı işçilerin iş bulması için geniş bir alan yaratmaktadır.

Savaşın sonra lise eğitiminin daha uzun süreli olması konusunda büyük bir eğilim vardı. Böylece, genç insanların bağımsız hayata daha geç başlamaları sonucu, çalışan sağlam nüfusun oranı azaltılacaktı. Bu faktör, Birleşik Devletlerde, erkek nüfusun çalışma hayatını ortalama olarak 1950'de 41,9 iken, 1960'da 41,4 yıla düşürmüştür.

Daha uzun süreli eğitim, sadece çalışan ailelerin olağan kazançlarını azaltmakla kalmaz, ayrıca çalışma hayatına öncekinden daha geç başlayan bu gençler diğer giderleri de yükseltirler. Daha yüksek düzeyde eğitim ve uzmanlaşma öğreniminin bir sonucu olarak, eğitim masrafları çoğalmış, üretim masraflarında ve işgücünün yeniden üretiminde önemli roller oynamaya başlamıştır.

Eğitimin toplam maliyeti, ulusal üretim ve ulusal gelirlerden daha hızlı çoğalmaktadır. Birleşik Devletlerin ulusal gelirlerinde, eğitim masraflarının oranı, 1950'de %3,3 iken, 1963'de %5,5'a yükselmiştir. Aynı devrede ulusal gelirlerin oranı ise %4,5'dan, %8,6'ya çıkmıştır. Bu yıllar arasında eğitim masraflarının iki kat çoğalması, sermaye yatırımlarını da aynı oranda arttırmıştır.

Amerikan imalat sanayiinde bu yatırımlar, aşağıdaki örnekte gösterilmiştir.

(1960 rakamlarına göre)

İşçi başına eğitim giderleri:	4560 dolar
İşçi başına kazanılan kâr karşılığı:	 5360 dolar

Bu rakamlar üretimde «**insan faktörünün**» ekonomik rolünün önemini belirlemektedir. Bundan dolayı, iş ile

ilgili öğretime ve eğitim planlamasına, bunların daha etkili bir biçimde kullanımına ve işgücü kaynağından akılcı bir biçimde yararlanmayı gerektiren sorunlara daha fazla önem verildi.

İncelemelere göre çalışan nüfus için yapılan eğitim masraflarının, ülkenin milli gelirinden daha hızlı oranda büyüdüğü anlaşılmıştır. Nitekim 1929 ve 1957 yılları arasında, Birleşik Devletlerde çalışan nüfus için yapılan eğitim masraflarının ortalama yıllık büyüme oranı, (1956 fiyatları ile) %4,09'dur. Buna karşılık milli gelir ise yılda ortalama %2,01 oranında büyümüştür.

Eğitimin ekonomik yönünün önem kazanması, üretimin biçiminin tümü gibi, kapitalizmin kapital kavramını da ilgilendirir. Bazı Batılı ekonomistlerin son zamanlarda ileri sürdüğü «**insan kapital**» teorisine göre, eğitim için yapılan yatırımlar, bir para-yapma girişimidirler, ve tüketim olarak sınıflandırılmamalıdır. Eğitim masrafları, çoğalan işgücünün masrafları arasında yeralır, (bu işgücü kapital çoğalmasını meydana getirir.) ve aynı zamanda bilimsel bulgular üretimin önemli bir gücüdürler. (13) Ancak «**insan kapital**» teorisi bazı kapitalist iktisatçılar tarafından gerçek anlamından saptırılmıştır. Bu teoriye göre işçi daha fazla ücret almak yerine, kendisi için kapital yaratır. Bu teori aynı zamanda, kapital ve iş arasındaki ilişkilerin temelinde yatan uzlaşmazlığı da ilgilendirir. «**insan kapital**» teorisi, «**kişilerin kapitalizmi**» teorisinin iflasını geciktirmek amacıyla ortaya çıkarılmıştır. «**insan kapital**»

(13) Marks bilgi yığınının ve kişisel yeteneklerin gelişmesinin kapitalin üretimi olduğunu işaret eder. İşçinin çalışma süresinin kısaltılması, onun boş zamanlarının artmasıyla orandır ve bu boş zaman çalışanların üretim gücünün artmasında etkin bir kuvvettir. Üretimin kaçınılmaz faaliyetlerine bakıldığında, çalışma süresindeki kısaltma temel kârın üretimi kabul edilebilir ve bu kâr bizzat çalışan tarafından yaratılır. (K. Marks, F. Engels, Çalışmalar, c. 46, bölüm 2, s. 221. (Rusça basım).

teorisinin önde gelen savunucularından olan, T.Schulz tezlerinde şu fikirleri savunur: **«İşçiler şirket hisse senetlerinin yayılmasından dolayı değil, yeni buluşlar ve kalifiye işçinin ekonomik değerinin artması ile kapitalistler haline gelirler.»** (14)

Genel eğitimin ekonomik içeriğinin sadece, Marksist işçilik teorisine dayandığı kolayca anlaşılabilir. «Daha fazla çalışma ve daha fazla zaman gerektiren, tecrübesiz ve basit çalışma güçlerinden daha yüksek değer isteyen işgücü, ortalama işçilikten daha yüksek düzeyde ve daha karışık karakterdedir. Ayrıca, işgücü giderlerinin de en pahalı çeşididir ve daha yüksek değerlerin yapımı için harcanır. Bu işgücü, tecrübesiz bir çalışmaya oranla, aynı süre içinde daha yüksek bir değer yaratır.» (15)

İşçinin eğitiminin daha yüksek düzeyde oluşu ve üretiminin de olumlu yönde gelişmesi, onun toplumsal verimini çoğaltır. Fakat üretimin kapitalist yöntemi şartlarında, bu çoğalan verimden doğan kazançlar artı-değere dönüşür, toplam verimden çıkartılıp, kapitalin artan kazancı biçiminde, kapitalistler tarafından cebe atılır. Kalifiye işçinin fazla ücreti, onun yüksek düzeydeki çalışmasının sadece bir kısmı olarak ödenir.

Bunlar, çalışma alanlarında ve işçilikte en önemli değişimler olarak görülmektedir. Bununla birlikte, bu değişikliklerin sonucu, kişinin işten soğumasının önlenmesi değil, kişinin enerjik özgürlüğü, monoton fiziksel çalışma ve makinelere körü körüne bağlanmaktan kurtulmaktır. Modern teknoloji ve özellikle yakın gelecekteki teknoloji, daha az fiziksel güce, daha çok akıla ve kişinin yaratma yeteneğine dayanacaktır. Artık teknik buluşlara, bilgilerin

(14) Ekonomik Büyüme, Peter M. GUTMANN, Englewood Cliffs, New York, 1964, s. 127.

(15) K. Marks, Kapital. c. 1, s. 197.

çoğaltılmasına kişinin düşünsel ve kültürel ihtiyaçlarına daha fazla önem verilecektir. Bunlar, bilimsel ve teknolojik devrimin insanlığın kötülüğüne olmayıp, aksine onun ilerlemesi, zihinsel ve yaratıcı potansiyelini büyük ölçüde geliştirmesi yararına olduğunu gösterir.

Çalışma alanlarında görülen büyük değişiklikler, önemli ekonomik ve sosyal sonuçları getireceklerdir. Toplumsal çalışmanın verimi artarken, bu değişimler kapital ile kiralanan emek arasındaki ilişkilerde sanayii yönetimi ve personel çalışmasının geleneksel yöntemlerinde buhranlar yaratacak, ve modern kapitalist toplumların çelişkilerini çıkmaza sürükleyeceklerdir.

Kapitalist Toplumun Sosyal Yapısındaki Değişimler

Kapitalist üretim ilişkilerinde ve üretici güçlerde görülen sürekli değişikliklerin yanı sıra, bu toplumların sosyal yapısında da önemli dönüşümler göze çarpmaktadır. Bu dönüşümler sonucunda birçok sosyal grup ve sınıf yok olmakta -örneğin eski aristokrasi gibi- bunların yerini yenileri almaktadır. Bilim ve teknik alanında aydınların, büro işçilerinin ve devlet kurumlarının yöneticiler kesiminin hızla çoğalması, bazı sosyologların onları «**beyaz yakalılar** (memur toplumu)» adı altında toplamalarına neden olmuştur.

Günümüz bilimsel ve teknolojik gelişimi sosyo-ekonomik yapıda sosyal grupların ve çeşitli sınıfların fonksiyonlarında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Fakat, bu durum çeşitli problemleri de birlikte getirmektedir. 19. yüzyıl kapitalizminin sınıfları hâlâ var mıdır? Eğer varsa konumları ve güncel sosyal rolleri nelerdir? Marks toplumun ilerici bir biçimde şekil değiştirmesinde proletaryanın kesin fonksiyonundan bahsederken haklı mıydı?

Sınıflar Veya «Tabaka»

Son yüzyılda, toplumun sınıflara bölünmesi sorunları birçok kere ciddi olarak incelenmiştir. Ancak bazı sosyologlar, modern endüstriyel toplumlarda sınıfların var olduğunu kabul etmemekte ve sınıf mücadelesini gerektirecek bir tabakanın bulunmadığı görüşünü savunmaktadırlar.

Batılı sosyologlar kapitalist toplumun sınıflara bölünmesini kabul etmemekte ve daha önceki sınıfların tabakalar halinde sıraya sokulması konusunda, çeşitli kavramlar ortaya atmaktadırlar. «Tabaka haline sokma» teorisini savunanlar, modern endüstriyel toplumun bir sınıf toplumu değil, tabakalanmış bir toplum olduğunu kanıtlamayı denemişlerdir. Oysa bu tabakalanmış toplumda, çeşitli faktörlerin sınıfların özelliğini yansıttığı görülmektedir. Örneğin, gelirlerin ölçüsü, yaşama tarzı, eğitim seviyesi din, ırk, ve diğerleri.

Topluma genel din, genel eğitim seviyesi, gelenekler gibi fonksiyonların bir temel oluşturacağını iddia etmek söz konusu değildir. Ancak gerçek şudur ki, kişiler kendi çıkarları söz konusu olduğunda, birbirinden tamamen farklı görüşleri savunmaktadırlar. Son günlerde farklı dinsel inançlara sahip olanların (veya inananlarla inançsızların) değişik ırklara sahip kimselerin, farklı geleneklere sahip gruplardan bireylerin birleşmelerine sık sık rastlanmaktadır. Bütün bunlar, grupların demokratik ve toplumsal kazançlarını koruma amacıyladır. Ford ailesinin bir protestan üyesinin hayat standartları ve kazancı ile Ford'un şirketlerinde çalışan bir protestan işçinin hayat standartları arasında dağlar kadar fark vardır.

«Tabaka» kavramının açıklanması için seçilen ölçüt ile, nüfusu istenildiği zaman grup haline getirmek mümkündür. Herhangi bir kimsenin toplumsal statüsü ile ilgili

öznel fikirleri bazen, bu gibi grupların açıklanmasında temel olarak alınmaktadır. Teorisyenlerin «**tabaka**» ile ilgili bütün fikirleri belirtsizdir, tanımlanmamıştır ve toplumsal gelişimin bilimsel analizlerinde bir ciddiyet ifade etmezler. Toplumun, sosyal yapısının «**tabaka halinde toplanması**» teorisinin de nesnel bir temeli yoktur. Yeni ortaya çıkmış veya gelişmekte olan sınıflar da, toplumun maddesel yaşamının koşulları tarafından engellenmişlerdir. Maddesel değerlerin bulunuşu her zaman toplumu ilgilendirmiştir.

Sınıfları doğru olarak tanımlamak, toplumsal yöntemlerin özünü gerçek bir biçimde anlayabilmek açısından önemlidir. Sınıflar nelerdir ve temel özellikleri nelerdir?

Lenin, sınıflar ile ilgili olarak aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

«Sınıflar, tarihi bir toplumsal üretim sisteminde, işgal ettikleri yerlere, üretim ilişkilerinde çoğunlukla yasalar tarafından belirlenen ilişkilerine, toplumsal iş bölümündeki rollerine ve sonuç olarak yarattıkları sosyal zenginlikten aldıkları paya göre birbirlerinden ayrılan insan gruplarıdır. Sınıflar; içlerinden birinin, içinde bulundukları toplumsal ekonomik sisteme bağlı olarak diğerlerinin görevlerini tamamlayabileceği insan gruplarıdır.» (16) Bu temel özellikler, sosyal grupların ve sınıfların, öğrenim düzeyleri, eğitim yapıları, çalışma alanları, toplumun politik organizasyonundaki yerleri, ideoloji ve psikolojiye bağlı nitelikleri gibi bazı belirgin özelliklerini açığa çıkarır. Modern kapitalist toplum iki temel sınıfa bölünmüştür: Çalışan sınıf ve kapitalist sınıf (Burjuvazi).

Elbette sosyal gruplar belli standartlara uygun homojen insan kitleleri değildirler. Sınıfların kendi içlerinde çeşitli sosyal gruplar ve bölümler şekillenmiştir. Bu

(16) Lenin, Toplu Eserler, c. 29, s. 421.

gruplar, aktiflik özelliği, yaşama yöntemi ve diğer özellikleri ile kendi aralarında farklılaşmışlardır. Bununla birlikte kişiler, sınıflarının temel çıkarlarını savunma amacı ile birleşmiş ve bu farklılaşmayı bir dereceye kadar önlemişlerdir.

Toplumun sosyal yapısı sadece belli başlı temel sınıfları kapsamakla kalmaz. Aynı zamanda, daha önceki sosyal düzenlerin artıkları olan küçük sınıfları da içine alır.

Sınıfların Marksist-Leninist açıdan tanımlanması ve sınıf mücadelesi, sosyal hayattaki nesnel kanunları anlamayı ve bilinçli bir şekilde olayları görebilmeyi, olaylara yön vermeyi ve ayrıca kişinin aktifliğinin artmasını sağlar.

Marksizm, toplumsal gelişmede sınıf çıkarlarının ve sınıf mücadelesinin kesin önemini kabul eder. Bunun yanı sıra toplumun gelişmesini etkileyen pek çok faktörü de gözönünde bulundurur. Bu faktörler ulusal ve dinsel ayrılıklar, bireylerin fonksiyonları, tarihe bağımlı nitelikler, ulusal gelenekler, ideolojik ve psikolojik nedenlerdir.

Kapitalizmin iki ana sınıfı **«burjuvazi ve proletarya»** feodalizmin var olduğu günlere kadar uzanır. Bu sınıfların daha sonraki gelişimi de üretimin gelişiminden ayrılmaz.

Kapitalist üretimde, yeniden üretimin, sadece kapital ve para konusunda değil, kapitalizmin üretim ilişkileri konusunda da olduğunu burada tekrarlayalım. Kapitalist üretimin başlama olasılıkları -üretim biçiminin üreticiden ayrılması ve kapitale dönüşmesi- ekonominin kapitalist yöntemlerince sürekli olarak çoğaltılır. **«Yeniden üretiminin kapital ilişkilerini sürekli olarak yaratması gibi (Örneğin, bir yanda kapitalistlerin ilişkileri öte yanda ücretli işçilerin ilişkileri ve yeniden üretimin daha yeni bir düzeyde olması) sermaye birikimi de, bir kutup da daha çok**

kapitalisti, diğ erinde de daha fazla ücretli iş çiyi toplayarak kapital ilişkilerini daha ileri bir dü zeye çıkarır.» (17)

Kapitalizmin bazı savunucuları, «bir gelir devriminin» varolduğ unu kanıtlamak amacı ile kapitalist girişimlerdeki kazanç dağılımının değ işimine dikkati çekmişlerdir. Ancak bu «gelir devriminin» daha önceki sınıf yapısını değ iş tirdiğ i ve toplumda aynı türden bir orta sınıf yarattığ ı doğ rudur. Çalış an nüfusun hayat standartları yükselmiştir. Bu yükseliş savaş sonrasının, savaş öncesine göre daha uygun ekonomik şartları sayesinde gerçekleşmiştir. Bu aynı zamanda, çalışanların kapitalist iş verenlerden, sosyal güvenliklerini ve daha fazla ücreti alabilmelerinin sonucudur. Sınıflararası ilişkilerde sadece ücretlerin gerçek dü zeyi değ il, onların dağılma oranları da önemlidir. Birleş ik Devletlerdeki gelir ve kazanç istatistiklerinde gör üldüğü gibi 1947’de düşük gelirli ailelerin %40 oranında olduğı ve bu oranın sadece %16.8’inin kişisel kazançları olduğı hesaplanmış tı. 20 yıl sonra bu oran, çok küçük ölçüde değ iş miş ve %17.6’ya yükselmiştir.

Değ iş ik gelir sınıflarındaki niteliksel ayrımlar önemlerini kaybetmemişlerdir. Düş ük gelirli sınıfının gelirlerinin gerçek kaynağı kapitalistlere sattığı emeğine karş ılık aldığı ücrettir. Birleş ik Devletlerde 1967’de en düşük gelir seviyesindeki iki sınıfın ücret ve kazançlarının %90’nını vergi olarak ödedikleri tespit edilmiştir. Buna karş ılık kazanç payları %1’dir. Kapitalistler ise ödedikleri vergiyi tahvil satışı yolu ile veya çalış tırdıkları iş çileri sömürerek tekrar elde ederler. En üst iki grup için (Yıllık gelirleri 500 bin dolardan fazla olanlar) bu kaynaklar toplam gelirlerinin %89 ve %94’üdürler. Böylece ayırım sadece gelirlerde değ il, aynı zamanda kiralanmış iş ç i sö-

(17) K. Marks «Kapital» c. 1, s. 613.

mürüsünün kapitalist ilişkilerin temellerindeki dağılımında da yer almaktadır.

Toplunun antagonist (uzlaşmaz) sınıflara bölünmesi, modern kapitalist dünyanın nesnel gerçekliğinde hâlâ vardır. Kapitalist ilişkilerde ve üretim ilişkilerinde üretim güçlerinde meydana gelen değişiklikler, belli başlı sınıfların yapısını değiştirmezler. Bununla birlikte bu sınıfların sosyo-ekonomik durumu, kapitalist toplumun sosyal yapısındaki farklılaşmayı hazırlar.

Günümüzdeki bilimsel ve teknolojik gelişme, soyut bir toplum kavramı içerisinde değil, birçok yoldan bilimsel ve teknolojik gelişmenin yönünü, hızını ve sonuçlarını belirleyen somut sosyal, ekonomik ve politik düzenler içinde oluşmaktadır. Üretici güçlerde görülen önemli niteliksel değişimler, ayrıca üretim süreci içinde kişiler arasındaki ilişkilerdeki (üretim ilişkilerindeki) değişiklikler için uygun koşulları da yaratırlar. Uzlaşmaz sınıf düzeninin varlığı nedeni ile, bu değişiklikler devrim yoluyla olurlar ve eski üretim yöntemlerinin yenileri ile değiştirilmesini sağlarlar.

Yeni bir üretim yöntemi süreci içerisinde bazen onların özünü etkilemeyen ve toplumun sosyal yapısında görülen değişmelere yansıyan, üretim ilişkileri değişiklikleri olabilir. Bu değişimleri bilimsel ve teknolojik gelişim hazırlar.

Burjuvazinin Evrimi

19. yüzyıl endüstri devriminin üstünlüğü tekstil, demir çelik ve makine yapım endüstrilerinin özel kapitalist şirketlerde hızlı gelişimi, kapitalist toplum içinde güçlü bir burjuva gurubunun oluşmasına neden oldu. Bu devrede en önemli rolü sanayii ve banka kapitali oynadı.

Kapitalizmin tekelci alana geçişi nitelik yönünden yeni bir çeşit kapitalin -finans kapitalin- oluşması ile birlik-

te oldu. Finans kapital çok kısa bir sürede ekonomik üstünlüğünü kurdu. Aynı zamanda burjuva sınıfının hiyerarşik yapısı finans oligarşi ile birlikte biçimlendi. Kurumların tekelci denetleme sistemlerinin yardımları ile oligarşi, ekonomi içerisinde anahtar konumları ile geçirdi.

Mali oligarşi kooparasyonları denetleyen mülti milyoner ve milyarderleri kapsar. Batı propagandacılarının, yüksek vergiler ve özel yardımlar sonucu büyük servetlerin ya azaldığı ya da yok olduğu yolundaki bitmez tükenmez çabalarına karşı, bunlar büyümelerini sürdürdüler. Amerika'nın en zengin ailelerinin son 35 yıldaki zenginlikleri ile ilgili incelemeye göre, birçok durumda bunlar kapitallerini gerçekten önemli derecelerde arttırmışlardır. Büyük servetlerin mirasçılar arasında küçük parçalara ayrılması ve vergi tarhı, kapital yönetiminin mülk ve kazançları gizleyen akıllı yöntemleri ile mümkün olduğu kadar engellenmiştir.

Para babaları kastı son 20 yılda büyük servetler edinen yeni zenginlerle birleşmektedir. Bu sınıfın çoğu servetini bilimsel ve teknolojik gelişmenin başarılarına, yeni endüstrilere ve özellikle silah yapımına yapılan büyük yatırımlara borçludurlar. Birleşik Devletlerde yeni milyonerlerin 1/3'ü servetlerini gaz ve petrol endüstrisinden elde etmişlerdir (Getty, Collan, Hunt ve diğerleri gibi). Eski ve yeni servetlerin elde edilmesi, tekelci devletin zenginleşme yöntemlerini de etkilemiştir.

Zenginlerin kişisel zenginlikleri gibi, güncel kuvvetleri de hiç bir şeyle kıyaslanamaz. Bu kuvvet sahip oldukları hisseler ve sermayenin büyüklüğüne dayanır. 1950'lerin ortalarında Rockefeller ailesi kendi kişisel servetlerinin 17 katı kadar sermayeyi denetlemekteydi. Du Pont'lar sahip oldukları malların 3,5 katını, Mellon'lar ise 3 katını denetlemekteydiler.

Kapital yoğunluğu, yeni makinaları üretimde kullana-

bilmek için gereklidir. Sadece çok büyük kazançlarla kurulmuş olan güçlü tekeller, büyük bankalardan sınırsız olarak aldıkları kredileri kullanabilirler (modern teknolojinin bulgularını kullanabilmek için gerekli kapitale sahiptirler.) Kendi araştırma laboratuvarlarını hazırlayabilir, geniş personeli, yetenekli mühendis ve teknikerleri kendi modern fabrikalarına çekebilirler.

Aynı şartlarda, bilimsel ve teknolojik gelişim, kapitalin yoğunluğunu artırır ve merkezileştirilmesini sağlar.

Üretimin büyük ölçüde büyümesi, belirli bir şekilde üretim kazançlarını artırır. Ancak birçok avantajının yanında üretim kazançları, üretim masrafları, yüksek yönetim giderleri, nakliyat masrafları, uzun süreli planlama masrafları, yeni endüstriyel projelerin gelişmesiyle kârsız hale getirilmişlerdir. Hatta öyleki, teknik yönden iyi donatılmış endüstri şirketleri bile, bu masraflar ile normalden daha düşük bir gelir elde ederler.

Otomasyonun sibernetik alana doğru kayışı, merkezileştirilmiş kontrolün ve hesaplamanın kazançlarını artırmıştır.

Hızlı bilimsel ve teknolojik gelişim küçük ve orta şirketleri yok eder. Bu şirketlerin piyasadan silinmesi, ayrıca büyük endüstri kuruluşlarının modern ve yüksek verimli makinalarla donatılması sonucudur. İleri sürülen en son makina tiplerini, çoğunlukla üretimin merkezileştirilmesi takip eder. Örneğin, Ford motor parçaları şirketi, üretim yöntemlerini otomatikleştirerek daha önce bağımsız fabrikalardan aldığı birçok parça ve üniteyi üretebildi. Böylece bu bağımsız fabrikaların ticari yaşamları sona erdi. Ford şirketi ise, otomobil gövdelerini, silindir blokları, otomatik taşıma aygıtlarını, karbüratör, ısıtma cihazı ve tekerlekleri imal etti. Otomasyon konusu üzerinde bir Amerikalı otorite, Prof. Walker Buckingham, Kongre komitesinin bildirilerinden birinde şöyle der; «**Birçok en-**

düstri dalında otomasyon küçük teşebbüsleri yıkan bir ekonomik güç olarak, ağırlığını koymuştur.» (18)

Üretimin yeniden teknik olarak donatılması devresinde, şirketlerin birbirleriyle birleşmeleri konusundaki sayılar, rekor düzeye ulaşmaktadır. Birleşik Devletlerde 1965-1969 devresinde 14.453 birleşme oldu. Bu sayı savaş sonrasında ilk yıllarındaki sayıdan çok fazladır. Britanya'da 1954-1958 yılları arasında, birleşmelerin sayısı, ortalama olarak yılda 292 arttı. Bu sayı 1960-1969 yılları arasında 794'e çıktı.

Modern teknolojinin üretimini ve amaçlarını saptayan yeni sanayilerde ve daha önceki sanayilerde, birleşme sayısı çok büyük olmuştur. Birleşmeler; farklı sanayileri birleştirmek, çeşitli bağımsız girişimlerin bileşimi olan büyük endüstriyel şirketlerin kurulmasını sağlamak suretiyle büyük ortaklıkları etkiledi. Bilgisayarlar ve çeşitli uzun yol şebekeleri, çeşitli büyük endüstri gruplarının ve binlerce mil uzaklığa erişebilen tekelci denetimin yayılması ve merkezileştirilmesi konusunda uygun ortamı yaratmışlardır.

Kapitalizmin gelişmesi birçok dev şirketin (bilimsel-endüstriyel, ticari-endüstriyel, tarımsal-endüstriyel birleşmeler) ortaya çıkması ile daha da belirlenmiştir. Tekeller biryanda tarım, diğer yanda pazarlar, bankalar ve endüstri arasında gelişen ilişkilerin kazançlarını ellerinde bulundurmakta ve küçük teşebbüslere boyun eğdirmeyi amaçlamaktadırlar. Düşey bütünleme sistemi, **«çiftçilerin ekonomik bağımsızlıklarını zorla elde etmek için hâlâ kullanılmaktadır. Tarım ise, hızla finans kapitalin parababalarına bağlanmaktadır.»**

Bugün sermaye şirketleri, temel kapitalist üretim or-

(18) Otomasyonun yeni görünümü. Ortak Ekonomik Komite A.B.D. Millet Meclisi, Washington, 1960, s. 75.

ganizasyon şekli durumuna gelmekte. Bu şirketler 1965'de, imalat sanayiinin toplam kazancının %98'ini, elektrik gücü, ulaşım ve gaz alanında toplam kazancın %93'ünü, maden sanayiinde ise toplam kazancın %87'sini elde etmişlerdir.

Büyük şirketler bilim ve üretimi birleştirmekte, üretimi geliştirmekte, ya da değiştirmektedirler. Tekelci şirketler ekonominin şimdiye kadar bağımsız tanınan çeşitli dallarında da önemlerini korumaktadırlar. Bu, özellikle tarım, hizmet sektöründe görülmektedir. Bilimsel ve Teknolojik gelişim aynı zamanda üretimi artırma yöntemlerini ve ulusal sınırları aşan kapitalin gözle görülür gelişimini yaratmıştır. 200 büyük Amerikan şirketinin dışında, 80 şirket ticaretlerinin %25'ini ülke dışında sürdürürler. Birçok Batı Avrupa ve Japon şirketinin (Level Brothers, İmperial Chemical, Endustries, Toyato, Datsun) kendi ülkeleri sınırları içersinde faaliyetlerini sürdürmesinin pek uzun bir geçmişi yoktur. Bu şirketler kapitalin uluslararası olabilmesinin amacını gütmektedirler. Birleşik Devletlerinin ülke dışındaki daha önceki kapital yatırımları 1950-67 yılları arasında 5 kat artmıştır. (Bu ülkenin ilerlemiş kapitalist ülkelerdeki yatırımları 10 kat artmıştır)

Amerikan şirketlerinin şubeleri Avrupa'da 1,5 yılda 65 milyar dolarlık mal ürettirler ve bu rakam Amerika'nın, Avrupa'ya ihraç ettiği malların toplam değerinin 5,5 katından fazladır. Buna karşılık Birleşik Devletlerdeki Avrupalı şirketler, 50-70 milyar dolar kıymetinde mal imal ettiler. Amerikan şirketlerinin bütün yabancı ülkelerdeki şubeleri (Fransız Sosyolog Servan Schreiber, Bu şubeleri «**3. Endüstriyel güç**» olarak tanımlamıştır.) 1969'da 140 milyar dolarlık mal imal etmişlerdir. Bu değer Amerika'dan başka herhangi bir kapitalist devletin ulusal gelirinden çok daha fazladır.

Uzmanlar, uluslararası işçilik hareketinin ve aynı zamanda uluslararası yeni şirketlerin sayısının artacağını önceden tahmin etmişlerdir.

Kapitalist üretim ilişkilerinin bilimsel ve teknolojik gelişim bulgularına uygulanması, tekelci devlet kapitalizminin büyümesinin nedenidir. Savaşın sonra belli başlı kapitalist ülkelerde devlet, bilimsel ve teknolojik bulguların ne derecede ve nasıl kullanılacağını belirlemiştir. Bu saptama aynı zamanda, mali araştırmalar, genişleyen devlet yatırımları, özel yatırımları destekleme, önemli kredi anlaşmaları ve vergiler tarafından düzenlenmiştir.

Sonuç olarak, çeşitli kapitalist ülkelerde devlet mal alımı, hizmetleri, toplam devlet yatırımları, ulusal üretimin %20-50'si olarak hesaplanmıştır. İngiltere, Fransa ve İtalya'da devlet, ulusal servetin %30-40'ını kontrol edebilmektedir.

Modern kapitalist toplumlarda üretim güçleri, kapitalist birey mülkiyetinin sınırlarını düzenli bir şekilde ve hızla büyültmektedirler. Son yüzyılda ortaya çıkan hisse senetli şirketler, kapital yoğunlaşmasına ve kapital birikimine hız katmışlardır. Aynı zamanda bu şirketler, sabit sermayenin, sabit olmayan sermayeden ayrılmasına neden olmuşlardır. Bugün çeşitli kapitalist mülkiyet biçimleri (hisse senetli şirketler, devlet hisseleri) mülkiyet olarak kapitalin, kiralanan personel tarafından yürütülen yönetim işinden tümü ile ayrıldığını göstermektedir.

Kapitalist zenginliğin hızla toplanması kapital sahipliğinin onun uygulanmasından ayrılması ve müteşebbislerin finans-kapital sahipleri haline dönüşmesi, toplumsal üretim sürecinde burjuvazinin rolünü değiştirmiştir.

Şirket sahipleri, üretimin yönetiminde artık doğrudan görevler almamaktadır. Burjuvazinin, toplumsal üretimdeki gereksizliğini kanıtlayarak finans-kapitalin üstünlüğü, finans oligarşiyi üretim sürecinden gittikçe ayırmaktadır.

Geniş mali kompleksleri (kuruluşları) aracılığı ile büyük kârlar sağlayan zenginler genellikle paralarının nereden geldiğini bilmemektedirler.

Özellikle tekelci kapitalizmde ve kontrolün finans -oligarşinin elinde olduğu çağda, göze çarpan kapitalin kullanımı ile kapitalin mülkiyetinin birbirinden ayrılması sürecinin görünümülerinden biri, kapitalist mülkiyetin yönetimi konusunda ekonomik güce ve geniş otoriteye sahip olmaktan hoşlanan yönetim personeli enflasyonunun doğmasıdır.

Büyük ortaklıklarda yönetim fonksiyonunu büsbütün üzerlerine alan idari personelin öneminin artışı ekonomist ve sosyologlar tarafından incelenmiştir. Bazı kimseler idari personelin öneminin artışına (denetlenen kapitalin sahiplerinden yeni bir yönetici gruba geçişinin sonucunda) kapitalist toplumdaki şirketlerin biçim değiştirmesi olarak bakarlar. Bu fikir ilk defa 1930'larda A.Berle ve G.Means tarafından ortaya atılmıştır. (19)

Bugün endüstrileşmiş toplumların ideologları bu fikirleri canlandırmayı denemişlerdir. Ünlü Amerikalı sosyolog Zbigniew Brezinski, Birleşik Devletlerin kısa bir süre için «**plütokratik oligarşik**» toplum olduğu ancak «**Meritokratik demokrasi**» olmaya yöneldiğini iddia etmiştir. (20) J.Galbraith'e göre yetkinin kapital sahiplerinden yöneticilere (teknik yapıya) geçici olarak devredilmesi bireysel şirketlerin endüstri imalatının ve bütün olarak toplumun kazançları için bir farklılık yaratır.

«**Yöneticiler devrimi**» teorisinin savunucuları sadece gerçek gelişimin apaçık ortada olan dış görünümülerini ele alırlar. Gerçekte kapital kontrolü bütün küçük ortaklar-

(19) A. Berle, G. Means «Modern Kooparasyon ve Özel Mülkiyet» New York 1932.

(20) Yeni Cumhuriyet, 23 Aralık 1967, s. 21.

dan titizlikle saklanmakta ve çoğunlukla belli başlı ortakların ellerinde yoğunlaşmaktadır. Kontrolün kapitalist mülkiyetten ayrılması yöneticilerin eksiksiz bir sorumluluk istediği anlamında değildir. Pratikde yöneticilerin imtiyazları işverenlerin istekleri oranında artar. Teknik yapıda etkili, çeşitli faktörler verilen şartlar altında, toplumsal sonuçlara bakmaksızın maksimum kazancı sağlamak amacıyla işlerler.

Yöneticilerin toplumsal prestijleri, yönettikleri ve kazançlarını sağladıkları ortaklıkların birbirleri ile yarışan güçleri için de önemlidir. «**Endüstriyel toplumun**» yeni bir sosyal gurubu olan bu güçler, servet dünyasının da önemli bir parçasıdır. Yöneticilerin kazançları, çoğu defa başarılı mühendislerin kazançlarını aşar. Ayrıca kapitalist yaşama tarzı içinde yaşamak konusunda yeterli derecede olanaklara sahiptirler. Bu yöneticilerin çoğunun özel hisseleri vardır. Amerikalı sosyolog Wright Mills'e göre, 1952'de Birleşik Devletler şirketlerindeki idari personelin %48'i, aynı zamanda aynı şirketin ortağıdır. Aynı devrede bu şirketlerde çalışan yarı usta (kalfa) işçilerin %1,4'ü endüstriyel hisselerin kullanımını ellerinde bulundurmaktaydılar. (21) Bilimin, genel eğitimin ve kültürün artan önemi aydınların önemine eklenir, onların sayılarını çoğaltıcı bir faktör olarak çalışır. Fakat aydınların yaşantıdaki rollerine bakmaksızın, bağımsızlıkları toplumun sınıflarınca sınırlandırılmış ve faaliyetleri de tekelci kapital tarafından sürekli kontrol edilmiştir. Kâr amacı ile araştırma çalışmalarının tümüne büyük şirketler tarafından para sağlandı. Daha modern araçları laboratuvarlarda kullanan fenciler yetenekleri ile kapitalin yığılmasını sağladılar.

Tekelci kapitalizmin, tekelci devlet kapitalizmine yönelmesi uygulayıcı güçlerin kuvvetlenmesi, devletin sos-

(21) C. W. Mills: «Seçkin Güç» New York, 1957.

yal ve ekonomik fonksiyonlarının zorlayıcı etkilerinin yanı sıra devlet şirketlerinin artışı da hızlandırdı. Devlet büroalarında çalışanlar, şimdi çalışan nüfusun büyük bir kısmını teşkil etmekte. 1950'lerin başında Birleşik Devletlerde 2 milyon devlet memurunun sadece 1500'ü devlet sorunlarında söz sahibiydi. Bu küçük memur gurubu büyüyen ordu, polis ve ülkenin idari bölümleri tarafından desteklenen politik güce baskı yapabildiler.

Emperyalizmin saldırganlığının artması, ordu bütçesi- nin büyümesi ve yokedici silahlara sahip yardımcı kuvvetlerin önem kazanması, orduya daha büyük bir güç kazandırdı. Bu durum özellikle Birleşik Devletlerde önem kazanmıştır. Halbuki Birleşik Devletlerde İkinci Dünya Savaşı'ndan önce orduya pek önem verilmemekte idi. Ülke dışında yerleştirilen Amerikan askerlerinin sayısının artışı, Birleşik Devletlerin dünya üzerindeki bağımsızlık mücadelelerini doğrudan doğruya engellemeyi amaçladığını göstermektedir. Birleşik devletlerin iç ve dış politikasında Amerikan ordusunun etkileri Çin hinde birkaç yıl önce sona eren **«çirkin savaşın»** bir sonucu olarak artmıştır.

Birbiri içine geçmiş olan belli başlı güç merkezlerinin -ekonomi, politika ve ordu- nasıl çalıştığı ve bu çalışmaların ne denli önemli olduğu konusunda çeşitli sorular yöneltilmiştir.

Politik kararların alınmasında söz sahibi olan finans-kapitalin guruplara ayrılmasını düşünmek olayları basite indirmek, kolaylaştırmaktır. Dev işadamlarının yanında devlet memurları ve yüksek rütbeli askerlerin yaklaşık olarak eşit rol oynadıkları, devlet ve askeri gücün sermaye sahipleri ve tekelleri yararına arttırılması konusunun gözardı edildiği, Wright Mills tarafından ileri sürülen **«Seçkin güç»** kavramına kimse katılmamaktadır.

Ortaklıklar ve devlet bürokrasisi tarafından geri pla-

na itilmiş olan tekelci kapital, aslında ekonominin bütün anahtarlarını elinde bulundurmaktadır. Buna karşın tekeller ekonominin bütününü yine de tümü ile etkileyememektedirler. Bazı endüstri dalları, ikinci derecede kapitalistler ve tekelci olmayan guruplar tarafından kontrol edilirler. Bu kapitalist sınıf diğerlerinin çalışmalarından yararlanmanın yanı sıra kârların bir kısmını tekellere bırakmaya zorlanır. Bundan dolayı tekelci ve tekelci olmayan guruplar arasında çelişkiler doğmuştur. Bu önemli çelişkiler aynı zamanda kapitalist tekelleri bireysel guruplara bölmüştür.

Proletaryanın Gelişmesi

Proletarya, her zaman burjuvaziye doğrudan doğruya karşıt bir sınıf olmuştur. Burjuvazi olmadan proletarya olamaz. Bu iki sınıf karşıtların birliğini oluşturlar.

Üretim yöntemlerinde ve teknolojiye meydana gelen gelişmeler, işçinin sosyal yapısında büyük farklılıklar yaratırlar. Kapitalist ilişkilerin yeni faaliyet alanlarına yayılması, kapitalist toplumun belli başlı üretici gücü olan proletaryanın bileşimi ve büyüklüğünü de önemli ölçüde etkiler.

Savaş sonrasında kapital birikim oranının artışı, kapital yoğunluğu ve merkezileştirilmesi, ekonominin yeni alanlarında kapitalin sağlamlaştırılan durumu, çalışan nüfusun sınıflaştırılmasına izin verdi. EmegİN kapitalistlere söz geçirebilmesine olanak sağladı.

Marksizmin karşıtları, kapitalist toplumun bütün olarak işçi sınıfı olduğu fikrini ileri sürerler. Şu apaçık ortadadirkî, toplumun kutuplaşmasının yanı sıra kapitalizm, büyük şirketlerin ikinci dereceden parçası olan küçük girişimlerin (hizmetlerde ve endüstride) çoğalmasını, çalı-

şan sınıflardaki işçilerin ve devlet hizmetlerindeki memurların artmasını ister.

Kapitalist toplumun sosyal yapısında, «orta sınıfın» önemli bir yer tutmasına rağmen, bu sınıfın bileşimi son yüzyıldaki «orta sınıftan» tamamı ile ayırdır. 19. yüzyılda, orta sınıf çoğunlukla köylüler tarafından oluşturulmaktaydı. Bugün ise, genellikle şehir nüfusu tarafından oluşturulmaktadır. Orta şehir tabakasının en büyük bölümlerinden birisi endüstride ticaret ve hizmet alanlarında çalışan esnaf, zanaatkar ve küçük girişimcilerden oluşan dar kafalı şehir burjuvazisidir. 1950'lerin ortalarında bunlar, Fransa'da toplam nüfusun %15'ini, ABD'de ise %11'ini oluşturmakta idiler.

Fakat kısa devre girişimlerinin gerekliliği ile ilgili olarak varolan düşünce pek geçerli değildir. Üretimin ve dolaşımın tekelleşmesi ve yoğunlaşması ile ilgili olarak güçlenen çalışmalar, küçük üreticiler dikkate alınmadan uygulanırlar. Bu küçük işyerlerinin oranının azalması, kazançlarının düşmesi ve büyük kapitale bağılılıklarının artması ile belirlenir. Çoğu kez küçük iş yerleri kapatılmakta sahipleri ücret ile çalışmaya «emeğini kiralamaya» zorlanmaktadır. Bunların yerleri, yeni servet arayıcıları tarafından doldurulmaktadır. Bazı zamanlarda kısa vadeli girişimlerin sayısı nüfus artışının bir sonucu olarak yükselir. Bununla birlikte bütünde, tekelci kapitalizm döneminde nüfusun değişken akıcı bir bölümü olması nedeni ile dar kafalı burjuvazinin yeri, büyük ölçüde değişikliğe uğrar ve bu yer çoğunlukla büyük kapitalin çıkarları tarafından belirlenir.

Bu nedenle bilimsel ve teknolojik devrim tarafından geliştirilen üretici güçlerde ve kapitalist toplumun üretim ilişkilerinde görülen değişiklikler aracılığıyla sosyal kutuplaşma ve alım satımda daha fazla insan emeğinin kira-

lanması yolunda kapitalizmin sahip olduğu temel eğilimlerde gözle görülür ilerlemeler olmaktadır.

1950-65 devresinde emeğini kiralayanların oranı, kapitalist ülkelerde %34'e yükselmiştir. Halbuki ikinci dünya savaşından önce bu oranın bu ülkelerin bazılarında çalışan nüfusun %51'inin biraz aşağısında (Japonya'da) veya biraz yukarısında (İtalya ve Fransa'da) olduğu hesaplanmıştır. Bütün ileri kapitalist ülkelerde, kiralanmış emek kâr getirmesi için çalıştırılan nüfusun çoğunu kapsamaktadır. (Bkz. tablo 1) Bu oran özellikle çiftçi nüfusu az olan ülkelerde fazladır. (İngiltere ve Birleşik Devletler)

Emeğini satan nüfustaki artışın gerçek nedeni nedir?

Bu nedenlerden biri, nüfusun doğal artışıdır. Bununla birlikte düşük doğum oranı, bazı faktörler, (ki bu faktörler kâr getirmesi için çalıştırılanların toplam sayısını azaltırlar.) gelişen kapitalist ekonominin çalışma ile ilgili olan bütün isteklerini yerine getirmezler. İngiltere'de 1954-64 yılları arasında kâr getirmesi amacı ile çalıştırılan nüfusun oranı yılda %0.6 oranında artmış, onu izleyen 6 yılda ise yılda sadece %0,25 oranında bir büyüme göstermiştir.

TABLO 1

Kâr getirmesi için çalıştırılan nüfusta kiralanan işçi sayısı ve oranı

ÜLKELER	1950		1960		1968		NOTLAR
	(Sayı milyon)	%	(Sayı milyon)	%	(Sayı milyon)	%	
ABD	48,3	80,5	56,1	80,4	68,6 *	85,0	* 1967'ye göre
KANADA	4,0 *	75,8	5,3 *	80,7	6,7	84,8	* Rakamlar 1951 ve 1961 yılları içindir.
FEDERAL ALMAN CUMHURİYETİ	15,9	71,0	20,9 *	78,0	21,8	81,6	* 1961'de B. Berlin'e ait verileri de kapsar.
FRANSA	13,4 *	65,4	13,6 *	68,9	15,2	76,0	* Rakamlar 1954 ve 1962 yılları içindir.
İNGİLTERE	19,9 *	88,1	21,9 *	89,0	22,4 *	90,0	* Rakamlar 1951, 1961 1966 yılları içindir.
JAPONYA	14,0	38,6	23,6	53,6	28,9 *	59,8	* Rakamlar 1965 yılına aittir.
İTALYA	11,6 *	56,0	13,4 *	66,3	12,8 *	64,6	* Rakamlar 1951, 61 ve 67 yıllarına aittir.

Nüfusun doğal artış hızı, -İngiltere için- İngiliz ekonomisinin ihtiyacı olan işgücünün sadece % 50'sini karşılayabilecek. Federal Alman Cumhuriyeti'nde 1965-75 yılları arasında çalışan nüfus toplamının azalacağı tahmin edilmiştir. Hattâ Birleşik Devletlerde bile -ki doğal nüfus artışı diğer birçok ilerlemiş kapitalist ülkelerdeki doğal nüfus artışından çok daha fazladır- Emeğe olan talep, nüfus artış oranından çok daha öndedir. Örneğin, 1950-1967 devresinde çalışabilir nüfus % 25 oranında çoğalırken tarım işçisi dışında işçilere olan talep % 35-46 oranında yükselmiştir.

Emeğini kiralayan nüfusun hızlı artışı, çalışabilir nüfusun artış oranı ile kıyaslanırsa, çalışan sınıfın örgütlenmesinin güçlendiği görülür. Bilimsel ve teknolojik gelişimin koşullarında tekeller devlet sömürü mekanizması ya onları yutar, ya da eski küçük kasaba veya kır işadamlarının olanaklarını yokeder.

Aşağıdaki rakamlar kiralanan emeğin kaynaklarını daha açık bir şekilde göstermektedir. Örnek ülke olarak Birleşik Devletler incelenmiştir.

1950-67 yılları arasında endüstri ve büro işçilerinin toplam sayısı 20,8 milyon artmıştır. Ancak, bütün çalışan nüfusun artış oranına göre bunun sadece 11,3 milyon civarında artması gerekirdi. Sonuç olarak, tarım sektörü dışındaki dallarda çalışan maaşlı ve ücretli işçilerin sayısı, eklenen 9,5 milyon civarındaki artışla yükseldi. Aynı zamanda çalışabilen nüfusun diğer sınıflarının giderleri de arttı.

Tarımdan ekonomiye akan işgücünün, proletaryayı meydana getirmesi açısından önemli olduğu, tablo 2'de açıkça görülmektedir. Bu akışla yüzlerce binlerce ve hatta milyonlarca küçük ve orta çiftçi yok edildi. Tarım sektörü dışındaki kalabalık işgücü, bilimsel ve teknolojik gelişme, tekellerin etkileri nedeni ile kesinlik kazanmamış oran olarak kabul edildiler.

TABLO 2

1950-67 döneminde ABD ekonomisinin tarım dışındaki dallarında emek kiralınması artışının nedenleri (22)
Tarım kesiminde çalışanların sayısındaki azalma 5 Milyon

(22) Çalışabilir nüfusun bütün katmanlarında varsayılan büyümeler arasındaki farklar, (17 yıl için % 25 oranında) ve gösterilen katmanlarda gerçek değişiklikler için «Temel Ekonomik İstatistikler El Kitabı» işgücü raporu, Nisan 1968, s. 213'deki verilerden yararlanılmıştır.

Tarım dışı kesimlerdeki serbest meslek sahiplerinin ve ek kazançlı ailelerin sayısındaki azalma	2,5 Milyon
Kâr getirmeden çalışan nüfustaki azalma	1 Milyon
İşsizlerdeki azalma	1 Milyon
T O P L A M	9,5 Milyon

1940'dan 1960'a kadar Birleşik Devletlerdeki çiftliklerin sayısı, hemen hemen yarı yarıya azalmıştı. 1959'dan 1966'ya kadar ise, çiftliklerin sayısı 4,1 milyondan 3,3 milyona inmişti. Bununla birlikte, fakir çiftçiler tarımda nüfus fazlalığının ana kaynağı olmaya devam etmektedirler, 1965 yılının ortalarında, çiftliklerin %33'ü yoksulluk çizgisinin altında yer almakta idi. Çiftçiler Amerika'daki fakirlerin %43.4'ünü oluşturmaktaydılar. Çiftçilerin ortalama gelirleri şehirlerde oturanların gelirlerinin sadece yarısı kadardır.

Dikkate değer bir nokta da, toprağını terkedenlerin çoğunun 18-29 yaşları arasında olmasıdır ve bu durum tarım nüfusunun normal yaş yapısını ciddi olarak bozmaktadır. Bu yaş yapısı, demografik olarak bazı alanlarda doğum oranını, ölüm oranının aşağısına düşürmüştür.

Birleşik Devletlerde tarım sektörü dışındaki alanlarda çalışan 2,5 milyon kısa devreli teşebbüs iflas etmiş ve bu firmaların sahipleri işgücünü satanlar gurubuna katılmıştır. Yeni teknoloji üretimin çeşitli alanlarında küçük kapital yerine, büyük kapitale öncelik tanımaktadır. Büyük girişimlerin teknik yönden tekrar düzeltilme girişimleri, satın alınan veya çalışma dışı bırakılan küçük işletmecilerini de etkiler.

Kiralanan emeğin en önemli kaynaklarından birisi de, daha şimdiden 1 milyon ek işçi sağlayan ve kâr getirmeden çalıştırılan kitledir. 1950-67 devresinde Birleşik Dev-

letler nüfusunda kâr getirmeden çalıştırılanların oranı %40,1'den %39,4'e düşmüştür. Bu azalma öğrenciler ve ev kadınları oranının düşmesi ile mümkün oldu. (23)

16 yaşından büyük, toplam kadın nüfusunda çalışanların oranı, 1950'de %33,9 iken bu oran 1970'de %43,4'e yükseldi. Kadınlar bu devre içersinde çalışan nüfusun oranını etkileyen en önemli faktörü oluşturmuyorlardı. Bu yıllar arasında çalışan nüfus içinde kadınların oranı %29,4'den, %37,7'ye yükselmiştir.

Ekonomik durumda görülen bir düzelmeye bağlı olarak, ortaya çıkan yeni iş sahalarına işsizlerin alınması nedeni ile Birleşik Devletlerde iş gücünü satanların sayısı 1 milyon daha arttı. Çeşitli farklılıklar gösterebilir bile bu yeni kaynaklar bütünü ile kapitalist ülkelerde ayırdırlar.

Eski toplumsal ilişkiler, feodalizmi uzun süre tarım kesiminde etkili kılmıştır. Mülk sahiplerinin kapitalizm öncesi ilişkilerinin değiştirilmesi ve yeni kapitalist ilişkilere nakli, ilerlemiş kapitalist ülkelerde bile henüz başarılamamıştır.

Büyük mülk sahipleri, kapitalist mülkiyet sahibi olmakta ve bu sınıfa katılmaktadırlar. Mülkiyetin çeşitli şekilleri de yavaş yavaş kapitalist bir karakter içermeye başlamıştır.

İlerlemiş kapitalist ülkelerde çiftçiler, dar kafalı mülk sahipleri kadar saf değildirler. Günümüzde bir tarım proletaryası vardır. Bunun karşısında kapitalist tarım sınıfı yer almaktadır. Tarım bir meta özelliği arz etmektedir. Tarım üreticileri, ticari işletmeler kurmağa başlamışlardır.

(23) Birleşik Devletlerde kâr getirmeden çalıştırılan nüfus içersinde öğrencilerin oranı 1957'de % 14,1 iken, 1964'de % 18,4 olmuştur. Buna karşılık ev kadınlarının oranı 1957'de % 68,2 iken, 1964'de % 62,1'e düşmüştür.

(Bu durum yalnız ABD’de değil, İngiltere ve Batı Avrupa ülkelerinde de aynıdır).

Tarımın sanayideki manifaktür evresi düzeyinden, büyük ölçüde makina üretim evresine geçişi, kırsal nüfusta toplumsal farklılıkları belirlemesi ile birlikte yürür. Bunun için de küçük ortaklar işlerini kaybetmişler, ya da endüstri işçisi olmaya zorlanmışlardır.

İşgücünün tarımdan ayrılışı Japonya, Fransa, İtalya ve B. Almanya gibi kırsal nüfusu fazla olan ülkelerde önemli bir rol oynamıştır. İngiltere’de -Tarım nüfusu bu ülkede İkinci Dünya Savaşı’ndan önce bile küçüktü- bu değişimin rolü önemli değildir. İşgücünün tarım dışına akışının sosyal yönden önemini ise, şöyle özetleyebiliriz: Teknoloji ve üretimin modern endüstriyel yöntemleri ile büyük kapital güçlenmiş, küçük iş sahipleri yoksullaşmış ya da işletmeleri kamulaşmıştır.

Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi halen tarımsal alanları terkeden işçilerin çoğu genç yaş guruplarından- dır, ve bu durum kırsal nüfusun demografik durumunu tamamı ile bozmaktadır. Japonya’da 1960-66 yılları arasında çiftçi ailelerinin ortalama büyüklüğü 5,72 kişiden 5,22’ye indirilmiştir. Aynı yıllar arasında tarım üretiminde çalışan 15-59 yaş arasındaki çiftçilerin sayısı %29,5, toplam tarım nüfusu ise %20,8 oranında azaltılmıştır.

İtalya’da tarımda çalışanların sayısı 1954’de 6,8 milyon iken 1964’de 5 milyona düştü. Bu azalma %26 oranındaydı. Sadece erkeklerin sayısı 5,5 milyondan 3,3 milyona düşmüştü. Bu azalış kadın çiftçilerin erkeklerin şehirlere göçünün sonucu olarak, onların yerlerini almaları nedeniyledir. Tarım sektöründeki işini terkeden 1,8 milyon kişinin yaklaşık 1 milyonu, ailede ek gelire sahip olanlardan, 500 bini serbest meslek sahiplerinden ve sadece 300 bini de emeğini satan işçilerden oluşuyordu.

Devlet politikasının sonucu olarak, küçük mülkiyetli

iş sahiplerinin yığılması, endüstrisi gelişmiş ülkelerde (Japonya ve Batı Avrupa ülkeleri) emeğini satan işgücünün yerini doldurmakta idi. 1950-1967 yılları arasında Federal Alman Cumhuriyetinde endüstri ve inşaat alanındaki serbest iş sahiplerinin oranı 889 binden, 721 bine düşmüştür. Bu azalma %19 oranındaydı.

Fransa'da ise, kapitalin çoğaltılması yöntemleri 1-10 kişi çalıştıran 84 bin küçük işletmenin durumunu etkilemiş, toplam sayının %26'sı 1954-1962 yılları arasında çalışma dışı bırakılmıştır.

İşgücü Olarak Kadınların Artan Rolü

Bütün ilerlemiş kapitalist ülkelerde ulusal ekonomide çalışan kadınların sayısı çoğalmıştır. Hatta bir çok ülkede çalışan kadınların artış oranı, çalışan erkeklerin artış oranından daha fazladır. İşgücü olarak kadınların oranının artması sonucu, Federal Alman Cumhuriyetinde 1950'de %30,8 olan çalışan kadın oranı, 1968'de %33'e yükselmiştir. Bu oran, İngiltere'de aynı yıllar arasında %32,7'den, 36,2'ye, Japonya'da ise, yine aynı yıllar arasında %25,7'den, %31,5'e çıkmıştır. İtalya ve Fransa'da ise özel bir durum sözkonusudur. Zira, çalışan kadın işçilerin toplam sayısı bu ülkelerde önemsiz bir oranda artmıştır. Bu artış erkek işçilerin artış oranından azdır. Toplam işgücü oranında kadınların oranı bu ülkelerde %1,7 oranında azalmıştır.

Sonuç olarak, istatistikler toplumun ekonomik hayatında kadınların rolünün önemli derecede çoğaldığını göstermişlerdir. Bu çoğalışta, önemli sosyal, ekonomik, teknik ve demografik faktörlerin sonucudur.

Yeni mesleklerin yayılışı kadınların iş hayatına atılmasını kolaylaştırmıştır. Ayrıca, ev işlerinin kolaylaşması, ev yönetimi uygulamasının daha geniş alana yayılma-

sı, yeni kimyasal, sentetik, tekstil ve kamu hizmet kuruluşlarının çoğalması da kadınları işgücünü satmaya özendirmiştir.

Çalışan kadınların oranının artmasının önemli diğer nedenleri ise: kadınlar arasında eğitim düzeyinin yüksek olması, doğum kontrolü, son çocuğun kadınların daha erken yaşlarında doğmasıdır.

Aynı zamanda yarım gün çalışma da, çalışan kadınların oranının yükselmesini etkilemiştir. Örneğin tam gün çalışmayan kimseler perakende ticaret ve hizmetlerde sadece en işlek saatlerde ve satışların çoğaldığı dönemlerde çalışırlar. Birleşik devletlerde 1966'da tarım sektörü dışında çalışan kadınların %25'inden fazlası yarım gün çalışmaktaydı. Yarım gün çalışan kadınların bu yöntemle çalışan bütün işçilerin %65'ini oluşturduğu hesaplanmıştır. Kadınların %48'i ekonomik koşullar nedeni ile, diğerleri ise istedikleri için çalışmaktadırlar.

Çalışan kadınların oranının artmasını engelleyen bazı faktörlerde vardır. Örneğin, bazı demografik değişiklikler... Çalışma yaşı ve evlenmelerin artması dolayısıyla çalışan nüfus içerisinde kadınların oranı azalma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Ayrıca, okul eğitimi devresinin uzaması da bu tehlikenin başlıca nedenlerindendir. (24)

Savaş sonrasında, çalışan kadın sayısının artması, kadınların çoğunun çalışma zorunluluğu ile evlenmelerinin sonucudur. Oysaki, 1947'de birleşik devletlerde çalışan kadınların %46'sı evliydi. Bu oran 1968'de %63,5'a çıkmıştır. Bundan başka 1940 ve 1950'lerde, çalışan kadınların çoğunun yaşı 35'in üzerinde idi. 1960'larda ise, 35 yaşın altındaki çalışan kadınların oranı hızla arttı.

(24) Federal Alman Cumhuriyetindeki eğitimin uzaması ve dolayısıyla işgücü olarak geçerli olan kadınların sayısı, gelecekte 200 bin kadar azalacaktır.

(Bu orana okul öncesi devrede çocukları bulunan kadınlar da dahildi.)

İngiltere’de, iş sahibi kadınların toplam sayısı içerisinde, evli kadınların oranı 1950’de %40,6 iken, 1965’de %54,6’ya yükselmiştir. Geçen 20 yılda iç pazarları dalgalanmalarına, çalışma yaşındaki kadınlarının sayılarının azalması (1930’lar ve 1950’lerdeki düşük doğum oranının sonucu olarak) gerçeğine rağmen, çalışan evli kadınların sayısı sürekli olarak artmıştır.

Kadınlar tarafından yapılan işlerin ekonomide büyüyen önemine karşın, kadın iş sahiplerine açık veya kapalı eleştiriler yöneltmiştir. Genel olarak kadınların kazançları, erkeklerin kazançları ile kıyaslandığında, bu kazançlar daha azdır. Örneğin İngiltere’de 1967 yılı sonunda, endüstride tam gün çalışan 18 yaş ve üzerindeki kadınların ortalama haftalık ücretleri, erkeklerin ortalama haftalık ücretlerinin yarısı kadardı. Kadınların saat başına ortalama ücreti ise, erkeklerin saat başına ücretinin %60’ı kadardı. Bu durum kadınlara yöneltilen büyük ölçüdeki sunii eleştirilerin sonucudur. Kadınların sayısının artışı aynı zamanda çalışan sınıfın yayılması sonucunu doğurur.

Çalışan kadınlar ve erkekler arasındaki eğitimden doğan karakter farklılıkları, onların kazançlarının da farklı olmasını sağlar. Mekanizasyonun ve otomasyonun kadınlar ve erkekler tarafından yapılan işlerde bütün farkları yok etmesine karşın, çalışmanın akılcı fonksiyonunun büyümesi fiziksel çalışmanın eski önemini kaybetmesi, kadınların henüz daha iyi işçilik ücretini almasını sağlamamıştır. Örneğin 1960’da Birleşik Devletlerde kadınlar, araştırma işçilerinin %10’unu, mühendislerin ise sadece %1’ini oluşturmakta idiler.

İnceleme örneklerine göre, İngiliz imalat sanayiinde kadınların çoğu beceri gerektirmeyen işleri yaparlar. Fir-

maların sadece 1/3'ü usta ve kalfalık için kadın işçilere öncelik tanır. Resmi istatistikler de aynı durumu daha gerçekçi olarak gösterirler.

Kural olarak kadınlar, tekeller tarafından yaratılan emekçi sınıflar derecelenmesinde en düşük basamaklarda yer alırlar. İşleri ile ilgili olarak büyük ölçüde tehlike-dedirler. Pazara sunulan işgücü hareketinin canlı olması büyük ölçüde kadınlara bağlıdır.

Çalışan kadınların artışı, çalışan sınıfın ve politik bincin gelişmesi için gereklidir.

Batı Avrupa'daki tekellerin sayısı ve kırsal alandaki fazla nüfusun işgücü olarak kullanılamaması nedeni ile 1950'lerin ikinci yarısında büyük ölçüde işgücü göçü başlamıştır. Avrupa'dan Amerikaya işgücünün geleneksel akışı, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupa ülkelerindeki fazla işgücünün göçü ile sağlanabilmiştir.

Birleşmiş Milletler ekonomik komisyonu Avrupa'da (İngiltere, İsviçre ve Federal Alman Cumhuriyetinde) 1965'de 5 Milyon 380 bin göçmen işçi bulunduğunu bildirmiştir. Bu göçmen işçiler, bu ülkelerin toplam işgücünün %3,5'unu teşkil etmekte idiler. İşgücü gönderen belli başlı ülkeler (İspanya, İtalya, Türkiye ve Yunanistan gibi) güney Avrupa ülkeleridir. Gönderdikleri işgücü kırsal nüfus fazlalığının sonucudur. Kural olarak yabancı işçiler fiziksel olarak en zor ve en az bilinen işleri yaparlar. Bir Birleşmiş Milletler raporunda **«Sonuç olarak Batı Avrupa ülkelerinde işçi sınıfı içersindeki tabakalaşma ile yeni işgücü dağılımları belirmeye başladı. Bir yanda işçiler daha iyi ücret, yüksek toplumsal prestij, fiziksel emekten çok yetenek isteyen araçlara ihtiyaç duyarken, (bunlar ülkelerin işçilik ile ilgili sorunlarında ortak konudur) Diğer yandan da genellikle düşük sosyal Prestij, kötü çalışma şartlarına sahip olan göçmen işçiler işgücüne**

katılırlar ve özellikle endüstri yapısında iyi ücret alırlar.» (25)

Yabancı işçiler en son işe alınacak ve en önce işten çıkarılacak kimselerdir. Ayrıca kapitalist ekonomilerin tipik dalgalanmalarının dengelenmesini sağlayan bir işgücü olarak kullanılırlar. Durum, Ulusal azınlıkların çalışanları için de aynıdır. Örneğin, Birleşik Devletlerde siyahlar en zor işleri yaparlar, en kötü işleri yaparlar, acımasız bir şekilde sömürülürler ve ekonomik durum kötüleştiğinde de en önce işten atılırlar.

«Yeni Orta Sınıf» İle İlgili Fikirler

Emeğini satan personel sınıfı, şirket müdürü ve başkan yardımcısından vasıfsız işçiye kadar bütün toplumsal eleman çeşitlerini kapsar. Fakat emeğini satan elemanın büyük çoğunluğu, düzeni ve büyüklüğü, kapitalizmin gelişimini değiştiren belirli bir sınıftır.

İşçi sınıfı, büyük ölçüdeki makine endüstrisinin gelişmesi ile ortaya çıkan sanayiî proletaryasından doğmuştur.

Son yüzyılda, kapitalist ülkelerin endüstriyel girişimlerinin ilk safhalarında, endüstri işçilerinin en büyük grubu tekstil endüstrisi ve diğer hafif endüstrilerde yoğunlaşmıştır. İngiltere’de Galler’deki nüfus sayımına göre 1861’de toplam 1 milyon 605 bin endüstri işçisinin %40’ı tekstil fabrikalarında (yün, pamuk, yün iplik, keten bezi) %35’i maden kömürü, maden filizi ve maden ocaklarında, %25’i ise döküm ve metal imal eden fabrikalarda çalışmakta idi.

Kapitalist endüstrinin büyümesi, işçilerin büyük en-

(25) 1967 Dünya Sosyal Konumu Hakkında Bildiri, Birleşmiş Milletler 1969 New York S, 199.

düstriyel kurumlarda yoğunlaşmalarına neden oldu ve sanayii proletaryasının yapısını kesin olarak değiştirdi. Şimdi ilerlemiş kapitalist ülkelerdeki sanayii işçilerinin çoğu, üretim aletlerini üreten endüstrilerde çalışmaktadır.

Ağır sanayiîde çalışan sanayi işçilerinin oranının artışı (genellikle makine endüstrisi, kimya sanayii, enerji sanayii, üretimin tekelleştiği ve yoğunlaştığı diğer dallarda) işgücü seviyesinin yükselmesini ve anti-tekelci mücadelede en önemli yeri sanayii işçilerinin alması sonucunu doğurmuştur. Sanayii proletaryasının üretim güçlerinin gelişiminde kesin önemi olan dallara geçişi, onun ekonomik ve politik önemini ve kapitalist ekonomik sistemin belli başlı merkezlerindeki çelişkileri arttırır.

Sanayiî proletaryası çalışan sınıfın asıl çekirdeği, ve faaliyetinin başlıca ve en yetkili temelidir. Sanayileşmenin sonucu olarak, sanayii proletaryasının sayısı önemli derecede arttı. Gelişmiş kapitalist ülkeler içersinde (İngiltere, Birleşik Devletler, Fransa, Batı Almanya) bu büyüme sonucu 19. yüzyıl ortalarında 9 milyon olan sanayii proletaryasının nüfusu 20. yüzyıl ortalarında 60 milyona yükselmiştir. İlerlemiş kapitalist ülkelerde sanayii proletaryası işçi sınıfının en yoğun kesimi ve proleter devrimin çekirdeğidir.

Sanayi proletaryasının önemine karşılık Marksistler bunu, hiç bir zaman çalışan sınıfın tümü olarak tanımlamazlar. Lenin şöyle der: «**Bu görev genel olarak kapitalizmin gelişimi, işçiliğin sosyalizasyonu, proletaryanın yaradılışı, ve öncü olarak rol oynayan işçiler arasındaki ilişkilerle yerine getirilir. Elbette proletaryanın devrimci hareketi, bu işçilerin sayısına, yoğunluğuna ve ilerlemelerinin derecesine bağlıdır. Fakat bütün bunlar bize fabrika işçisinin sayısı, kapitalizmin önemini aynı olarak**

gösterme hakkını vermez. Bunu böyle yapmak Marks'ın fikrini sınırlandırarak, imkânsızlaştırmaktır.» (26)

Son yüzyılın ortalarında İngiliz işçi sınıfının şartlarını inceleyen Friedrich Engels, çalışan sınıfın, sanayi proletaryasını, tarımsal proletaryayı, ve maden endüstrisinde çalışan proletaryayı kapsadığını kabul eder. Önceki yüzyılda İngilterede proletaryanın çoğunu, kırsal proletarya (1.098.261) oluşturmaktaydı. Daha sonra ise, fabrikada ve sanayide çalışan proletarya (1.039.605) ve maden sanayiinde çalışan proletarya (565.835) gelmekte idi.

Bundan sonra proletaryanın çeşitli guruplarındaki bazı ilişkiler değişti ve yeni guruplar ortaya çıktı. Bu değişimler çalışmanın sosyal iş bölümünde olduğu kadar çalışan kişilerin çeşitli guruplarının sosyo-ekonomik durumlarında da önemli değişiklikler ile ortaya çıkmıştır.

Bütün ilerlemiş kapitalist ülkelerde kırsal proletaryanın sayısı ve oranı, çiftçinin artan veriminin sonucu olarak azalmıştır. Traktör, biçerdöver ve kamyon kullananların ve tamircilerin (işlerinin yapısı dolayısıyla bunlar sanayii işçilerine en yakın olanlardır) sayısı artmaktadır.

Önemli toplumsal sonuçlar, üretici olmayan alanda çalışan oranının büyük ölçüde çoğalması ile doğar. Üretici olmayan alanın genişlemesi en kalabalık iş gurubu olan memurların çoğalmasını sağlamıştır. Memurların mühendis ve teknikerlerin oranı aynı zamanda mal üretim alanında da yükselmektedir.

Birleşik devletlerde imalat sanayiinde çalışan memurların tekniker ve mühendislerin oranı 1959'da %24'4 iken 1970'de %27,5'e yükseldi. Diğer kapitalist ülkelerde toplam endüstriyel işgücünün %25'i olarak hesaplandı.

Bilimsel ve teknolojik gelişim ulusal ekonomide çalışan memurların (mühendis ve teknikerler dahil) yüzde-

sini yükseltti. Örneğin, Birleşik Devletlerde beyaz yakalılar, (memurlar) mavi yakalılardan (işçilerden) daha kalabalıktır. 1940'da %47 olan işçi yüzdesi, 1969'da %36'ya inerken, 1940'da %31 olan memur yüzdesi (mühendis ve teknikerler dahil) 1969'da %47'ye yükselmiştir. 20. yüzyıl sonunda büro işçilerinin yüzdesinin %53 dolaylarında olacağı, buna karşılık sanayii işçilerinin yüzdesinin ise %30'un altına düşeceği tahmin edilmektedir. 1969'da memurların işgücünün yüzdesi İngiltere'de toplam işgücünün %46,4'ünü, Federal Alman cumhuriyetinde %42,2'sini, Japonya'da 1968'de %39'unu oluşturmaktaydı.

Memurların, teknikerlerin ve mühendislerin artan oranı bazı sosyologlarca yeni bir sosyal devrim olarak nitelendirilmekte ve modern sanayi toplumundaki sanayii proletaryasının ortadan kaldırılması, önceki sınıfları yutan yeni bir orta sınıfın doğması ile ilgili fikirleri desteklemek amacı ile kullanılmaktadır.

Colombia üniversitesi profesörlerinden Daniel Bell: **«Otomatik işlemin, üretimde lazım olan sanayii işçisinin sayısını azalttığı gibi, otomasyonunda proletaryanın yerine yeni bir maaşlı sınıfı çıkaracağı sonucuna varmaktadır.»** (27)

Buna benzer bir fikir de sosyolog Melvin Vincent ve Jackson Mayers tarafından geliştirilmiştir. **«Otomasyon, işgücünün temel içeriğini proletarya yerine maaşlı işçi sınıfı doğrultusunda değiştirir. Bu da maaş artışları garantilenmiş orta sınıf statüsünde bir eğilimi içermektedir.»** (28)

Aynı görüşler, toplumun en önemli sosyal ve politik gelişiminin, teknik aydın ve çalışan sınıfı birleştiren yeni

(27) Duns Review ve Modern Sanayii, Ocak 1962, s. 60

(28) Melvin Vincent, Jackson Mayers «Endüstriyel sosyolojinin yeni temelleri» Toronto, Londra, New York 1959 s. 370

tarihsel bir bloka geçiş olduğunu syleyen «sosyailzmin bugünkü dönüşümü» adlı kitabın yazarı Roger Garaudy tarafından da benimsenmiştir. Garaudy tarafından yorumlanan bu diğer görüşler onun en son incelemeleri ile Marksizmden ne denli uzaklaştığını göstermiştir. Bu teorileri savunan kahramanlar, tarihsel olayların sadece dış görünümünden bahsederler. Bu ülkelerin ulusal istatistiklerinde belirtildiği anlamda, memurlar ve fabrika işçileri arasındaki ilişkilerde görülen değişiklikler, aslında sadece gelirlerini ücret ya da maaş şeklinde alan insanlar arasındaki ilişkilerde görülen değişikliklerdir. (Veya öncelikle fiziksel işte çalışanla, öncelikle zihinsel işte çalışan insanlar arasında) Bütün bunlar, nüfusun sosyal gruplarının toplumdaki konumunu saptayamazlar. Eğer sınıflar daha önce belirttiğimiz bilimsel standartlarla belirlenirse «memurların» sosyal grupların ve hatt sınıfların karışımı olduğu ortaya çıkacaktır.

Memurların önemli bir bölümü temel sınıflar arasında aracı durumunda olan bir gruptandır. Sermaya yoğunluğunun büyümesi, tekellerin ekonominin yeni alanlarına ve modern teknolojiye sızması, memurların gruplaşmalarını güçlendirmektedir. Memurların küçük bir parçası da büyük kapitalist sömürü mekanizmasının bir parçasıdır. Bu kimseler, devletin baskı ve zor kullanma aracı durumundadırlar. Tekelci sistemin propagandası için hizmet ederler, ayrıca bulundukları yerleri sağlamlaştırmaya çalışırlar.

Bununla birlikte, memurların önemli bir bölümü, kapitalist üretim sistemi içinde bulundukları yerin özelliği ve üretim ilişkileri ile, işçinin sosyal organizasyonundaki fonksiyonları dolayısıyla, 20. yüzyılda ve özellikle bugün daha sıkı bir şekilde endüstri işçisine yanaşmaya yönelmişlerdir. Son yüzyılda mühendisler, teknikerler, ticaret ve büro personeli, emeklerini satmalarına rağmen, onları

işçi kitlesinden ayırıp, burjuvazi içine katan bir ayrıcalık beklerlerdi. İşlerinin genel karakteri, bir kaç kişinin faydalanabildiği uzun ve yorucu eğitimleri ve çalışmaları nedeni ile mühendislerin, teknik ve ticari personelin gelirleri, fiziksel olarak çalışan kalifiye işçilerinin ücretlerinden çok yüksektir.

Evvelden küçük memur grupları, çalıştıkları kimselerle sıkı bir ilişkiye girerlerdi. Çalışmaların amacı, işçiler ile ilgili yönetim ve disiplin görevlerini yerine getirmektir. Böylece memur zamanla kendi işine başlayabilmek için gerekli sermayeyi biriktirebilecekti.

Ancak, bugün bu durum gerçekleşmemiştir... Sayıları çoğalan mühendis, tekniker ve ticari personel, kapitalist toplumun ikinci derecedeki gücü olarak nitelendirilmektedir. Bir çoklarının işçilerin yönetimi ve kontrolü ile hiç bir ilgisi yoktur. İdari işlere bile girmekten kaçınmışlardır. Kapitalist iş bölümünün artması geleneksel yaratıcı karakterlerini yok etmiştir. Daha önce sanayii işçilerine uygulanan modernleşmiş kapitalist yöntemler, şimdi daha geniş bir olanakla ve daha otomatikleşmiş, örgütlenmiş bir şekilde, memurların üzerinde uygulanmaktadır. Kalifiye işçiler ve memurlar arasındaki fark, ücret yönünden kalifiye işçilerin lehine azalmaktadır. Memurların işgücü pazarlarındaki tercihi de gittikçe sınırlanmaktadır. Sanayii işçilerine yapıldığı gibi memurlara da işe alınırken çeşitli haksızlıklar yapılmaktadır.

1961'de Amerikalı iktisatçı J. Barbacsh şöyle diyor-du:«**Artan beyaz yakalı işçiler (memurlar) -tezgahtardan profesyonel mühendise kadar- bir istatistikde aynı zamanda para ödeme listesi haline gelmektedir. Şirket yönetimindeki yetki ve sorumluluklar memurlardan alınmıştır. Yönetimde tekrar yetki sahibi veya bir patron olabilmesi artık kendisinin kabul ettiği gibi bir hayalden öteye gitmemektedir. Otomasyon memurun işverenden uzaklaş-**

masını vurgular ve belirler. Teknik ve İdari personelin yöneticileri, en önemli personelin yerine konulan elektronik aletlerin kullanımı ile uygulayabildikleri başka sonucunda, ücretli işçiler üzerinde endüstriyel disiplini alıştıracak bir etkiye sahip olmuşlardır ve bu etkileri gün geçtikçe çoğalmaktadır. Otomatik makine, onu ilk gören ve ondan bir şey anlamayan memuru acemi yapacak ve kendisini işten soğutarak arkadaşlarına katılmasını sağlayacaktır.» (29)

Modern tekelci devlet kapitalizmi, memurları ve ticari personeli tekniker ve mühendisleri işçilerden ayırmakta kullandığı son kozunu kaybetmek üzeredir. İlerlemiş kapitalist ülkelerde, sosyal ve ekonomik şartlar dolayısıyla memurlar ile sanayii işçileri arasındaki fark gözle görülür bir şekilde kapanmaktadır.

İlerlemiş kapitalist ülkelerin çalışan sınıfı son yüzyılın, hatta 20. yüzyıl başlarındaki proletarya ile hiç bir benzerlik göstermemiştir. Bugünün çalışan adamı genellikle daha iyi eğitim görmüş, daha üstün vasıflı işçidir. Bugünün çalışan adamı, eski günlerin lekeli, yağlı tulumu içerisinde ağır bedensel işleri yapan işçi değil, çoğalan sayıda akılcı fonksiyonları yerine getiren bir kimse dir. Günümüz proletaryasının sosyal bileşimi daha karışık ve daha çeşitlidir. Aynı zamanda yalnız üstün bir şekilde akılcı fonksiyonları yerine getiren iş alanını değil, üretim alanında çalışan veya ticaret ve hizmetler dallarında görevli işçileri de kapsar. Sosyo Ekonomik şartların değişmesi ile tekniker mühendis ve memurlar, çalışan sınıfın özel bir tabakasını oluşturmağa başlamışlardır.

Memurların proleter grubu, sanayii işçilerinden daha az birleşik ve daha az organize edilmişlerdir. Hatta bir çokları çalışan sınıfın bir parçası olduğu gerçeğinden ha-

bersizdirler. Fakat tekeller tarafından büro işçilerinin üzerindeki sömürünün artması, sabit ücretler, iş güvenliğinin olmayışı ve genel olarak durumlarının artan belirsizliği, çoğunun gözünü açmış ve büyük bir kısmının bilinçlenmesinin ve endüstriyel faaliyetlere girişmesinin nedeni olmuştur. Şu önemlidir ki, son yıllarda daha fazla memur sendikalara üye olmuş ve grevlerde öncekinden çok daha fazla faaliyet göstermiştir.

Çalışan sınıfın toplam büyüklüğü ne kadardır ve ilerlemiş kapitalist ülkelerin toplam çalışan nüfusuna oranı nedir? Birleşik devletlerde kesin olmayan rakamlara göre, 1950'de 40 milyon olan işçilerin toplam sayısı (memurların proleter grubu dahil) 1960'da 48 milyona ulaşmıştır. Bu sayının kazançlı olarak çalışan ulusal nüfusa oranı, aynı devrede %63'den %68'e çıkmıştır. Aynı değerlerin toplam kiralık çalışmaya oranı ise, yine aynı devre içinde %77'den %79'a yükselmiştir. Fransa'da 1954'de 9,7 milyon olan işçi sınıfının büyüklüğü 1962'de 10 milyon 30 bin olmuştur. (Bu değerler 1950'de kazançlı çalışan nüfusun %51'i, 1962'de ise %54'üdür). Diğer ilerlemiş kapitalist ülkelerde de bunlara benzer değişimler meydana gelmektedir.

Çalışan nüfusun mutlak ve göreceli büyümesi, **«Proleter sınıfın ortadan kalktığı yolundaki»** teoriyi yalanlamıştır... Gelişmiş kapitalist ülkelerde çalışan sınıf, kâr getirmesi için çalıştırılan nüfusun çoğunluğunu teşkil eder.

Burada bahsedildiği gibi, üretim işlemlerinde kişilerin değişen fonksiyonları ve üretimin modern sistemlerinde eğitim ve araştırmanın artan önemi teknolojik ve bilimsel devrimlerde değerli rol oynayan çalışan sınıfın önemini de çoğaltmıştır. Çalışan sınıf, hem niteliksel hem de niceliksel açıdan gelişmektedir. Söz konusu sınıf, daha iyi bir eğitim ve kültüre daha yeterli bilgi ve yeteneğe yönelmiştir. Çalışan sınıfın bilinçlenmesi, proleter ideoloji-

sinin daha ilerleyebilmesi için en mükemmel şartları yaratır.

Bilimsel ve teknolojik devrimin gelişmesi ile, çalışan sınıfın faaliyetlerinin alanı da genişlemektedir. Sanayiî işçileri ile proleter mühendis ve memurların toplumdaki gerçek yeri hakkında yeni fikirler ortaya atılmaktadır. Aynı zamanda çalışan sınıfın daha az örgütlenmiş gruplarının oranının artması, çalışan sınıfın işçi hareketlerinde bir engel teşkil etmektedir. Memurların örgütlenmesi ve onların çalışan sınıfın faaliyetlerine katılması, ancak özel isteklerinin yerine getirilebilmesi ile önem kazanabilir. Sosyal üretimin sömürücü sisteminin ortadan kaldırılması ve yeni sosyalist sistemin kurulması konusunda çalışan sınıf şimdi her zamankinden daha iyi örgütlenmiştir. Böylece burjuvaziye karşı uzun sınıf mücadelesinin görünümünü ve dünya sosyalist sisteminin uluslararası prestijini belirleyebilir. Sosyalist sistemin güçlenmesi onun sınıfının konumunun sağlamlaşmasına yardım eder. Çalışan sınıfın büyümesi, konumunun değişmesi, eğitim ve yetenek düzeyinin yükselmesi, toplumun yaşayışındaki önemini arttırır.

Modern kapitalizmin sosyal yapısındaki bu değişimler, çalışma ve hayat şartlarındaki belirli amaçlara eğilimler ve çalışan insanların çeşitli gruplarının yaşayışları, anti tekel hareketin yayılması ve pekişmesi için daha mükemmel olasılıklar yaratırlar.

Çalışan sınıf ile tekellere karşı savaşılan sosyal güçlerin (şehirlerin ve kasabaların dar kafalı burjuvazisi ve diğer uğraşların üyeleri) birliğinin gelişmesi ve pekişmesi için yeni olanaklar ortaya atılmaktadır.

Bilimsel araştırmalarda devlet, askerler ile birlikte büyük engel teşkil etmektedir. Tarihte hiç bir zaman yetenek ve eğitim, kitlenin yıkımı için silahlar üzerinde bu-

gün olduğu kadar yoğunlaştırılmamış ve geliştirilmemiştir.

Bilim ve kùltürün insanlık dışı amaçlar için kullanılması, tekelci devlet kapitalizminin dũnyanın tümüne karşı koymasına neden olmuştur. Aydınlar, kitle kùltürünün ve cahillikten daha kötü olan eksik kùltürün standartlaşmasına ve kısırlaştırılmasına tepki göstermektedir. Amerikan üniversiteleri, sadece araştırmaların önemli bir merkezi değil, aynı zamanda öğrenciler tarafından yürütölen savaş aleyhtarı kitle faaliyetlerinin ve gençliğin kurulu düzene karşı verdiği haklı mücadelenin merkezidir.

Aydınlar, hem ilerlemenin nedeni, hem de halktan kopuk olamazlar. Aydınlar zamanımızın başlıca devrimci gücü olarak çalışan sınıfla ittifak halindedirler. Toplumda olanakları ve çıkarları oranında rol oynarlar. Çalışan sınıfı etkileyen değişimler (Daha yüksek düzeyde yetenek ve eğitim, endüstriyel işletmelerde akılcı fonksiyonların öneminin büyümesi) kapitalist sınıf tarafından istenmeyen bu ittifakın genişlemesine ve güçlenmesine yardım etti.

Çalışma şartlarında Ve Yaşam Biçiminde Görölen Değişiklikler

Bilim ve teknolojidaki gelişmeler, bilimin öneminin artması, temelli bir üretici güç haline gelmesi ve Bilimin üretim yöntemlerine uygulanması modern hayata daha yüksek düzeyde canllık getirdi... Üretimin hızını ve üretilen malların çeşidini artırdı. Gelişmiş ölkelerde tüketim mallarının üretim hacmi ve hizmetler, her 15 yılda ortalama olarak iki katına yükselmektedir. Amerikalı politika yazarı Alvin Toffler'e göre; bugün kullandığımız üretim mallarının çoğu, son kuşağın yaşamı içersinde meydana geldi.

Birleşik Devletlerde makine yapım sanayii, kimya sanayii ve inşaat malzemesi sanayiinde üretilen maddeler, hemen hemen her 20 yılda bir biçim değiştirirler. Her yıl 300 bin dolayında yeni tip mal pazarlara sürülmektedir. Ve bunların çoğunun modası kısa zamanda geçer. 1971'de Birleşik Devletlerde 4 yıl önce bilinmeyen yeni malların oranının, makine yapım sanayiinde toplam giderlerinin %22-23'ünü teşkil etmesi bekleniyordu. Bu tahmin tekstil sanayii için %20, kimya sanayii için %16 oranında idi.

Günümüzde bilimsel ve teknolojik gelişme için tek değişmeyen faktör akıcı ve hızlı gelişmedir. Bütün yaşayış tarzı ve tüketim maddelerinin karakteri, hacmi, geçmişte 10 yılda bir değiştirilirken, ancak şimdi bir kaç yılda değişikliğe uğramaktadır. Bu değişiklikler sadece kişinin faaliyetlerinin alanlarını değil, aynı zamanda karşılıklı ilişkileri de etkilediler.

İş, hiç bir zaman insan yaşamındaki önemini kaybetmemiştir ve bu önemini devam ettirecektir. Günümüz bilimsel ve teknolojik devleti, iş organizasyonunda, çalışma şartlarında ve çalışma hayatında önemli değişiklikler meydana getirmişti.

İş Verimini Yükseltme Amacı İle Kapitalizmin Uyguladığı Yeni Yöntemler

Yüksek derecedeki mekanizasyon ve özellikle otomatikleştirilmiş üretim ve kullanılan emeğin daha verimli duruma gelmesini sağlayacak olan yöntemler, henüz küçük boyutlara sahiptirler. Endüstriyel gelişmenin, özelleştirilmiş makinelerin, taşıyıcıların kullanımı ve üretimin belli başlı yöntemleri ile karakterize edilen önceki durumun tersine otomasyon, bireysel çalışmanın parçalanmasını değil birleşmesini gerektirir. Üretimin tam otomasyonu 100 yıl önce Karl Marks tarafından belirtilen görüşü

doğrular: İşçiler üretimin belli başlı etkeni olmak yerine üretim yöntemlerinin yanı başında bulunurlar. Çalışma şartları ve bunun içindeki karışık uygulamalar değişmektedir. İşçiler kendilerini yepyeni bir çevrenin içersinde bulmaktadırlar (Kendilerini ışıklı levhaların, kontrol levhalarının, elektrik düğmelerinin önünde bulmaktadırlar) Şimdi işçi zamanını yalnız üretimi genişletmek için değil, aynı zamanda, bilgilerin akışını takip etmek için de harcamaktadır. İşçiden aktif, dikkatli ve kendi kendine karar verebilecek kadar yetenekli olması istenmektedir.

Makinelerin yüksek maliyeti de, işçinin sorumluluğunu arttırır.

Bugünün bilimsel ve teknolojik gelişiminin karşılığı olan emeğin verimini yükseltecek yeni kapitalist yöntemler, sadece bedensel çalışmayı gayrete getirmek veya H. Taylor'un öğütleri çizgisinde el emeğini daha verimli hale koymak için değil, aynı zamanda üretimin kalitesinin düzeltilmesi, mal ve makinenin daha mükemmel kullanılmasıdır da.

Endüstriyel psikoloji ve sosyoloji, kapitalizmde emeğin en mantıklı bir şekilde organizasyonunun meydana getirilmesinde hiç de küçük bir rol oynamaz. Endüstriyel psikoloji, uygun meslekler için uygun personelin seçilmesinde ve mesleklere geliştirilmiş verim yöntemlerinin uygulanmasında yardımcı olur. Büyük fabrika ve imalathanelerde psikologlar ve diğer uzmanlar, yeni çalışma yöntemlerinin geliştirilmesi, çalışma şartlarının düzeltilmesi, yönetim, fabrika personelinin iş haricindeki yaşayış tarzı, boş zamanların değerlendirilmesi vb. ile uğraşmaktadırlar.

Savaş esnasında ve sonra psikolojinin endüstride uygulanabilmesi için büyük özen gösterilmiştir. «Makine-işçi» ve «Otomatik Mekanizma-işçi» sistemleri üzerinde gerekli üretim makinalarının planını ve özellikle makina-

ların ve makina bölümlerinin düzenleme ve kontrol sistemleri üzerinde bu tür çalışmalar yoğunlaştırılmıştır. (Kişinin psiko-fizyolojik olasılıkları gözönünde bulundurularak.)

Son yıllarda endüstriyel psikoloji ve sosyoloji; kişiyi çalışmaya özendirici unsurlar, grup yönetimi, toplum psikolojisi (Gayrı resmi gruplar ekip çalışmaları ve fabrika) ve çalışanların fabrika yönetimi ile bu yönetimin yapısına karşı olan davranışlarıyla uğraşıyorlar. Bu sorunlar üzerindeki çalışmalar ve uygulamalı tedbirlerin gelişmesi, kapitalist sömürünün amaçlarına uygun sosyal ve psikolojik atmosferin yaratılması amacıyla insan ilişkileri adı altında gerçekleştiriliyordu. «**İnsan ilişkileri**» doktrini sadece ekonomik değil büyük girişimlerin politik ve ideolojik silahi haline geldi.

Günümüzde bir çok büyük şirkete psikolog-sosyolog ve diğer uzmanlar, yöneticiler ve işçiler arasında «**iyi ilişkileri**» korumak amacı ile çalıştırılırlar. Amerikan imalat sanayiinde sosyal fencilerin sayısı önemli olarak 1950'de 5,700 iken 1960'da hemen hemen iki katına çıkarak 11.208 olmuştur. 1957'de 40 Amerikan uçak yapım şirketinin yöneticilerinin belirttiği gibi, 32 şirket dışında geriye kalan 24 şirket «**eleman olarak insan**» fikrinin araştırma programına dahil olmuş, altı şirket de bu programa benzer bir çalışma için girişimde bulunmuştur. «**Eleman olarak insan**»ın ayrıca diğer temel sanayilerde de büyük önemi vardır.

Bu tip araştırmalar (aydınların önemini arttıran çalışmanın duygusal yönü ve baskısı ile toplumsal karakteri çizilen) bilimsel ve teknolojik devrimin etkisi altındaki, üretimin maddesel ve teknolojik temellerindeki değişiklikler sayesinde hızlandırılır...

Kapitalistlerin geleceğine bağlı olarak ve onların kazancı için sadece bir araç olmaya indirgenen işçilerin

Üretim işlemlerine ve baskının sonucu olarak da çalışmaya olan tavırları soğudu. Amerikalı sosyolog R. Blauner, üretimin otomasyonunu işçilerin çalışmadan soğumalarına son verecek bir yol olarak görüyor. İşten soğutan çalışma yöntemi, eski önemini kaybetmeğe başlamıştır. Bunun sebebi de otomatikleştirilmiş sanayiilerde çalışan işçilerin sorumluluklarını ve kişisel fonksiyonlarını tekrar kazanmalarıdır.

Aslında, büyük ölçüde otomatikleştirilmiş kapitalist endüstriler, elbetteki işçilerin işten soğumalarını önleyip, otomatikleştirilmiş taşıyıcılar ve diğer makinelerdeki çalışmalar ile işçinin ikinci derecedeki rolünü değiştirir. Ancak, işçilerin kapitalist endüstri sistemine karşı olan düşmanca tavırlarını engelleyemez, Bilimsel ve teknolojik dvrım kesin olarak kişinin «**teknolojik özgürlüğü**» için eğitimini ve kişisel endüstri yeteneğini geliştirmesi için bir takım şartları hazırlamıştır. Böylece işçi sermayeye daha fazla bağımlı olduğunu ve gerçekten bütün hakkının zorla elinden alındığını anlamıştır.

Kapitalist sistemin yöntemlerine karşı olması, ancak kapitalist girişimin amaçlarından kendisini uzak tutamaması, nedeniyle kişinin işten uzaklaşması artmıştır.

Üretim yöntemlerinin daha güçlü olması, kapitalist toplumda çalışan işçinin daha güçsüz ve baskı altında olmasını sağlar. İşçinin fiziksel ve zihinsel çalışmaları parçalanmış, bu kişiler kapitalistlerin isteklerini yerine getiren bürokratik yönetimin acımasız sistemine bağımlı kılınmışlardır. Aynı zamanda otomasyonun yönetiminde, üretimin daha fazla gelişmesi için işçilerin toplumsal düzeyi, onların sorumluluk duyguları ve toplumsal bilinçleri önemli faktörlerdir. Batılı sosyologlar başlıca çelişkiyi, -üretici güçlerin, kapitalist üretim ilişkilerini geliştirmesini- problemlerin köküne inmeyen «**Kişi ilişkileri**» teorisinin yardımıyla çözmeyi denemişlerdir.

Batı sosyolojisi, işçinin gücüne gereksinme duyduğu zaman, işçinin işten soğuma sorunuyla ilgilenmiştir. Bütün dikkatler bu sorun üzerinde yoğunlaşmıştır. Zira emeğin gelişen özüne bağlı olarak, kapitalizm işçinin psikolojisine ve bilinçlenmesine büyük önem vermektedir. Sosyologlar tarafından ortaya atılan ilk deney, Birleşik Amerika'da, Hawthorne'da, 1920'lerin sonu ile 1930'ların başında, «**Western Electric**» şirketinde yapılan incelemelerdir. Bu deneylerin sonucuna göre, işçinin sorumluluk duygusunun ve yaptığı işin sonucuna olan ilgisinin artmasıyla, verim artmakta, emek sarfiyatı ise azalmaktadır.

«**Kişî ilişkileri**», Batılı sosyologlar tarafından, işçilerin işten soğumalarına bir çare olarak önerilmiştir. Ancak Batılı sosyologlar, işten soğumanın temel nedeni olan, üretim araçlarına kimin sahip olduğu sorununu önemsemezler ve çeşitli teknik, psikolojik ve organizasyonla ilgili sorunları bu soğumanın nedeni olarak gösterirler. Bundan dolayı, onların öğütleri işçileri etkileyecek olan teknik, psikolojik ve organizasyon yöntemleri olarak kalmaktan öteye gidemezler.

Aslında «**Kişî ilişkileri**» kavramı, kurnaz ve liberal görünümüne zorlama yöntemleri kullanan, dikkatlice düzenlenen, ve işçilerin ekonomik işlere «**katılması**» aldatmacasıyla yönlendirilen kapitalist egemenliğin biçim değiştirmesinde önemli rol oynar. İşçilerin, yöneticilerin imalat ve yönetimdeki personel ilişkilerinde eğitilmeleri için büyük dikkat sarfedilir. Ekiplerin ve resmi olmayan grupların (işçi sendikaları bu yapının dışındadır) kuruluşlarıyla ilgili çalışmalarda, düzenlemelerde psikolojik ve sosyolojik yöntemler kullanılmaya başlandı. Psikologlar işçiler arasında anketler düzenleyerek, onlarla tanışır, görüşür ve sorularına cevap verirler. Tekellerin kapitalist propagandası, fabrika gazeteleri, bültenleri, broşürleri yoluyla sürdürülür. Çoğu zaman kâr paylaşımı küçük ikramiyelere

döndürölür. Bütün bu tedbirlerin gerçek amacı ise, kapitalist sömürüyü gizlemek ve en yüksek kapitalist kazançta erişmek konusunda uygun psikolojik ve sosyal ortamı yaratmaktadır.

1961'de 114 Amerikan şirketi arasında yapılan ankette, «**Üretim verimi nasıl artırılır?**» sorusuna şirketlerin % 90'ı, verimin «**kişi ilişkileri**» programları ile büyük ölçüde yükseleceği görüşünde olduklarını açıklamışlardır.

«**Kişi ilişkileri**» programı, aynı zamanda grevleri önlemeye, ticarî birliklerin aşağı tabaka insanları üzerindeki etkisini zayıflatmaya ve çalışan sınıf ile burjuva sınıfı arasındaki işbirliğinin sağlanmasına yardım eder.

«**Kişi ilişkileri**» teorisi, teori ve pratikte ,çalışan sınıfın sömürüsü için kullanılmaktadır. Bunun hiçbir şekilde sanayi psikolojisinde ve sosyolojisinde olumlu bir yönü olduğu sanılmamalıdır. O sadece akılcı iş organizasyonunun kurulmasında; üretim işçileri arasındaki gerçek ilişkilere, işçinin koşullarına ve kapasitesine uygun üretim şartlarının ve araçlarının saptanmasına yardım eder.

Gördüğümüz gibi, üretimdeki otomasyon işçiler üzerindeki bedensel faaliyetleri hafifletmiştir. Suni aydınlatma, havanın temizlenmesi, moral takviyesi (ışıklandırma, ses düzeni, renklerin kullanılışı vd.) çalışma şartlarını biraz geliştirdi. Otomasyon iş sorumluluğunu, tekniğin yarattığı olanaklar sayesinde azaltarak ,bunu makinelerin üzerine yıkar. Fakat ilke olarak, çalışmanın güçlendirilmesinin sonucunda, kapitalist yöntemlerle organize edilen iş güçleri ile teknik araçların tekeldi kazançlar için kullanılması birleşmiştir. Otomasyon fiziksel kuvvetin sarfedilmesine fırsat vermeyerek, işçileri sürekli olarak duygusal gerilim içinde bırakır. İşçi bu durumda tıpkı bir pilota benzer. Öyle ki, kendi kendine aletleri istenildiği gibi çalıştırır ve herhangi bir tehlikeli durum için tetikte durur. Önemiz bile olsa küçük bir hataya bile izin vermez.

Bu alanda yapılan araştırmalar otomatikleşmenin iş-
ciye yeni bir g verdiğini göstermiştir. Bu görüş, tam oto-
matikleştirilmesi henüz daha yeni olan cam sanayii zerin-
de 6,5 yıl araştırmalar yapan Amerikalı sosyolog Charles
Walker'a aittir. İşçilerden biri bu görüşe yaklaşarak şy-
le demiştir: **«Eski işimde çok yoruluyordum. Eve gidip bi-
raz dinlenince eski gcme kavuşuyordum. Bu yeni maki-
na sayesinde yorulmuyorsunuz, fakat düşünmeye devam
ediyorsunuz bu düşünce eve gitseniz bile devam ediyor.»**
(30)

Michigan niversitesinden William A. Fauance tara-
fından Detroit'te yeni otomatikleşmiş araba motoru imalat
sanayiinde yapılan incelemeler, işçilerin öncekinden daha
dikkatli olmaları gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Otomatik-
leşme, sanayiinin **«denetçi»** personele olan ihtiyaını ar-
tırmış, kalfalara baskı ve kontrol için daha geniş yetki ver-
miştir. İşyerleri şimdi, işçilerin birleşmesine daha az şans
taniyan daha geniş bölümlere ayrılmış ve iş yapısı daha
sinir bozucu olmuştur. Bazı işçiler sosyal ayırımın sebebi-
ni ortaya çıkartmıştır. (31)

Michigan niversitesinden F. Mann ve L. Hoffman ta-
rafından yapılan araştırmalar da dikkate değerdi. F. Mann
ve L. Hoffman biri modern makinalar ve otomatik kontrol
aletleri ile, diğeri ise eski aletler ile donatılmış iki ayrı
enerji santralının çalışma şartlarını araştırarak karşılaştı-
rılmalı bir deney yapmışlardır. **«İşiniz sizi sık sık sinirli ve
asabi yapıyor mu?»** sorusuna alınan cevaplar şöyledir:

(30) Harvard Meslek Dergisi, şubat 1958 s. 112

(31) «alışırken, çevrenizdeki kimseler ile konuştuğunuz oluyor mu?»
sorusuna alınan cevaplarda, cevaplanmayanların %80'i eski işleri ile
ilgili olarak, %45'i de otomatikleştirilmiş yeni işleri ile ilgili olarak,
«Evet» cevabı vermişlerdir.

CEVAPLAR

	Otomatik aletler ile donatılmış santralde %	Eski aletler ile donatılmış santralde %
Sık sık veya oldukça sık	17	11
Arasıra	57	40
Çok seyrek veya hiç	26	48
Cevabı belli değil (çekimser)	0	1

Böylece, otomatik makineler ile donatılmış santraldeki işçilerden 3/4'ü sık veya ara sıra kendilerini sinirli hissederek, eski makinelerle donatılmış santraldeki işçilerin sadece % 50'si bu duruma düşmüştür.

Şimdiye kadar tam otomatikleştirilmiş endüstriyel şirketlerde çalışan nüfus çok küçüktür. Bununla birlikte otomasyonun etkisi sadece üretim teknolojisinin koşulları içinde düşünülmemelidir. Modası geçmiş aletleri ile üretim yapamayan fabrikatörler, isteyerek iş organizasyonunun modern sistemlerini ve kaçınılmaz olarak da üretim işlemlerinde etkili olan fiyatların donması ilkesini kabul etmişlerdir. Otomatik kapitalist üretimin otomatikleştirilmemiş sektördeki etkilerini inceleyen, sibernetikin babası Norber Wiener, otomatik aletlerin köleci emeğin ekonomik karşıtı olduğunu söylerken, köleci emeğe benzeyen herhangi bir emeğin onun ekonomik şartlarına sahip olması gerektiğini belirtti.

Emeğin daha çok yoğunlaşması, yüksek emek üretkenliğinden farklı olarak insan organizmasının olanakları ile sınırlandırılmıştır. Yüksek kazançlar elde etmek için tekeller işçi sendikalarının hemen hemen hiç karşı koymaları sayesinde emek üretkenliğini, insan organizmasının dayanıklılığını ve psikolojik sınırlarını aşacak ölçüde kuvvetlendirdiler. Modern teknoloji aracılığıyla elde edilen

yoğunlaşmanın olumsuz etkileri, işçi üzerindeki baskıları, fiziksel çalışmanın etkilerinden daha yavaş bir biçimde kendilerini belli ederler. Bu olumsuz etkiler, kolayca zede-
lenebilen ve üzerinde daha yeterli çalışmalar yapılmamış olan sinir sisteminde de görülürler.

İşçi sağlığının ve emeğin korunmasının büyük ölçüde tekeller tarafından denetlenmesi, durumu daha da kötü-
leştirmekte ve değer biçme sistemlerinde uygulandığı gibi otomatik makine işçileri üzerinde denenen sinir gerginliği testlerinin önemi, bilinçli olarak olduğundan daha azmış gibi gösterilmektedir.

Sinir sisteminin üzerindeki devamlı baskı, işçinin enerjisinin tükenişi, yüzeyde emeğin yoğun bir biçimde harcanması ile ilgisi olmayan fakat dolaylı olarak ondan etkilenecek, çeşitli fiziksel ve sinirsel hastalıklara neden olur. Meslek hastalıkları ile ilgili fikirler çok daha geniş bir biçimde açıklanmalıdır. Birleşik Devletlerin otomasyon ile ilgilenen kongre komitesi, Amerikan sanayii işçileri arasında en fazla mide ülserine, bir çok işçiden daha az enerji harcayan teknisyenlerde rastlandığını belirtmiştir. Kalp ve kan damarları ile ilgili hastalıklara ise, en çok bilgi sayar operatörlerinde ve kuvvetlikle ilgisi olmayan işlerde rastlanmıştır.

New York'ta yapılan araştırmalar ise, her 4 yetişkin Amerikalıdan birinin sinirsel ya da fiziksel düzensizliği olduğunu göstermiştir.

İşçinin sinirsel veya zihinsel enerjisinin kontrol edilemeyen sömürsü bir insan olarak, işçinin düşünme ve hissetme yeteneğini etkiler. İşte bu durum ,işçinin fiziksel ve zihinsel sağlığının korunmasının ve öncelikle otomasyon koşullarında, kişi ve makine arasındaki karşılıklı karışık ilişkinin araştırılmasının başlıca nedenidir.

Çalışma Ve Eğlence

Bilimsel ve teknolojik devrimin başarıları, sadece çalışma gününü kısaltmaya olanak sağlamakla kalmaz ,ayrıca bunu yapmayı gerekli hale de getirir. İyi planlanmış eğlence, işgücü kaynaklarının tümüyle kullanılmasını ayrıca insanın meslekî ve genel gelişimini de sağlar.

Savaştan sonra ileri kapitalist ülkelerde, emek üretkenliğinde hızlı bir artışa rağmen, çalışma haftasında önemli bir kısalma olmamıştır. Üstelik, bir yandan belirli alanlara ek yatırım yapmadan, sanayi işverenlerinin, kârlarını artırmalarına olanak sağlaması, diğer yandan da çalışan insanlar tarafından, ücretleri ile artan maddî ve kültürel ihtiyaçları arasındaki açığı kapatmak konusunda bir yöntem olarak kullanılması nedeniyle mesai, (özellikle işgücünün az olduğu dönemlerde) alışılmış bir olgu haline gelmiştir. Tüm işçilerin % 32,5'inin haftada 48 saat veya daha fazla çalıştığı Fransa'da. 1 Ocak 1970'de ortalama iş haftasının uzunluğu, gelişmiş kapitalist ülkeler arasında ilk sırayı alarak 45,8 saate ulaştı.

Tesis ve donatımların artan maliyeti, eskime nedeniyle bunların kullanılabilme sürelerinin kısalması kapitalisti, kiralanan işçilerin emeklerinin ürünlerini kendine maletme işlemini 24 saatin tümü boyunca sürdürmeye teşvik eder. Teknolojik gelişimin maden işleme sanayii üzerindeki etkileriyle ilgili olarak Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) tarafından hazırlanan bir rapor şöyle der: **«Geçen yıllara kadar vardiya usulü çalışma, maden işleme tesislerinde çok az görülmekteydi, iki veya üç vardiyaya sadece, azamî üretimin yapıldığı geçici devrelerde ve saptanmış hedeflere ulaşmak gibi istisnai durumlarda başvurulurdu. Ancak birçok tesiste, bakım işi gece vardiyasında yapılırdı. Büyük ölçüde mekanikleştirilmiş donatımların ve otomatikleştirilmiş tesisatların gittikçe daha fazla kullanımıyla, birçok ma-**

**den ticaret sektöründe vardiya usulü çalışmaya başvur-
ma konusunda artan bir eğilim ortaya çıktı. (32)**

Kimya ve diğer sanayilerin otomatikleştirilmiş fabrika-
larında da buna benzer durumların olması nedeniyle, ma-
den işleme sanayii bu konuda bir istisna değildir.

Son zamanlarda, bilgisayarların ve haberleri çeşitli
işlemlerden geçiren makinelerin kullanılması sonucu, bü-
ro görevlilerinin vardiya usulü çalışmaya çevrilmeleri, iş-
çi-idare ilişkilerinde ciddi sorunlar yaratmıştır.

Otomasyonun büro görevlileri üzerindeki etkileriyle il-
gili bir inceleme şöyle demektedir: «1959 ILO raporundan
sonra yayınlanan incelemeler, otomatik büro donatımı ne-
deniyle iş saatlerinin artmasının normal hale geldiğini ve
bu eğilimin hem otomasyonun yayılması ve hem de yöne-
timin bu donatılardan daha fazla ekonomik yarar bekle-
mesi nedeniyle artacağını belirttiler. Artan saatler genel-
likle mesaiye girmektedir, ancak önemli bir bölümünde de
bu saatlerde vardiya usulüyle çalışılmaktadır.» (33)

Vardiya usulü çalışma, işçinin uykusunda, yemeğinde
ve dinlenmesinde ciddi bölünmelere yol açmaktadır. Bu ça-
lışma biçimi, sinir sisteminde belirli saatler arası yapılan
çalışmadan daha fazla bir gerilime neden olduğundan
özel koruyucu önlemler, tıbbi denetim ve geliştirilmiş var-
diya değiştirme sistemi olmadan, işçinin sağlığını ciddi bir
şekilde etkileyebilir. Savaş sonrası dönemde ilerlemiş ka-
pitalist ülkelerde, iş haftasında önemli bir azalma olma-
masına rağmen, işçilerin işverenlerden kopardıkları daha
uzun tatiller biçiminde, çalışma dışı zamanın miktarı arttı.

(32) Teknolojik gelişmenin hızlandırılması ve onun işgücünün kul-
lanımı üzerindeki etkileri ve işçilerin gelirlerinin artırılması ILO
Cenevre, 1962, s. 52.

(33) «Emek ve otomasyon» Bülten No. 5 Otomasyon ve kafa emeği
ile çalışan işçiler, Cenevre 1967 s. 17

(34). Ayrıca ulaşım ve kamu hizmetlerinin gelişmesi ve ev işlerinde işten tasarruf etmeyi sağlayan aletlerin kullanılması, boş zamanın daha da artmasına yardım etti ve bu eğilim artarak sürmektedir. İşçi sendikalarının bu konuda çalışmaları halinde, yüksek emek üretkenliği nedeniyle, iş haftasında bir indirim mümkün olabilir. Bu yüzyılın sonunda gelişmiş ülkelerde çalışma haftası 30-37 saate inebilir. Bütün bunlar boş vakiti değerlendirme sorununun şimdiden önemli hale geldiğini gösterir.

İşçilerin daha yüksek eğitim ve kültür düzeylerine bağlı olarak emeğin içeriğinin değişmesi, boş vakitlerin daha fazla «**düşünceye**» ayrılması ve aynı zamanda daha aktif olması yolunda bir eğilimle sonuçlandı. Emekçi halk, boş zamanını bilgisini artırmakla, (bu, kişinin mesleki sorumluluklarından boşalması konusunda gittikçe daha fazla gerekli olmaktadır.) ve hacmi geometrik yolla artacak biçimde yeni haberleri öğrenmekle geçirmektedir.

Emekçi halk turizm, spor ve çeşitli uğraşlar gibi çeşitli sosyal faaliyetler için gittikçe daha fazla zamana sahip olmaktadır. Aktif eğlence, çalışma sırasında edinilen sinirsel ve psikolojik gerginliği boşaltmaya yardım eder. Bütün bunlarda işçilerin politik partileri ve sendikalar önemli roller oynarlar. Ancak fakir bir kültürel altyapının ve eksik eğitimin olduğu yerlerde, boş zamanda artış, olumsuz toplumsal etkilere sahip olabilir. (Kumar oynama, uyuşturucu madde kullanma ve suçlarda önemli bir artış.)

Günümüz tekeller devlet kapitalizminin yapısı içinde, boş vaktin daha entelektüel ve üretici bir biçimde harcanması konusundaki eğilimin yanında, gelişen karşıt bir eğilim de bulunmaktadır-kitlesel iletişim araçları aracılığıyla

(34) Fransa'da yetişkinler için ücretli tatillerin uzunluğu %9 artarak 1961'de 25,3 günden, 1964'te 27,6 güne çıkmıştır

emekçi halkın aklına bilinçli olarak sokulan toplumsal pasiflik, boyun eğme tavırları ve şiddet...

Fransız sosyologları, çalışan kişilerin kendilerini de-ğişmez ve sürekli sinirsel gerginlik koşullarında buldukları yerlerde, «**kişinin gelişim düzeyinde bir düşüşün görül-duğüne**» ve eğlence düzeyinin de genellikle düşük oldu-ğuna dikkati çektiler.

Savlarını örneklemek amacıyla, edebi klasiklerle ilgi-lenenlerin eskisinden daha az olduğuna dikkati çektiler.

Fransa'da 1955 ile 1959 arasında «**genel kültür**» kitap-larının satışının % 4 düşmesine karşılık, detektif romanla-rının ve erotik edebiyatının satışı aynı dönemde iki katına çıktı.

Tüketici Toplumun, Yarar Ve Zararları

Geçen yüzyılın sonunda Lenin, «**kapitalizmin gelişimi-nin, kaçınılmaz olarak, sanayi proletaryası da dahil olmak üzere, nüfusun tümünün gereksinmelerinin düzeyini artı-racağı**» yazdı. (35)

Emek üretkenliğinin büyük bir hızla arttığı, kişilerin tecrübe, eğitim ve kültür düzeyinin yükseldiği ve tekeller üzerindeki baskıların çoğaldığı günümüzde, Lenin tarafın-dan formüle edilen «**gereksinmelerin düzeyinin artması**» yasası her zamankinden daha fazla bir etkiyle çalışmakta-dır. Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki emekçi sınıf, gerçek gelir biçiminde, artık daha fazla para kazanmaktadır. So-nuç olarak, son 20 yılda, kişi başına tüketim dikkate de-ğer ölçüde arttı. Ayrıca tüketimin kendisinde de önemli değişimler oldu.

Bütün gelişmiş kapitalist ülkelerde, emekçi halk gı-da ve giyime, bu maddelere ayrılan para oranının art-

(35) Lenin Toplu Eserler - Cilt 1 s. 106

masına karşılık, yaşam standartlarının arttığını gösterecek biçimde, daha fazla para harcamaktadır. Et, süt, yumurta ve meyvelerin artan tüketimine bağlı olarak, yemeklerin gıda değeri artık daha fazladır. Büyük ölçüde kadınların çalışmasına bağlı olarak harcama yaygın hale geldi.

Aile bütçesinin başlıca gider konularından biri de, artmaya devam eden kiralar ile bilimsel ve teknolojik devrim koşullarında, sürekli olarak pahalılaşan mobilya ve ev eşyalarıdır. Geçmiş yıllar içinde, buzdolapları, çamaşır makineleri, elektrik sobaları ve televizyonlar, lüks eşyalardan çıkıp kitle tüketim eşyaları haline geldiler.

Gelişmiş kapitalist ülkelerin çoğunda, karakteristik olarak, aile bütçesinde ulaşım, eğlence ve dinlenme gibi konular en fazla para harcananlardır.

Kamu ulaşımının artan fiyatları, bir bakıma modern yaşamın günlük gereksinimlerini karşılamak üzere özel otomobil, motorsiklet vd.nin kullanımındaki artışı yansıtmaktadır. Şehir nüfusunun yayılışı ve üretimin yoğunlaşması (konsantrasyonu) ev ile işyerini gittikçe birbirinden uzaklaştırmaktadır. Özel ulaşım araçlarının alımı, kamu ulaşımının yüksek fiyatı ve yetersiz hizmet standartlarıncada teşvik edilmektedir.

Özel otomobil, tüketim alanında önemli bir madde ve kapitalist yaşam biçiminde büyük bir faktördür. 1969'da Birleşik Devletler'de ailelerin % 80'inin bir arabası vardı ve bu sayının % 29'unun, iki veya daha fazla arabası bulunmaktaydı.

Batı Almanya, İtalya ve Japonya'da özel otomobil kullanımındaki artış ,onun avantajlarını aşan problem ve zorluklara neden olmaktadır.

Çalışan halkın eğlence ve dinlenmesine yaptığı harcamaların artması, boş zamanlarını değerlendirmenin değişen biçimini, sinirsel gerilimiyle birlikte, çalışma sürecinin artan karmaşıklığını ve şehirleşmenin artışıyla yaratılan

değişikliği yansıtmaktadır. Buna ek olarak, çalışan sınıf tarafından toplumsal yaşam alanında kazanılan kazançların da, işçinin boş zamanları konusunda doğrudan bir etkisi vardır.

Geçmiş yıllarda tatilini evinden uzakta geçiren kişilerin sayısı önemli ölçüde artmıştır. Örneğin 1970'de Fransa, nüfusunun yarısı tatilini kendi şehriden uzakta geçirdi. Dış turizm de hızla büyümektedir. 1950'den 1969'a kadar tüm ülkelerde yabancı turistlerin sayısı 25,8 milyondan 140 milyona çıkmıştır.

Bazı ülkelerde, yeni turist bulma sanayiinin gelişimini teşvik ederek, önemli bir gelir kaynağı haline gelen turizm, modern yaşam biçiminin önemli bir elemanı olmuştur.

Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki tüketim konusu, değişik karşıt eğilimleri yansıtmaktadır. Bir bakıma bu, günlük maddi gereksinimlere oranla hızla artan kültürel gereksinimler tarafından etkilenmektedir. Bu ayrıca, moda akımları ve «**hatıra**» olarak alınan malların ticaretindeki artış tarafından da etkilenmektedir.

Kapitalizmin ideologları, kazanç hırsını, sanayi ve büro işçilerinin özel sermaye yararına daha fazla fiziksel ve sinirsel güç harcamalarıyla sonuçlanacağını ve bunun da işçilerin içine orta sınıfın duygu ve düşüncelerini sokmaya, onları sosyo-politik eylemlere katılmaktan vazgeçirmeye yardım edeceğine inanırlar.

Tüketim konusundaki bu değişiklikler, gelişmiş kapitalist ülkelerin nüfuslarındaki başlıca sosyal katmanların tümünü etkilemiştir. Ancak bizler, tek tip «**tüketim toplu-mundan**» bahseden Batılı sosyologlarla aynı fikirde olamayız.

Hacmi kadar tüketimin karakteri de bir sosyal gruptan, diğerine geçildiğinde değişmektedir. Fransız Ulusal İstatistik Enstitüsüne göre 1965'te bir işçi ortalama olarak gelirinin % 43,4'ünü gıdaya harcamaktaydı, aynı devrede

fabrika sahipleri, tüccarlar ve diğer meslek sahipleri sınıfı için bu oran % 31,2. Aynı inceleme, işçilerin harcanabilir gelirlerinin % 9,2'sini ulaşıma yatırımlarına karşın, sanayici ve işadamlarının, harcanabilir gelirlerinin % 17,7'sini ulaşıma yatırdıklarını ortaya koymaktadır.

İlk bölümde incelenen ailelerin % 43, ikinci bölümde izlenenlerin ise % 85'i araba sahibiydi.

Federal Alman Cumhuriyetinde 1965'de örnek olarak seçilen bin araba sahibi çalışanın 267'si işçi, 291'i memur ve 406'sı ise subaydı.

Britanya'da 1964'te yürütülen aile harcamaları incelemesi, 5 sterlinden az haftalık gelirleri olan ailelerin bütçelerinin % 33,7'sini gıdaya harcadığı, buna karşılık haftalık geliri 40 sterlinden fazla olanlarda ise bu oranın % 21,6 olduğunu gösterdi. İlk grupta olanların bütçelerinin % 3,2'si, ikinci gruptakilerin ise bütçelerinin % 8,3'ü dayanıklı mallara harcanmaktadır. Diğer harcamalar ise şöyleydi: Ulaşım ilk grup için % 2,5, ikinci için % 13,3, hizmetler ilk grup için % 9,5, ikinci için % 17,5. Sosyal gruplar arasındaki farklılık, tüketilen malların kalitesinde ve hizmetlerin kullanımında daha açık bir biçimde görülebilir.

Bu nedenle işçiler ve özellikle kalifiye olmayan işçiler ve düşük gelir grubunda olan diğerleri, «tüketim toplumu» yararlarından çok azını, o da olabilirse, paylaşabilmektedirler.

Mücadele yılları boyunca, bazı gelişmiş kapitalist ülkelerde emekçi halk tarafından işverenlerden kazanılan yaşam standartlarındaki gelişmeler, batılı sosyologlarca «tüketim toplumunu» övmek amacıyla kullanılmıştır. Fakat onlar, sosyal gelişimin bugünkü düzeyinde de, emekçi ailesinin birçok gereksinmesinin karşılanmadığını, ya da çok azının karşılandığını gizlemektedirler. Örneğin, resmi veya resmi olmayan yollardan belirtilen emekçi ailelerin bütçeleri ile, emekçilerin gerçek gelirleri arasında büyük bir

fark vardır. En yüksek refah düzeyine erişmiş kapitalist ülke olan Birleşik Devletler’de bile, bu fark çok büyüktür.

Çalışma bürosu, 1970’de tecrübesiz işçilerin % 67’sinin gelirinin yetersiz olduğunu saptamıştır. Hizmet sanayiinde çalışan işçilerin de, % 61’inin geliri normalden düşüktü. Bu rakam idari personel için % 27, yarı tecrübeli işçiler için % 54, meslek grupları için ise, % 21’dir.

Kapitalist ülkelerde spor, eğlence, istirahat, genel sağlık hizmeti, genel eğitim gibi kollektif toplumsal ihtiyaçlar ile, bunların karşılanması arasındaki fark çok büyüktür. Bu ihtiyaçların önemli bir bölümü karşılanamamaktadır.

Aşırı Şehirleşme

Üretim güçlerinin değişmesinin en önemli nedenlerinden biri ,yeni şekiller alarak büyüyen şehirleşmedir. Savaş sonrasında tarımın hızla sanayileşmesinin başlıca nedeni, şehirlere göç edenlerin fazla olmasıydı. Halbuki 1918’de Amerikan nüfusunun yarısı şehirlerde yaşıyordu. Bu oran günümüzde % 70’dir.

Bilimsel ve teknolojik gelişmenin getirdiği koşullar nedeniyle şehirlerin nüfusunun büyüme oranı ,dünya nüfusunun artış oranının iki katıdır.

Burada şehirleşme sadece büyük şehirlerde sanayi ve nüfus yoğunlaşması süreci olarak değil, modern toplumlardaki genel gelişimin önemli bir parçası olarak belirtilmelidir. Şehirleşme şüphesiz yeni yaşam biçimini ve yeni bir sosyal çevreyi de beraberinde getirir. Ayrıca çeşitli kişisel faktörlerin bütünleşmesi, kişiler arası ilişkilerin yoğunlaşması, şehir nüfusu ve toplumsal psikolojiyle ilgilidir.

Toplumun getirdiği tarihi ve toplumsal özellikler ve bu özellikler arasındaki çelişkiler, en çok şehirleşme sonucu

ortaya çıkarlar. Özellikle toplumun gelişmesinde şehirleşmenin kesin çizgileri, verim düzeyi ve varolan toplumsal ilişkiler ile belirlenir.

Son yıllarda bilimsel ve teknolojik devrim, şehirleşmeyi büyük ölçüde etkilemiştir. Eskiden şehirleşmenin aldığı biçimler büyük ölçüde endüstriyel faktörler tarafından belirlenirken, günümüzde daha başka faktörler de («haber alışverişi» ve toplumsal haberleşme merkezlerinin oluşturulması gibi) göze çarpmaktadır. Modern şehir, ekonomiyi, bilimsel ve kültürel gelişmeleri denetleyecek kadar karmaşık bir sanayi merkezi haline gelmiş değildir. Ulaşım ve haberleşmenin gelişmesi, bilgi sağlamak amacıyla kurulan organizasyonların ve idarî örgütlerin büyük şehirlerde kurulmasına yardımcı olmuştur. Böylece şehirler toplumsal haberleşmeyi sağlayacak bir birleşim haline gelmişlerdir.

Modern süper-şehirleşme, büyüyen şehirler ve birçok kentin toplandığı şehir grupları, yeni mesken tiplerini yaratmışlardır.

Bazı veriler dünya nüfusunun büyük bir kısmının bu şehir gruplarında yaşayacağını ortaya koymaktadır. Örneğin, Amerika'da 2000 yılında üç şehir grubunda; Boston-Washington (yaklaşık 90 milyon kişi) Chicago-Pittsburg grubunda (yaklaşık 40 milyon kişi) San Diego-Santa Barbara (20 milyon kişinin) ortaya çıkması söz konusudur. Bu şehir gruplarında büyük sanayi şirketleri, bankalar, diğer malî kurumlar, büyük anonim şirketlerin büroları, yayın-evleri, kültürel araştırma merkezleri, hükümet ve politik parti yönetim merkezleri toplanacaktır. Şehir grupları, köyler için başlıca ekonomik egemenlik ve politik güç merkezi olduğu gibi, kapitalist toplum için de toplumsal organizasyonun başlıca unsuru olacaklardır.

Şu soru ile sık sık karşılaşırız: «Şehirleşme iyi midir, yoksa kötü müdür?» Herşeyden önce şunu belirlemek ge-

rekir ki, şehirleşme durdurulabilecek bir süreç değildir ve şehirleşme her zaman için sürecektir. Bundan başka şehirleşmenin ilerici bir süreç olduğunu, şimdiye kadar milyonlarca insanın şehirleşme süreci içinde kırsal çevreden, onun göreceli kopukluğundan, sınırlı ilişkilerinden ve kültürel alandaki nispi geriliğinden koptuğunu söyleyebiliriz.

Şehirleşme, işbirliğinin artışına ve dikkatle hazırlanmış iş kombinasyonu sisteminin oluşturulmasına etki eder. Bu, sadece daha iyi günlük koşullar yaratmakla kalmaz, bireysel yeteneklerini daha fazla denemek olanağını sağlayarak insanlar arasındaki ilişkileri de kolaylaştırır ve toplumun genel olarak kültür ve yaratma potansiyelini artırır.

Diğer yandan da, şehirleşmenin kötü etkilerinin olduğu gerçektir. Hatta bu önemsenmeyen, ancak büyük bir ciddiyet taşıyan problemlerin ortaya çıkmasına da neden olur. Bunların bazıları, evlerin, şehir planlamasının ve insanların, kalabalıktan doğan baskılara ve endüstriyel çalışmadan, şehir ulaşımından ve kitle haberleşmesinin gümrütüsünden doğan gerileme kendisini uyarlamasından doğar. Bununla birlikte, şehirleşmenin en önemli toplumsal sorunları, toplumda varolan sosyo-ekonomik ilişkilerden ötürü artar, kapitalist şehirleşmenin kötü yanları, kapitalistlerin çıkarlarının, onları ekonomik ve toplumsal süreçleri etkili bir biçimde çalıştırmaktan alıkoyması nedeniyle, kapitalizmin kendi anarşik karakterinin ürünüdür. Bu durumda şehirdeki gelişme, çeşitli nüfus gruplarının sosyal farklılıkları, toprak üzerinde özel mülkiyet ve kapitalist çıkarlardaki değişimler tarafından belirlenir.

Şehirleşme, ilerici bir süreç yerine, geriye doğru bir şehirleşme süreci yaratarak, kapitalist ekonominin çelişkilerinin şiddetini yükseltir ve yoğunlaştırır. Savaş sonrasında, köyden şehire doğru yoğun bir göçe sahne olan Birleşik Devletler, bu durumun son derece iyi bir örneğini oluşturur. Ortakçılık sistemindeki bozulma ve ırk ayırımı-

nın en zalim ve en çirkin örneklerinin görülmesi nedeniyle, göç en fazla Güney'de zenciler arasında oldu. 1950 ve 1960'larda, 1,4 milyon zenci kuzeye göç etti. Köyden şehirlere doğru gerçekleşen bu yoğun göç, şimdi zencileri beyazlardan daha fazla şehirli yaptı. Bazı Amerikan şehirlerinde zencilerin nüfusu çok yüksektir. (Saint-Louis'de % 36, Detroit'te % 34, Philadelphia'da % 51 ve Washington'da % 66'dır.) 1975 için tahmin edilen orana göre, en az 10 Amerikan şehirde zenciler nüfusun çoğunluğunu oluşturacaklardır.

Genellikle kırsal sahalardan çıkan cahil göçmenler uygun bir eğitime sahip değildirler ve iş piyasasının koşullarına uymazlar. Ayrıca ırk ayırımıyla da uğraşmak zorundadırlar. Sonuç olarak göçe katılan zenci işçiler iş bulamazlar. Göçler onlara çok kalabalık, sağlığa zararlı koşullar ve tam sefaletin olduğu yerlerde konut sağlar.

Toprağın yüksek fiyatı ile birleşen yüksek kiralar, şehirlere akın eden insanların konut sorunlarını daha da kötüleştirir. **«Sefaleti ortadan kaldırma kampanyasının»** yürürlükte olduğu İngiltere'de viran evlerin sayısı hâlâ çok yüksektir. Evlerin % 25'inden daha fazlası 1881'den daha önce yapılmıştır; % 18'inin su boruları ve % 20'sinin de banyosu bulunmamaktadır.

Fransa'da birçok evin tamire muhtaç duruma gelmesi nedeniyle, yeni ev yapımı yılda 100 bin apartmana indirildi. 1961 istatistikleri, 1871'den önce yapılan evlerin % 33'ü, 1915'den öncekilerin % 19'u ve 1949'dan sonrakilerin ise sadece % 15'i hakkında bilgi verirler. 1967'de Fransa'da evlerin % 11'inin suyu, % 47'sinin lağımı, % 57'sinin banyosu veya duşu, % 56'sının havagazı ve % 71'inin kaloriferi yoktu. Federal Almanya'da 15 milyon insan 19. yüzyılda veya daha önce yapılmış evlerde oturmaktadır.

Kapitalist şehirleşmenin büyümesinin diğer özel şekli,

banliyölerin ortaya çıkmasıdır. Banliyölere insanların yerleşmesi, sınıf farklılığının yansıyan şeklidir. Zenginler banliyölere, şehir merkezlerinin baskı ve gürültüsünden, hava kirlenmesinden kurtulmak için yerleşirler. Mahalle statüsünde ayrı ayrı banliyö toplulukları oluşur, ayrıca düşük gelir gruplarından olanlar da banliyölerden taksitle ev alırlar ve böylece onların, modern toplumun üst tabakalarına ait oldukları konusundaki hayalleri artar.

Sonuç olarak, hiyerarşik sosyal yapı içinde, bazı sınıfların güzel ve zengin banliyölerde oturdukları, diğerlerinin ise merkezdeki daha ucuz yerleri doldurdukları yeni bir yerleşim biçimi ortaya çıkar. Bundan ötürü şehirleşme sonucu insanların büyük ölçüde biraraya gelmesi karşıt eğilimleri güçlendirir.

Haberlerin yüksek derecede akışı, arkadaşlık yerine sadece belirsiz bir ilişki, az duygu ve tek başına bırakılma durumlarının bulunduğu, normal insan ilişkileri için nüfus yoğunluğunun normalden çok yüksek olduğu büyük şehirlerde, insanların birbirinden uzaklaşmaları gibi önemli sorunları çözümleyemez. Kapitalist şehirlerde ırksal ve toplumsal çatışmalar trafik kazaları, ırza geçme, hırsızlık ve intihar olaylarının büyümesi çok iyi bilinmektedir.

Büyük şehir sorunu günümüzün en büyük ve en önemli sorunlarından biridir ve gelecekte daha da ciddi bir durum alması beklenmektedir. BM Dünya Sağlık Organizasyonuna göre, şehir planlaması, dünya barışının emniyetinden sonra, 20. yüzyılın öncelikli tanınan sorunlarının önünde gelir.

Şehirleşmeden doğan toplumsal sorunların çözümü, günümüz bilimsel ve teknolojik gelişmeleri içinde onun ilerlemesini düzenlemek konusunda varolan sosyal düzenin yeteneklerine bağlıdır.

Birleşik Devletler’de şehirlerin yeniden kurulması ve daha fazla ev yapımı konusundaki çabalar, şehirleşme so-

runlarının kapitalizmde nasıl çözümlenmeye çalışıldığı konusunda iyi bir örnek oluştururlar. 1949'da Amerikan Hükümeti 10 yıl içinde şehirlerindeki kenar mahalleleri silip süpüreceğini belirtti. Fakat 20 yıl geçmesine rağmen, bu sorunu çözme konusunda hiçbir ilerleme kaydedilmedi. Amerikan basını şehirlerdeki artan krizi en azından azaltmak konusundaki başarısızlıktan ve kenar mahalleleri silip süpürmek konusundaki çabaların karanlık yapısından bahsetmektedir.

1968'de Birleşik Devletler'de, orta halli ve düşük gelirli aileler için hazırlanan ve devletçe yaptırılacak olan 6 milyon konutun ilk 10 yılda yapılmasını sağlayacak uzun vadeli bir program kabul edildi. İlk 3 yıllık masraflar için 5.3 milyar dolar ayrıldı ve 40 yıl içinde 50 milyar dolar ayrılması düşünüldü.

Program, hayalci, tesirsiz ve değersiz olduğu kadar kusurluydu da. BM Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun eskiden sekreterliğini yapan Gunnar Myrdell'e göre, Amerikan şehirlerinin sorunlarını çözmek için 1 trilyon dolar gerekliydi.

Şehirleşmeyi geliştirme programının finansmanı için gerekli olan paranın bulunması da büyük bir problemdir. Amerikan şehirlerinde bu durumu gerçekleştirmek için askeri harcamaların azaltılmasını gerekli bulan Amerikalı ekonomistler ve politikacılarla fikir ayrılığına pek kimse düşmeyecektir.

Şehir yenileme programı, vergiden muafiyet ve diğer imtiyazlarla özel sermayeyi cezbetmeyi ummaktadır. 10 yılda 20 milyon evin tamiratını finanse etmek konusunda özel kapitale belbağlanmaktadır. Bununla beraber özel sermaye, şehirlerin buhranlarına karşı savaşa katılmakta az istek gösterdi. «**Fortune**» magazini, servetini hesaba katan özel sermayenin, hareketin bu çeşidinden «**ekonomik uyumsuzluk**» nedeniyle vazgeçtiğini belirtir. Gazetelere gö-

re, özel şirketlerin yönlendirici kazançları, toplumsal yönden yararlı işlerle uyuşmaz. Böylece bu yönde yapılacak her girişim «**Amerikan hayat standartlarının temelini çürütecektir.**»

Birleşik Devletler hükümetince atılan adımlara karşın, şehirlerin genel krizleriyle mücadele yöntem ve yolları, varolan sorunların büyüklüğüne göre çok yetersiz kalmaktadır.

Çevre Kirlenmesi

Günümüzün bilimsel ve teknolojik devrimi, doğa ve insan arasındaki ilişkinin önemli sorunlarına yenilerini ekledi. İnsan, doğayla ilgili çeşitli yöntemler bulduğu gibi, bugün doğa güçlerini de düzene koyabilmektedir. Aynı zamanda bu müdahale zararlı ve olağanüstü olaylarla yaşamın doğal dengesini bozma olanağını da beraberinde taşır. Bu dünya çapındaki sorun özellikle kapitalizmde şiddetlenir. Modern teknolojiyi kullanarak; doğal kaynakların kâr amacıyla sürdürülen sorumsuzca sömürüsü, hayatın varlığını tehlikeye sokarak, bitki ve hayvanların tahrip olmasına, hava, su kirlenmesine ve toprak aşınmasına neden olur.

Bu tahribin sorumluluğu en başta, askeri ve endüstriyel ittifaka aittir. Ayrıca, sadece gerçek gereksinimler için değil, reklamlar ve kitle iletişimi aracılığıyla ölçsüz bir biçimde artırılan sunî gereksinimleri karşılamak amacıyla da israf edilirler.

Havanın karbon dioksit, kükürt ve azot ile kirlenmesi, büyük şehirlerdeki sorunların en önemlilerinden birini oluşturur. Kömür tozları ve sigaradan doğan geleneksel hava kirlenmesi biçimlerinin yanında, modern fabrikaların uzun bacalarından ve otomobil egsozlarından çıkan gazlar gibi, yeni kirlenme biçimleri de vardır. Bu zehirler, hergün ya-

şayan binlerce insanı etkisine alır, bitki kuş ve hayvanların ölümüne neden olur. Zehirlenmeye neden olan diğer maddeler, karbon-monoksit, nitro-oksit ve hidro karbonudur. Hava içinde kirlenme oranı Amerika Birleşik Devletleri'nde, çocuklar da dahil olmak üzere kişi başına 50 kg. olarak tahmin edilmektedir.

Bilimsel ve teknolojik devrimin koşulları içinde, çok yüksek miktarda yakıt üretilmiş ve tüketilmiştir. 1946-1965 arasındaki 20 yıl içinde dünyada çıkartılan ve kullanılan maden zenginliklerinin miktarı, geçmişte tarihin 2000 yılı boyunca kullanılanlardan daha fazlaydı. 2000 yılında yakacak tüketiminin, kömürde 1965 düzeyinin 2-2.5, benzinde 3.5-4 ve gazda ise 7-8 katına çıkartılacağı tahmin edilmektedir. Dünya enerji tüketimi ise 4-5 katına çıkmış olmaktadır.

Su kaynaklarının kirlenmesi ciddi boyutlara ulaşmıştır. Kimya sanayii, biyolojik yollarla suları temizleyen bakterileri boşu boşuna öldürür. Kuşları, balıkları ve hem karada hem suda yaşayanları zehirleyerek, insan hayatını tehdit etmeye başlar. Göl ve nehirlerdeki organik israfın yüksek oranı, sudaki oksijeni yokederek, yaşamın devamını sağlayan çeşitli koşulları ortadan kaldırır. Fabrika ve atelyelerden çıkan endüstriyel döküntüler, yoğun nüfuslu bir bölgenin içilecek su ihtiyacını karşılayan Erie gölünü kirletirler. Gölün kumsalları terkedilmiştir ve yelkenliler dahi kullanılamamaktadır.

Şu anda içilecek su birçok şehir ve köy için şiddetli bir sorundur. Sanayinin ve tarımın su ihtiyacı yeraltı su depolarından çekilen sularla karşılanır. Fakat bu, çevredeki toprakların ihtiyacı olan nemliliği yokeder.

Toprak, erozyona ve sellere uğramanın yanı sıra, sanayinin faaliyetlerinden de doğrudan doğruya zarar görür. Kırlardaki büyük faaliyetler ve açık biçimde yapılan

maden kazıları, büyük ölçüde zararlıdırlar. Bu mekanik ve biyolojik tahribe toprağın kimyasal zehirleri eklenmelidir. Bütün bu zararlı etkenler hayatın varoluş koşullarını kötüleştirmektedirler. Eğer bu tahrip eğilimi 10 veya 20 yıl sürekli olarak devam ederse, kişi ve çevresi arasındaki ilişki çökecek, bu da orta çağların veba, kolera salgınlarının tahribi ölçüsünde etkili olacaktır.

Doğal kaynakların uzağı görmeyen sömürüsü ve en son teknik araçların kontrolsuz kullanımı, ekonomik ve toplumsal gelişme sorunlarına genel olarak, yeni bir yaklaşım yöntemi bulmayı gerekli hale getirmektedir. Bu konuda personel gelirlerini, üretimin hacmini vd. gösteren niceliksel göstergeler yetersizdir. Bizim sosyal gelişme kavramımız, evrenin korunmasını ve sağlığa uygun koşulların yaratılmasını da kapsamaktadır. Bireysel endüstriyel teşebbüslerin ve son zamanlarda yapılan bazı tesisleri deneyimleri, tümüyle teknik biçimler aracılığıyla, çevresel koruma sorunlarının çözümlenebileceğini gösterir. Kapitalizm koşulları içinde başlıca zorluklar, sosyal ve politik alanlarda yatmaktadır. Tekellerce sürdürülen açgözlü yöntemlere karşı, doğal kaynakların akılcı kullanımını amaçlayan önlemleri (uzun vadeli ve etkili planlamayı ve bilimsel tahminleri de kapsayan önlemleri) kullanmak gereklidir.

Bu sorunun çözümü silah kullanımının sona ermesi, silahsızlanma ve uluslararası işbirliği gibi günümüzün diğer dirimsel sorunlarına bağlıdır.

Böylece bilimsel ve teknolojik devrimin etkileri altında elde edilen yaşama ve çalışma koşullarındaki değişimler, üretim araçlarının sosyal mülkiyetinde sadece toplumun gelişmiş organizasyonu tarafından çözümlenebilecek şiddetli sosyal ve politik sorunların artmasına neden olur ve onların zararlılığını artırır.

Otomasyon Daha Az İş Demek midir?

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin istihdam üzerindeki etkileri konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Sibernetik'in bulucusu olan Norbert Wiener, şöyle yazar: «**Şu tamamiyle açıktır ki ,otomasyon işsizliği ve işsizlerin sayısını artıracaktır. Hatta günümüzdeki geri kalmışlık ve 1930'ların ekonomik durgunluğu, bunun yanında hoş bir şaka gibi kalacaktır.**» (36)

Bazı sosyologlar otomasyonun gelecekte tamamen veya kısmen kişiyi iş alanında bağımsız kılacağına ve «**tembel bir toplum**» yaratacağına inanır.

Diğerleri aksine, otomasyonun bazı işleri ortadan kaldırırken, diğer birçok iş alanı yaratacağına inanır. Örneğin, otomasyon otoritelerinden biri olan, Amerikalı John Diebold, Birleşik Devletler Otomasyon Kongresi'nde, büyük istihdam dengesi sonuçları hakkında bir konuşma yaptı. Amerikalı ekonomistler, Jaffe ve Froomkin, teknolojik gelişmelerin istihdamdaki «**kendi kendine düzeltme**» etkilerinin geçici olduğuna inanırlar. Onlara göre, uzun vadede bu değişikliklerin işsizlikle sonuçlanması için bir neden yoktur.

Bu görüşlerin hiç biri gerçeği tümüyle yansıtmaz. Birinci olarak üretim ve azami otomasyon bile insan olmadan ilerleyemez ve bizim de belirttiğimiz gibi, yeni teknolojik çalışmayı ortadan kaldıramaz, sadece bir miktar azaltır. Gerçekten olan şey ise, insan faaliyetinin nitelik yönünden daha karmaşık ve yüksek biçimlere dönüştürülmesidir.

Elbette otomatik teçhizatı işletmek az sayıda insanı gerektirir. Üretim sürecinden koparılan insanların sayısı

(36) Norbert Wiener, İnsanların insancıl kullanımı, «Sibernetik ve Toplum», Londra, 1954, s. 162,

konusunda otomasyon ile karşılaştırılabilecek başka hiçbir teknoloji tipi yoktur. Örneğin otomatik üretim yapan silindir blok imalatı işçilerinin, % 70 olan işten ayrılma oranı % 95'e yükselmiştir. Otomatik telgraf aletleri, bu alanda çalışan işçilerin % 95'inin ,elektronik banka vezneleri ise % 82'sinin işten çıkarılmasının nedenidir.

Diğer yandan otomasyon, özellikle elektronikte, atom veya uzay endüstrilerinden roket ve laser ışınları üretim alanlarında yeni işler de yaratır. Kalifiye işgücüne istemin olduğu diğer alanlar, üretimin, bilimin ve teknolojik bilginin yayıldığı alanlardadır. Aralarında kültürel gereksinimleri karşılayan çalışmaların da bulunduğu hizmetler alanına, ekonomiyi doğrudan bağlayacak biçimde, onun çeşitli dallarının uzatılması konusunda gerekli koşullar da oluşturulmaktadır.

İstihdamın İstikrarsızlığı

Bütün bunlar, kapitalist ekonominin «**kendi kendini**» ayarlayan bir sistem olduğu ve teknolojik gelişme sonucu işini kaybeden işçilere öncekinden düşük olmayan yeni işler sağlayacağı anlamına mı gelir? Otomasyonu az çok geniş ölçüde ilk olarak uygulayan kapitalist ülke olması nedeni ile Birleşik Devletler örneğini inceleyelim.

İlk başta teknolojik gelişmelerin, işsizliğin oranını ve işgücünün büyüklüğünü belirlemede başlıca ve hatta belirleyici faktör bile olmadığı açıktır. Bu, mallara ve hizmetlere olan toplam istem, eldeki işgücünün artışı, onun eğitim ve öğretim düzeyi, biçimi gibi çeşitli diğer faktörlere de bağlıdır. Bununla beraber ekonomideki yapısal değişmelerle birlikte teknolojik gelişmenin hızının artması ile onun istihdam üzerindeki etkisinin de arttığı doğrudur. Bazı araştırmaların da belirttiği gibi, özel şartlar altında bir yanda emek üretkenliğinin artan hızı ile, diğer yanda istih-

damın veya istihdam büyümesinin yavaşlaması sırasında belirli ölçüde bir bağıntı ortaya çıkabilir.

Birleşik Devletler'de 1957-58 gerilemesini fabrika ve atelyelerde araçlara yeniden şekil verilmesi izledi. 1958'-den 1964'e kadar verim miktarındaki yıllık ortalama artış %3,7 idi. Bu dönemde teknolojik gelişme yılda ortalama 2 milyon işin azaltılması ile sonuçlandı. Bununla beraber iş kurma konusunda hiç bir sistem oluşturulmadı. Ülkenin başlıca toplumsal sorunları içersinde işsizliğin büyümesinin nedeni budur. Resmi sayılara göre, işsizlik düzeyi iş gücünün %5'i (çeşitli zamanlarda %5,2 ile %6,8'i arasında) kadardır. Buna rağmen, resmi istatistikler işsizlik rakamlarını düşük gösterip, sadece iş arayanları belirterek, iş bulmaktan umudunu kesmiş ihtiyar insanları ve kadınları hesap dışı bırakırlar. İş bulma kurumunun incelemesine göre; resmi işsiz miktarının 3 milyon olduğu 1966 yılında iş arayan, ancak çeşitli nedenlerden ötürü başvurusunu yenileyemeyen 5,3 milyon insan daha vardı. Teknolojik gelişmeler ile birlikte işsizlik, büyük yeni boyutlar kazanmasının yanı sıra, sürekli bir duruma geldi. İşsizlerin %25'den %33'e kadarlık kısmı, 15 veya daha fazla hafta süresince işsizdir.

Şurası unutulmamalıdır ki, yeni teknolojinin oluşumundan hemen sonra çalışanların sayısında azalma ortaya çıkmayacaktır. Zira işveren, işçilerin çıkarılmasını ekonomik durumun kötüleşmesine kadar tehir edecektir. (37)

İşten kovulma ve işsizliğin yoğunluğu, ülkenin diğer

(37) Amerikalı ekonomist Prof. Walter Buckingkam şöyle yazmaktadır: «büyük işverenlerin bazıları yol vermeleri durgunluk dönemleri ile aynı zamana gelecek şekilde ayarladıklarını ve böylece işlerdeki azalmanın asıl nedeninin otomasyonun artan etkisi olmasına karşın, bu konuda genel çalışma koşullarının suçlandığını kabullendiler» Otomasyon konusunda yeni görüşler s. 51

yerlerindeki endüstriyel tesislerin yapımını ve eskiden kapatılan şirketlerin yeniden donatımını gerçekten tehdit eder.

1950'lerde Birleşik Devletlerde (4 büyükler) adlı et ambalaj şirketleri üretim sürecini, ulaşım ve mamul ürünlerin satışını otomatikleştirerek, ucuz iş ve hammadde kaynaklarını birbirine yaklaştırarak, yeniden örgütlediler. Eski fabrikaların çoğu kapatıldı ve işçileri kovuldu. 1959'da Armaour şirketi, 6 fabrikanın kapandığını ve 5 bin işçiye yol verildiğini bildirdi. Harp sonrası yıllarda 30 bin işçiye (4 büyükler tarafından) geçici olarak yol verilmiştir.

«Armaour ve ortakları»nın eski işçileri arasında sürdürülen araştırmalara göre; bir yıl sonra üç şehirde bunların Doğu St. Louis ve Illinois'de %56'sının, Fargo ve Kuzey Dakota'da %30'unun, Columbus ve Ohio'da %25'inin hâlâ işsiz olduğu belirlenmiştir.

Bu yoğun kovulmaların işçilerin ailelerine olan kötü etkileri sadece işsizliğin süresinin uzunluğundan değil, iş bulma imkânının az oluşu ve kazancın öncekinden çok daha düşük olmasından ötürüdür.

Bazı durumlarda çeşitli nedenler veya emekliye ayrılma yüzünden iş yerlerinin boş kalması ve yerine de yeni işçi alınmaması nedeni ile otomasyon iş gücünde tedrici azalmalara neden olmuştur. Sonuç olarak hayata yeni atılan genç insanlarda işsizliğe karşı tepkiler daha fazla artmıştır. İstatistik bürosundan Leon Greenberg'e göre sorun işini kaybedenlerden çok arayanlar için önemli idi. **«Birçok durumda sorun kimin işten çıkarıldığı değil, kimlerin iş aradığıdır. Her ne kadar şirketler işten çıkarmaktan sakınırlarsa da, birçok şirkette ve belki birçok sanayide yeni iş olanaklarında bir düşüş olacaktır. (38)**

Üretimde otomasyonun yayılmasının bir sınırlılık at-

(38) İstihdamda otomasyonun etkisi Washington 1961 s. 90

mosferi yaratması sürpriz değildir. Otomasyonun istihdamdaki etkilerini araştırmak için kurulan kongre komitesi, bu konuda çeşitli incelemeler yapmıştır. Kuzey Amerika kasapları ve mezbahaları birleşik derneğinin sekreteri olan Patrick E.Gorman: «**Ne kadar tecrübeli olursa, ne kadar iş korumasına sahip olursa olsunlar işçiler yine de biraz korkuyu gelecek konusunda belirsizliği hissederler. Teknolojik gelişmenin onların ailelerine bu yıl, gelecek yıl, veya daha sonraki yıllarda ne getireceği bilinmez.**» (39) Komite bildirimlerinin bir benzeri de Georgia Teknoloji Enstitüsü profesörü olan Glen Rainay tarafından yapıldı: «**Yarın işini kaybedeceği bir fabrikada, yüksek ücretle çalışan kişi için bunun zehirli bir şey olduğuna ve onun hayatını mahvettiğine inanırım. Bunun çocuklarının hayatını ve ayrıca yuvasını yıkacağına da inanmaktayım. Korkunç hastalıklardan birisi olan işsizlik korkarım karşılaşılabilecek en tehlikeli durumdur.**» (40)

Bur Gallup araştırması, Amerikalılar için termo nükleer savaşın korkusundan sonra otomasyonun yeni korkular getirdiğini açıkladı.

Çin hindi halkına karşı birleşik Devletlerde yapılan savaşın gerektirdiği askeri harcamalar ve ekonomik düzelme, işsizliğin oranında geçici azalmalara neden oldu. Fakat savaşın meydana getirdiği koşullarda 1969-1970'in ekonomik krizleri ve yüksek enflasyon tekrar işsizliğin büyümesine neden oldu. 1972'nin başlarında Birleşik Devletlerde işsizlik oranı işgücünün %6'sına vardı, ve bu geçmiş 10 sene için oldukça yüksek bir orandır.

Batı Avrupa ülkelerinde ekonomi modellerinde yapılan önemli değişimler sonucu, sağlanan yüksek ekonomik gelişme düzeyinden ve düşük doğum oranından ötü-

(39) İstihdamda otomasyonun etkisi s. 338

(40) Adı geçen eser s. 310

rü, 1960'larda işgücü en üst düzeyde kullanıldı. Ancak burada da ekonomik gelişme hızındaki herhangi bir yavaşlama kaçınılmaz olarak işsizlikte büyük bir artışa neden olurken, genel teknolojik gelişme sonucu çeşitli alanlarda ortaya çıkan işsizlerin mali olanakları da ekonomik durgunlukla azaltıldı.

Batı Avrupa'nın -sanayileşmiş ülkelerinde ekonomik koşulların daha da kötüleşmesi, 9 milyon gibi bir sayıyı bulan işsizlik rekoruna yol açtı. Batı Almanya'da 1971 sonbaharının başlarında işsiz 250 bin insan vardı (işgücünün %1'i) Avusturya'da yaklaşık 63 bin işsiz, Belçika'da 73 bin (işgücünün %2'si) İspanya'da ise 240 bin işsiz (işgücünün %2'sinden daha fazla) bulunmaktaydı. İngiltere'de 1972'lerin başlarında işsizlik miktarı 1 milyon 23 bin idi. (işgücünün %4'ünü bulmakta idi) Danimarka için bu rakam (Kasım 1971) 51.600, Hollanda için 73.000, İsveç için 116 bin idi.

Fakat işsizliğin genel sorunlarının daha da kötüleşmesinden yeni teknolojiyi sorumlu tutmak acaba doğrudur?

İşsizliğin her büyüüşü yeni teknolojinin uygulanmasına doğrudan bağlıdır, (çeşitli faktörlere bağlı istihdam düzeyi ile) bu konuda teknoloji değil, teknolojinin kullanıldığı sosyal ilişkiler sistemi suçlanmalıdır. Birçok batı ekonomisti sorunun bu görünümü karşısında sessizdir.

İşinden atılan işçi sayısının, üretim sürecine alınan yeni işçileri aşması yolundaki eğilime, (bu eğilim otomasyonun etkisiyle daha da kuvvetlenmektedir.) belli bir eveye kadar, kapitalist sistemin ekonomik gelişim çelişkilerinin önderlik ettiği açıktır.

Bilimsel ve teknolojik devrim, nesnel olarak, çalışmayı azaltmayı, hareketin artmasını, işgücünün özel eğitimini ve genel öğrenimini, üretimin yüksek artış hızını karşılamak için pazarlama olanaklarının genişletilmesini

gerektirir. Üretim araçlarındaki özel mülkiyeti ve kendi antagonist üleşim ilkeleriyle kapitalist sistemde bu gereksinmeler, karşılanması zor duruma gelirler. Gelişen bilimsel ve teknolojik devrim ile kapitalist üretimin toplumsal koşulları arasındaki çelişki, belli devrelerde ekonomik gelişme hızını, teknolojik gelişim sonucu işini kaybeden işçileri yeterli ölçüde içine alamadığı bir ortama götürür. (41) Ancak, bu tek neden değildir. Bilimsel ve teknolojik devrim geliştikçe, iş bölümlerinin eski şekilleri altında biçimlenen, işgücüne olan yeni istemle, eski işgücü sağlama yapısı arasındaki çelişkiler artar.

İşgücünün yeni çalışma koşullarına uyması, genellikle düşük öğrenim düzeyi ve dar, sınırlı eğitimle engellenir. Bu da eski öğretim ve eğitim sisteminin, bilimsel ve teknolojik devrimin gereksinmelerini karşılamadaki yetersizliğini ortaya koyar. Sonuç olarak, işgücünün bir bölümü işini yitirir ve gereksinmeler konusunda fazlalık olur. Uzun bir süre için işlerini bırakan insanlar ve işini tümüyle bırakanlar hızla artarlar. Bazen gelişmiş kapitalist ülkelerde işsizliğin ve işçi eksikliğinin yanyana görüldüğü ilginç durumlar ortaya çıkar. Bunun açıklaması şudur: istihdam düzeyi bir meslekten diğerine, bir yaş grubundan ve bir cinsiyetten ötekine değişir.

İşsizliğin gençler ve iş becerisi olmayan ya da yarım olan işçiler üzerindeki darbesi büyüktür. Birleşik Devletler'de işsizliğin oranı, iş becerisi olmayan işçiler arasında, bütün çalışanlara oranla iki kat daha fazladır ve bu gençler arasında 3.5 kat daha fazla bir rakkamı bulur. İşsizlik zenci gençler arasında korkunç oranlara ulaştı.

(41) Amerikalı iktisatçı L. Keyserling, bütün çalışma güçlerinin kullanılması için, 1953-1962 devresinde yıllık toplam ulusal üretimin, Birleşik Devletlerde %4,1 oranında artması gerektiğini hesaplamıştı. Halbuki, beklenen oran %2,7 idi. Aynı devrede kişi başına yıllık tüketim %3,4 oranında artması gerekirken, %5,1 oranında artmıştır.

Örneğin, 1971'in başlarında zenci gençlerin %45'i iş bulmaya imkan olmayan sefil alanlarda yaşıyordu. Aynı dönemde Fransa'da, ülkedeki 500 bin işsiz, 200 bini 25 yaşın altındaydı.

Sadece fiziksel iş yapabilen işçiler tamamen kötü durumdadırlar. Bununla birlikte geçmiş yıllarda idarenin merkezileşmesi, perakende ticarete kendi başına hizmetin yayılması, ofis işinin otomasyonu, işsizler arasında büro görevlilerinin, teknik elemanların ve mühendislerin oranının artmasına yolaçtı. -1958'de %18.9'dan, 1970'de %26.8'e- İlk olarak, bilim adamlarını da kapsayan çalışanların bu bölümü, Birleşik Devletler'de araştırmalara ayrılan federal harcamaların kesilmesinden doğan durgunluk (1969-70 krizi) nedeniyle işten atılmıştı. Birçok memur, öğretmen, teknik eleman, mühendis ve bilim adamı, kendisini, madenciler, demiryolu işçileri ve diğer işçilerle birlikte hükümetin işsizlere yaptığı yardım listesinde buldu. 1970 Aralık ayında mühendis, teknik eleman ve memurlar arasındaki işsizlik oranı %3.7'yi buldu, mesleklere göre işsizliğin yapıldığı istatistik sınıflandırma, 1958'den bu yana çok arttı. 1970'de büro ve satış personeli arasındaki işsizlik oranı, kalifiye işçiler arasındaki orandan bile fazlaydı.

1971 başlarında mühendis ve teknik personel arasındaki işsizlik miktarı 1 milyonu buldu. Bunun büyük bir kısmı California'daki ve Washington'un güneyindeki NASA (Ulusal havacılık ve uzay dairesi) merkezinde işten çıkartılanlardı. Massachussets'de elektronik sanayiinde her beş memurdan bir tanesi işini kaybetti. 1970'in sonunda 20 bin fizikçinin 3 bini (%15) iş arıyordu.

İstihdamın Geleceği

Hızla büyüyen şirketler ve endüstrilerde uygulandığı gibi, bugüne dek otomasyonun uygulanan başlıca tipi ya-

rım otomasyondur. Gelecekte program kontrollu makinaların benimsenmesi, bunların çalışmalarının birleştirilmesi, elektronik bilgisayarların geniş kullanımı, tüm sanayilerde tümüyle otomasyona geçilmesi ile istihdam durumu ciddi biçimde kötüleşebilir ve sadece kalifiye olmayan ve yarı kalifiye işçiler arasında değil, sürekli monoton görevlerde çalışan memurların, yanında kalifiye personelin de kitle halinde işten çıkarılmasına neden olabilir.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin doğrudan sonucu olan yüksek iş verimi, üretimdeki gelişmelerden ötürü işinden ayrılan işçi nüfusunun artmasına neden olur. Birleşik Devletlerde yüksek verimli iş yüzünden işinden ayrılan işçilerin tahmin edilen miktarının, bu yüzyılın sonunda yılda %3.5 artışla 5 milyona ulaşacağı hesaplanmaktadır.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sonucu olarak, işsiz kalanlara iş bulma ihtiyacı, çalışma sürecinde kesin tilere yolaçarak, önemli bir sorun halini alacaktır. Ayrıca emek üretkenliğinde yıllık %3 artış olduğu, 2000 yılında işgücünün 140 milyona vardığı ve çalışma haftasının da 30 saate indirildiği varsayılsa bile, 1965 istihdam düzeyini korumak için (%4.5 işsizlik) yine de yılda %4.8'lik ortalama gelir artışı gerekeceği tahmin edilmiştir. Emek üretkenliğinin yılda ortalama %3.5 arttığı varsayılırsa bile, yıllık ulusal üretim artış hızının %5.3 olması gerekecektir. Ancak Amerikan endüstrisindeki gelişimin bütün savaş sonrası zamanların en üst düzeyine ulaştığı 1960'lar da bile, yıllık ortalama gayri safi ulusal gelir artışının ancak %4.5'da kalması nedeniyle, böyle bir gelişim hızına ulaşmak çok zor olacaktır.

Yeni iş bölümlerine ve yeni teknolojiye işçilerin uymasındaki zorluklar ve insan gücüne olan istemlerin karşılanmasındaki eksiklik, halen yüksek olan, işsizliği sürdüren etkenler olacaktır.

Gençler arasındaki işsizlik de üstesinden kolaylıkla gelinebilecek bir sorun değildir. İşçilerin azaltılması ve yeni işçi kiralamaktan vazgeçilmesi nedeniyle günümüzde görülen gizli işten çıkarmaların yanısıra, yeterli eğitime sahip olmayan ve kendilerini kaçınılmaz olarak yakın geleceğin yeni siberetik ve bilgisayar dünyasının dışında bulacak olan genç nüfusun artan oranı nedeniyle gençlerin istihdamı sorunu da önem kazanacaktır.

İstihdamın artan istikrarsızlığı içinde ve bazı durumlarda işsizliğin büyümesinde önemli bir etken de profesyonel, endüstriyel ve bölgesel hareketliliğe sahip olan istemin artışıdır. **«1985'den Yankılar»** adlı Fransız araştırmasının yazarları şöyle yazmaktalar: **«Birbirleriyle yakından ilişkili 2 görünüm şekillenmektedir: Ekonominin çeşitli sektörleri değerini kaybetmekte, sermaye ve işin aktifliği ise büyümektedir. İnsanlar meslek ve konut değiştirmek için bütün ömürleri boyunca hazırlık yapmaktalar.»** (42)

Çok uzun olmayan geçmişte, genç işçi tarafından kazanılan meslek bilgisi, onun bütün hayatı boyunca gelirin kaynağını oluşturabilmekteydi. Bugün bu, o kadar uzun olmamaktadır, gelecekte ise daha kısa olacaktır. İşin sosyal bölümleri ve teknolojinin hızlı hareketi, işçileri mesleklerini değiştirmeye zorlayacak ve onları çalışma hayatları boyunca diğer endüstrilere bile çevirecektir. Gelecekte işçiler için düşünülen şey, her on yılda bir mesleklerini değiştirmeleridir.

İşçilerin yeni durumlara uyması şüphesiz birçok güçlüklerin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu yüzden tekeli devlet kapitalizmi, emekçi sınıfın bu durumu karşısında kesin tavır alacak ve bu güçlükleri gidermeye çalışacaktır. İşçilerin çalışma güçlükleri, mesleki eğitimin dar-

lığı ve çalışan nüfusun öğreniminin yetersizliği nedeniyle daha da kötüleşecektir. Bazı durumlarda, emekçi sınıfın hareketliliği küçük mülkiyetle sınırlandırılacaktır.

Daha nceki yıllarda da olduğu gibi, istihdam ve işsizliğin yarattığı sorunlar, Birleşik Devletler'de çok keskin olacaktır, çünkü bilimsel ve teknolojik gelişme ile işçilerin işten çıkarılmaları, genç kuşakların iş piyasalarına akışıyla aynı zamana rastlayacaktır.

Bilimsel ve teknoloik devrimin, emekçi sınıfın Batı Avrupadaki durumunu da istikrarsızlaştırması ve işsizlik sorunlarını orada da çoğaltması beklenmektedir.

Batı Avrupa lkelerinin, Birleşik Devletlerdeki teknik düzeye çok daha kısa zamanda ulaşmak istemeleri, durumu daha ciddi bir hale sokacaktır. Bu duruma ek olarak, bilimsel ve teknolojik gelişme ve kapitalizmin toplumsal zararlarıyla birlikte toplum yapısındaki değişmeler, bütünleşme yöntemleriyle daha da teşvik edileceklerdir. Yapısal işsizlik sorununun daha da artacağını düşünmeyi gerektirecek nedenler vardır.

Kapitalizmdeki sınırlandırılmış sosyal hareketlilik, emekçi sınıf içinde büyük bir hoşnutsuzluk yaratabilir, bu hoşnutsuzluk yalnız büyümekte olan işsizlik yüzünden değil, bunun yanında birçok isteklerin gerçekleşmemesi ve kişisel hünerlerini yeterince kullanamamalarından da ileri gelmektedir. Emekçi sınıfın genel kültür ve eğitim düzeyindeki yükseliş ve teknolojinin gelecekteki işgücü istemleri, işçilerin yetenek ve olanak potansiyellerini daha iyi kullanma ve geliştirme sorununa önem kazandırmaktadır.

Gelecekte işçilerin eğitim ve öğretimlerinin sağlanması, işgücünün hareketliliğinin arttırılması ve iş düzeni için, tekelci devlet kapitalizmde de makina gücü daha fazla kullanılacaktır. Aynı zamanda başka kapitalist ülkelerin ekonomik gelişmelerinin, beraberinde enflasyon ar-

tışlarını da getirmesi de mümkündür. Geçmiş yıllar bu koşullarda, hükümetin anti-enflasyon önlemleriyle çatışan tam istihdam politikasından vazgeçebileceğini gösterdi. Bu nedenle tekelci devlet kapitalizminin makina düzeninin yoğunlaşması suni bir işsizlik yaratabilir.

Bilimsel ve teknolojik gelişmeye paralel olan işsizlik ve geçici yol vermelerin sonucu olarak doğan dengesizliğin gelecekte, yakın geçmiştekinden çok daha fazla şiddette sosyal çatışmaya neden olması, emekçi sınıfın haklarını savunmadaki hareketlerine kesinlik kazandıracaktır. İstihdam ve işsizliğin düzeyi, emekçi sınıfın iş güvencesi, daha kısa çalışma günü, yüksek yaşam düzeyi, geniş ekonomik, politik haklar ve yönetime doğrudan katılabilmek için yapacağı savaşın şiddetine önemli ölçüde bağlı olacaktır.

Tekelci Devlet Kapitalizminde Bilimsel Ve Teknolojik Devrimin Çelişkileri

Batılı ekonomistlerin çoğu artık, üretim yöntemlerindeki değişmelerin sosyo-politik gelişmelerdeki kesin sonuçlarını, reddetmemekteler. Otomasyon alanında otorite olan Amerikalı John Diebold'a göre **«Bugünün makinaları, sosyal değişmeyi sağlayan güçler olarak, 1. Endüstriyel Devrimdekilerden çok daha güçlüdürler.»** (43)

Diebold, sosyal yeniliklere dikkati çeker ve Karl Marks'ın fikirlerinin ortaya çıkmasının nedeninin, **«haya-tımızı, düşündüğümüzden daha fazla bir biçimde belirleyen»** toplumsal sorunlara, geçmişte gereken önemin verilmemesi olduğunu söyler. (44)

(43) Markham Yayınevi New York, 1964 s. 10. İşler, insanlar ve makinalar

(44) a.g.e. s. 13

Batılı sosyologların çoğu, bilimsel ve teknolojik devrimin getirdiği toplumsal değişmeleri, kapitalist toplumun, niteliksel açıdan yeni bir «endüstri toplumuna» (J.Galbraith) «gelişmiş bir endüstriyel uygarlığa», «bir sibernetik-elektronik» ya da «sibertronik topluma» (Z.Brzezinski) ve hatta bir «endüstri ötesi topluma» (J.Bell) dönüşmesinden doğduğuna inanırlar. Bunların hepsi toplumsal gelişme sürecini, teknolojik gelişimi kullanarak, modern kapitalizmin karakteristik temel çelişkilerini otomatik olarak ortadan kaldıran yeni bir toplumsal sisteme geçmeyi sağlayacak olan yumuşak evrimci bir gelişme olarak tanımlarlar. Örneğin, Herbert Marcuse, şimdiki halde bilimsel ve teknolojik düzeyi her an yükselen endüstriyel toplumun, yarım yüzyıl önce tehlikenin sınırına itilen kapitalist toplumun temel çelişkilerini altedebileceğine, tesirsiz hale getirebileceğine veya hiç olmazsa bunlara engel olabileceğine inanır.

Geçmişte, sosyal çatışma ve hoşnutsuzlukların temelinde yatan sorunların çözümünde kendilerine ait tahlilleri sonucunda, bilimsel ve teknolojik gelişme ile ekonomik büyümeye inanan, meşhur Batılı sosyologlar vardı. Şimdi, bu görüş oldukça az ileri sürülmektedir.

Kiralanan emeğin sömürülmesine ve sınıf uzlaşmazlığına dayanan kapitalist ilişkilerin yapısı içinde gelişen, bilimsel ve teknolojik devrim tarafından oluşturulan bütün büyük toplumsal süreçlerde, çatışmanın temel özellik olduğu ortaya konmuştur.

«Bilimsel ve teknolojik devrimin, üretimin toplumsallaşmasını hızlandırdığı, tekelci denetim altında bunun, toplumsal karşıtlığın daha geniş bir alanda ve daha keskin bir biçimde ortaya çıkmasına neden olduğu» yolunda, 1969'da yapılan Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Kongresinde alınan kararları, yakın tarih tümüyle doğrulamıştır. Kapitalizmin bilinen çelişkileri artmakla kalmay-

mış, bunlara yenileri de eklenmiştir. Pratikte, özellikle bilimsel ve teknolojik devrimin sağladığı sınırsız olanaklar ile bunların, toplumun tümünün yararına kullanılması konusunda kapitalizmin yarattığı engeller arasındaki çelişkiler de görülmektedirler.

Kapitalizm, sınırsız malzeme olanaklarının ve bilimsel buluşların büyük bir bölümünü savaşçı amaçlara ayırarak, ulusal zenginliği israf eder. Bu, bugünün üretiminin sosyal karakteriyle, onun kullanımının tekelci devlet sistemi arasındaki çelişkidir. Bu, sadece emek ile sermaye arasındaki çelişkinin derinleşmesi değil, aynı zamanda mali oligarşiyle, ulusun ezici çoğunluğunun çıkarları arasındaki çelişkinin de derinleşmesidir.» (45)

Değindiğimiz gibi, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, kapitalin merkezileşmesi ve belli bir amaca yönelmesine yeni hız kazandırırılar. Teknolojik gelişimin gerektirmesi nedeniyle, tekelci devlet ekonomisinin toplumsallaşmasına bağlı olarak, özel kapitalist ekonominin toplumsallaşması da artmaktadır.

Sonuç olarak, karakteri açısından toplumsal olan ve üretimi arttırmak, maliyeti düşürmek için büyük potansiyele sahip olan üretici güçler, hareketleri büyük ölçüde kâr hırsıyla ve kapitalist sistemin tüm olarak çıkarlarıyla belirlenen ve sayıları gittikçe düşen birkaç tekelcinin eline geçerler. Kapitalist üretim ilişkileriyle gittikçe daha fazla çatışan bilimsel ve teknolojik devrimin yarattığı toplumsal gelişmelerdeki çatışmanın temel nedeni buradadır.

Bilim Ve Teknoloji Karşısında İnsan

Günümüzün en önemli sürtüşmelerinden biri, bir yanda teknoloji ve bilimin amaçları ile kapitalistlerin amaç-

(45) Uluslararası Komünist ve İşçi Partileri Toplantısı, Moskova, 1969 s. 19

ları arasında büyüyen çelişkilerin insanlık açısından tehlikesiyle, diğer yandan bilim ve teknolojiadaki ilerlemelerin saldırgan askeri amaçlar ve öldürücü silahların yapımı için kullanılmasıdır.

Kapitalist ülkelerde en büyük bilimsel buluşlar, öncelikle askeri alanlarda uygulandılar. Nükleer fizyonun başarıları, öncelikle atom bombasının, nükleer füzelerin ve hidrojen bombalarının yapımında kullanıldı. Elektronik alanında elde edilen ilk sonuç radardı. Yine birçok kapitalist ülkede bilimsel ve teknolojik devrim, öncelikle askeri alanda teknolojik devrim olarak ortaya çıktı. Gerici askeri çevrelerin, imha silahlarının sürekli olarak gelişmesine devam etme ve yağma çabaları, insanlık için korkulacak derecede büyük bir tehlikedir. Birleşik Devletlerde bilimsel araştırmalarda yapılan harcamaların 2/3'ü devlet tarafından karşılanır ve büyük bir bölümü askeri araştırmaları kapsar. Askeri yöndeki çalışmaların artışı, birçok askeri araştırmamanın «**barışçı araştırma**» programlarına dahil edilerek gizlenmesi nedeniyle, belirtildiğinden daha fazladır.

Gelişmiş kapitalist ülkelerin büyüyen militarizmine en iyi örnek, bu ülkelerin gittikçe artan askeri masraflarıdır. NATO teşkilatının mevcut olduğu yıllarda üyelerin askeri harcamaları 5.5 kat artmıştır. Yalnız 1960-1968 döneminde, NATO ülkeleri askeri amaçlarla Batı Avrupa ülkelerinin 1968 ulusal gelirlerinin iki katı ve Birleşik Devletlerin yıllık ulusal gelirinden çok daha fazla olan bir miktar: 800 milyar dolar harcadılar. Bunun gibi büyük askeri harcamalar, tekellerin siperlerini, bilim ve ordu arasındaki tehlikeli ittifakları sağlamlaştırmaya yardımcı olur. Bazı kapitalist ülkelerin politik, ekonomik yaşamı ve dış politikası üzerinde kuvvetli etkileri bulunan askeri -endüstriyel birleşimler, devletin anlaşmalarını desteklerler. Emperyalizm büyük ölçüde silahlanmasını, insanlar üze-

rine yönelterek büyük bir baskı yaratır, onları, ülkeleri harap eden ve milyonlarca insanın hayatına son veren termo- nükleer savaş ile tehdit eder.

Bazı Batı ekonomistleri, ekonomik ve teknolojik gelişmeler için yapılan askeri harcamaların sonuçlarının yararlı olmasından bahsederler. Elbette üretimi canlandırmaya hizmet eden askeri düzen, belirli bir ölçüye kadar yararlıdır. Fakat ekonominin askerileştirilmesinin, üretici güçlerin gelişmesini engellediği ve biçimini bozduğu, ünlü Batı ekonomistleri tarafından itiraf edilmiştir. Profesör Kenneth G.Boulding'e göre, **«Amerikan savunma bakanlığı, Birleşik Devletleri önemli derecede ekonomik zarara sokar; yerli üretimi %15 oranında azaltır ve silah rekabeti sistemini büyük çabalarla engeller. Hatta bu engelleme uzay teknolojisinde de görülür. Ayrıca yıllık ekonomik büyüme oranını büyük bir olasılıkla %2 oranında azaltır.»** (46)

Askerileştirme sadece, bilimsel ve teknolojik gelişmelerde işçiye arkasını dönmekle kalmaz, aynı zamanda üretimin yeterliliğini de azaltır. Askeri amaçlara az para harcayan bazı gelişmiş kapitalist ülkelerin (örneğin Japonya) yüksek üretim verimine ulaşmalarında garipsenecek bir yan yoktur.

Ekonominin diğer alanlarına zararlı sonuçlar getirerek, silah yapımı büyük miktarda kalifiye işçiyi, barışçı görevlerden kendine çeker. Eski Başkan Kennedy'nin ekonomik raporundan bir bölüm aşağıdadır: **«Bilimsel ve teknolojik sınırlarımızı keşfetmekte kullanılabilecek eğitim görmüş insanların 2/3'ü ülkenin savunmayla ilgili uzay ve nükleer enerji araştırmalarında çalışmaktadır. Fakat bu önemli istemleri zekice karşılarken, Amerikan ekonomisinin sivil sektörlerinde kullanılabilecek değerli bilim**

(46) Amerikan militarizmi, 1970. New York 1969 s. 81

adamları ve mühendis kaynaklarını büyük ölçüde sınırlandırarak, bunun bedelini kendimiz ötedik.» (47)

Döviz buhranlarının, enflasyonun ve kapitalist ülkelerin ulusal bütçe açıklarının başlıca nedenlerinden biri, askeri harcama düzeyinin yükselmesidir.

Kiralanan İşçiliğin Daha Etkili Sömürüsü

En yeni araçlarla ve en ileri teknolojilerle donatılmış olsa da, kapitalist üretim süreci, kiralanan emeğin sömürülmesi ve artık-değerin yaratılması özelliğini yitirmez. Bilimsel ve teknolojik devrim doğrultusunda sömürü yöntemleri değişir, artık değeri oluşturan iş gücü değişik biçimler alır, fakat sömürünün kendisi -sürecin temeli- değişmeden kalır. Ayrıca kapitalin merkezileşmesi, sahibinden uzaklaşması, emekçi sınıfın eğitim ve kültür düzeyinin artması, özelliklerinin gelişmesi, emekçi halkın tümüyle kapitalist sömürü sürecinin gerçek yapısını daha iyi anlamasına neden olur ve böylece onların sınıf bilincini artırır. Sömürünün verimini arttırmak amacıyla kapitalizm, üretim sürecinde çok daha karmaşık yöntemler, çok daha verimli üretim araçları ve gelişmiş iş bölümü yöntemleri kullanır. Üretici güçlerin günümüzdeki düzeyini, yoğunluğunu ve artan sınıf mücadelesini gözönünde bulunduran kapitalistler, kural olarak ücretlerde herhangi bir doğru- dan indirimden kaçınırlar, buna karşılık üretkenliği ve emeğin yoğunluğunu arttırarak üretim maliyetini düşürmeye bakarlar. 1947 ve 1965 yılları arasında, Birleşik Devletlerde sanayi işçilerinin gerçek ücretleri %41 artış gösterdi. Bu dönemde makina yapım sanayiinde saat başına üretim iki katına, madencilik sanayiinde ise 2.5 katına çıktı. 1960-65 yıllarında, imalat sanayiinde gerçek üc-

(47) Başkanın, Kongreye sunulan ekonomik raporu. Ocak 1963. s. 25

retler ortalama %11.5 arttı. Vergi çıktıktan sonraki net kârlar ise bu dönemde, %80.5 artmıştı.

1965'den 1970'e doğru, bu dönemde iş veriminin %10 artış göstermesine karşılık, enflasyon ve askeri harcamalar, sanayide gerçek ücretleri azaltma yönünde bir eğilimi kuvvetlendirdiler. 1971'de Başkan tarafından bildirilen, dolarları kurtarmayı ve Amerikan ekonomisine istikrar kazandırmayı hedef edinen bu tehlikeli önlemler, emekçi sınıfın sömürüsü konusunda yeni olasılıklar sağladılar. Bu önlemlerden bir tanesi, **«fiatları ve ücretleri dondurmak»** idi. 1971 Kasım'ında başlatılan önlemlerin ikinci evresi **«fiatların ve ücretlerin artışını engelleme»** politikasıydı. Bu önlemler, aslında ücretleri düşük tutmayı amaçlıyorlar, kârlarını arttıran kapitalistlere ise etki etmiyorlardı. Bilimsel ve teknolojik devrim süreci, yeni sanayi dalları yaratırken, emekçi insanların çalışma alanlarını da çoğaltır, aynı zamanda daha fazla işgücünü de üretim sürecinden ayırır. Kapitalist ekonomik gelişim sisteminin iş sağlama da, işgücünün yerine makinaların konması eğilimine ayak uyduramayan bir durum yarattığı ortaya konmuştur. Kapitalizm mal ve hizmet üretiminin sağlam bir şekilde büyümesini, bilimsel ve teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan iş sorunlarının çözümünü, iş saatlerinin azaltılmasını ve eğitim için gerekli gelişmeyi sağlayamadı, bunun sonucunda da işsizliğin sürekli büyüyen sorunlarıyla karşı karşıya kaldı.

Ayrıca çalışmaya karşı bilinç ve sorumluluk dolu bir tavıra ve işçinin bağımsız, yaratıcı düşüncesine, kişisel çabalarına nesnel bir gereksinim vardır. Bunun aksini yapmaya çalışmak; kapitalistlerin zalim çalışma yöntemleri, işten soğuma sorunu ve tekellerin tiranlığıdır. Yönetimde işçiye söz hakkı vermeyi öngören çeşitli **«ortaklık»** sistemlerini uygulasa da, endüstrinin kapitalist sahiplerinin, endüstriyel idarede işçilerin gerçek ortaklığını kabul

etmeye ve onlara birtakım imtiyazlar vermeye hiç de niyetleri yoktur.

Otomasyon çağı, insanın yaratıcılığının görülmemiş ölçüde ifadesidir ve insan, kişiliğinin etrafı gelişmesi konusunda geniş olanaklar hazırlamıştır. Ancak işçilerin ücretli kölelerden biraz daha iyi durumda bulundukları bir ortamda, bu olanaklar gerçekleşemez. İşçinin teknolojik özgürlüğü, onun ekonomik gereksinimlerini ve politik bağımsızlığını ön plana alır.

Devlet Ve Tekeller Tarafından Yapılan Ekonomik Düzenleme

Üretim araçları kullanımının geniş ve hızlı ölçüde toplumsallaştırılması, emeğin üretkenliğinin ve uzmanlığın artması, yatırımların ve üretimin çoğalmasıyla karakterize edilen bilimsel ve teknolojik devrim, ulusal çapta planlamayı zorunlu kılar. Üretici güçlerin yüksek gelişim düzeyi ve kişisel tüketimle insanın kendi gelişmesinin yeni bir boyut kazanması sonucunda, ekonomik ve toplumsal süreçlerin planlanması nesnel bir gereklilik halini alır. Bununla birlikte, kontrolsüz piyasaları ile tekeli devlet kapitalizmi, sadece sosyalizmde varolabilecek olan ulusal çapta ekonomik planlamayı gerçekleştiremez. Özel anonim şirketlerin taslak halindeki planlamaları, başlıbaşına mahalli bir karakteri yansıtır ve kapitalist rekabetin hakim bir faktör olduğu ulusal ekonomi bazı büyük tabakalara etki edemez. Devlet tarafından gerçekleştirilen büyük ekonomik girişimler sınırsız değildir. Kapitalist devlet, müşterek ulusal planlamayı başarıyla ortaya koyamaz. Ekonominin düzeni ve ekonomik programlama için devlet, para ile ilgili kredileri, mali ve diğer dolaylı gelirlerin kullanımını sınırlandırır. Devlet mülkiyetinin büyümesi ekonomik programlamaya geniş olanaklar sağlar.

Ancak, kapitalist ekonomi sisteminde, devlet mülkiyeti ikincil bir yer alarak, özel mülkiyet başa geçer. Ekonominin tekелci devlet tarafından planlanması ve düzenlenmesi sınırlı ve çelişkili olarak kalır, çünkü uzlaşmaz sınıflara bölünmüş olması nedeniyle, toplumun tümünün çıkarlarıyla değil, sadece belirli mali grupların çıkarlarıyla ilgilenilir. Yapısı gereği tekелci devlet kapitalizmi, bilimsel ve teknolojik gelişmeyi, işgücü kaynaklarını, kapital yatırımlarının artışıını, üretimi, hizmetleri, kişisel gelirleri, kamu eğitimini, kültürü, kamu sağlık hizmetlerini ve çevre korunmasını planlı ve düzenli bir süreç içinde birleştiremez.

Kültürel Alanda Çelişkilerin Şiddetlenmesi

Bilimsel ve teknolojik devrim, ilk olarak, işçinin kültürel gelişmesini, üretimin ilerlemesinde gerekli bir ek durumuna getirdi. Bilim ve eğitim, büyük üretici güçler durumuna geldiler. Bununla birlikte kapitalizmin gelişmesi ve onun karakteristik çelişkileri sadece maddi alanı değil aynı zamanda maddesel olmayan alanı da etkiler. Bu, maddesel olanların yanında kültürel gereksinimlerin de önem kazanması demektir.

Toplum tarafından yaratılan kültür zenginliğinin eşit bir biçimde dağıtılabilmesi, problem boyutlarını da aşmaktadır. Kamu eğitimi ve mesleki eğitim alanlarında belli bir gelişmenin sağlanmasına karşın, bir yanda varolan öğretim ve eğitim sistemi ile, öte yanda bilimsel ve teknolojik gelişmenin gereksinimleri arasındaki açık, özellikle ileri kapitalist ülkelerde büyümektedir. Eğitimin ve özellikle yüksek eğitimin, hâlâ büyük ölçüde mülk sahibi sınıfların tekelinde olması ve genellikle halk kitlelerinin ulaşamaması nedeniyle artan bu açık, kültürel alanda köklü bir değişimi engelleyecektir. Örneğin, Birleşik Dev-

letlerde 1960'da, yıllık geliri 10 bin dolar veya daha fazla olan ailelere mensup gençlerin %44'ü kolejlere devam ederken, yıllık geliri 5 bin dolar veya daha düşük olan ailelere mensup gençlerin sadece %9'u bu clanağa sahipti.

İşgücünün hareketliliğinin artması ve işçiler tarafından yeni becerilerin kazanılması konusunda eksiksiz bir orta öğrenim, artık gerekli hale gelmiştir. Ancak birçok durumda kapitalist toplumdaki okullar, toplumun belirli bölümlerinin çıkarlarına açık olması ve sürekli olarak para sıkıntısı çekmeleri nedeniyle, uygun orta öğretim standartlarını karşılayamazlar. Birçok emekçi ailesinde anne ve babaların, çocuklarına eğitim olanağı sağlama arzuları, ailelerin gelirlerine katkıda bulunmak için, çocukların en kısa zamanda işe girmeleri ihtiyacıyla çatışmaktadır. 1967'de orta öğretim tahsilini bitirme oranının, İtalya'da %52, Fransa'da %62, ve Federal Almanya'da ise %65 olması bir göstergedir. (48) Sonuç olarak, kullanım gereksinmelerine az ölçüde hizmet eden, kapitalist oluşumlu meslek eğitimi, sağlam bir teorik temel üzerinde yapılan geniş mesleki eğitimin gereksinmelerinin gerisinde kalır. Üretici güç haline dönüşmeleri ve bilgi ile tecrübelerini kullanmak için kapitalizmin usta ve işçiye ihtiyacı vardır. Ote yandan içinde bulunduğumuz koşullarda yeniden yaratılması pahalıya malolan bu üretici güç, insanın ayrılmaz bir parçası olması nedeniyle, tümüyle kapitalistin mülkiyeti haline gelemmez. İş becerisi ve eğitimin toplumsal karakterinin önemi burada yansır.

John Galbraith'in notunda da belirttiği gibi, **«bilimsel ve teknolojik eğitime olan bu büyük dönüş, paranın maddi şermayeden bu tür yatırımlara kaymasına neden olmaz. İşte bu, yatırım kaynaklarının tahsis edilmesi sü-**

(48) UNESCO İstatistik Yıllığı,, 1969

recinin en kritik noktasında büyük bir engel oluşturur.» (49)

Tekeller, eğitimin suçunu devlete yükleyerek, çelişkileri çözmeye çalışıyorlar. Ancak bu yöndeki gayretler, çelişkilerin açıklanmasında yeterli değildir, çünkü devlet bütçesi askeri harcamalar nedeniyle büyük yük altındadır. Eğitim gören öğrenci sayısı artmakta ise de, ayrıcalıklı sınıflara dayanan eğitim ve öğretim sistemi, yeni koşullara çok yavaş uymaktadır. Bu durum birçok kapitalist ülkede kalifiye personel eksikliğine neden olmuştur. Örneğin Fransa'da teknik personel ve eğitim görmüş mühendis eksikliği o kadar fazladır ki, ülkenin endüstriyel gereksinimleri daha birkaç yıl karşılanamayacaktır. Fransa İşgücü Komisyonu'na göre, eğitim görmeye ihtiyacı olan işçilerin sayısı yılda 200 bin iken, 1960'ın ikinci yarısında bunun sadece yarısı eğitim görebilmiştir. Komisyon, 1975'de, yüksek eğitimli uzmanlara olan istemin ancak %45'inin, üniversite eğitimli personel isteminin ise ancak %65'inin karşılanabildiğini açıkladı.

Mesleki eğitimde ve genel eğitimdeki buhranlar hakkında, kapitalist ülkelerin akademik çevrelerinde birçok şey söylendi. Eleştirilerin çoğu şüphesiz sorunun önemli görünümüleri üzerinde toplanırken, krizin toplumsal nedenlerini açıklamaktan herkes kaçındı. Bilimsel ve teknolojik devrimin, toplumun kültürel gelişiminin önemini artırması nedeniyle, büyüyen üretici güçlerle kapitalizmin yarattığı kültürel eksiklik arasındaki açık artık daha da belirgindir.

Günümüz tekelleri devlet kapitalizmi koşullarında, bilim ve teknolojik bilgi üzerindeki, şirketler ve özel sanayi tekeli, bazı bilimsel buluşların, nüfus üzerindeki denetimin arttırılmasında ve içinde mali oligarşinin en önemli

(49) J. Galbraith, REFAH TOPLUMU, Boston, 1958. s. 273

role sahip olacağı otoriter rejimlerin oluşturulmasında kullanılması tehlikesini yaratmıştır.

Lenin'in, «**Kapitalist teknoloji emekçi halkı ücretli köleler haline gelmeyi zorlayacak sosyal koşulları, günden güne geliştirmektedir.**» şeklindeki sözlerinin doğruluğu bugün herzamankinden daha açıktır.

Bilimsel Ve Toplumsal Gelişmeler Arasındaki Fark

Kapitalist dünya nüfusunun büyük çoğunluğu, bilimsel ve teknolojik gelişmelerden yararlanamaz. Dünyada en büyük işgücüne sahip zengin kapitalist ülkelerden biri olan Birleşik Devletlerde nüfusun önemli bir kısmı yoksulluk içindedir. 1971'de yapılan Amerikan resmi istatistiklerine göre, her 8 Amerikalıdan birinin yoksulluk içinde yaşadığı açıklanırken, zenciler arasında bu oran %33,6'ya ulaşıyordu.

Bu çelişkiler, kapitalist dünyanın temelindeki karşıt fikirlerin varlığında daha açık bir biçimde göze çarpar. Modern bilim ve teknolojinin gelişmesine rağmen, Latin Amerika, Afrika, Asya ülkelerinin nüfusunun 2/3'ünden daha fazlası, binlerce yıl öncesinde olduğu gibi, bugün de halen aynı iş araçlarını kullanmaktadır. Bu insanlar ilkel koşullarda yaşarlar, sık sık açlıktan ölme ve yağmalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar.

Kapitalist dünya, gelişmekte olan ülkeleri eşit ve aktif ortağı olarak değil, pasif bir hedefi olarak bilimsel ve teknolojik devrime çeker (Bu ülkeler, teknik ve genel ekonomik geriliklerinden, eski tip toplumsal ilişkilerinden ve ayrıca onların bu geriliklerini sömürmeye yönelik ileri kapitalist ülkeler tekellerinin politikasından ötürü elde etmeleri gereken yararları, bilimsel ve teknolojik gelişimden sağlayamazlar.) Sonuç olarak bilimsel ve teknolojik gelişme, gelişmekte olan ülkelerle, ileri kapitalist ülkeler

arasındaki açığı sadece derinleştirir. Afrika ve Asya ülkelerinde kişi başına elde edilen verim, 1950'de kapitalist ülkelerin %7-10'u iken, 1969'da bu oran %6-8'e düştü.

Gelişen ülkelerde kapitalizmde bilimsel ve teknolojik devrimin bu ikili çelişkisi çarpık biçimler alır, nüfusun artmasına hız kazandırır cehaleti arttırır, açlıktan ölüme ve yoksulluğa neden olur, iş olanaklarını daraltır.

1950'de UNESCO istatistiklerinin belirttiğine göre, Afrika nüfusunun %80-85'i, Arap ülkelerinin %82-87'si, Asya ve Okyanusya nüfusunun ise %67-71'i cahildi.

Gelişmekte olan ülkelerde bu cehalet büyümektedir, çünkü yeni okul yapımının geri kalmasının yanında, büyüyen nüfus ve okuldan ayrılan öğrenci sayısının artması buna yardımcı olmaktadır. Orta öğretimdeki aksaklıkların artması, bu ülkelerin emekçi sınıfını geliştiremez bir duruma sokmaktadır.

1960'ların ortalarında, Afrika ülkelerinin %70'i, okul çağındaki çocukların %90'ından daha fazlasına orta öğrenim olanağı sağlama konusunda başarısızlığa uğradı. Ülkenin ekonomik gelişiminin bağımsızlığını sağlama konusunda uzmanların gerekli bulduğu en düşük düzeye bile ulaşmayı başaramadılar. Kapitalist ülkelerde, bilimsel ve teknolojik gelişmelerle, sosyal, kültürel ve politik gelişmeler arasındaki açık her an büyümektedir. Buna en önemli örnek, üretimin organizasyonunda, bilimsel ve teknolojik gelişimin son başarılarının kullanımında, diğer kapitalist ülkelerin başında gelen Birleşik Devletlerdir. Amerikaya ait her şeyi hararetle öven Servan Schreiber'e, Birleşik devletlerden Prof. R. Hailbroner'in verdiği cevaptan, uygunsuz büyümeye karşı sorumluluğun yüklenilmesi, ekonomik planlamadaki eksiklik ve «**yayıma men-edilemez**» düşüncesine olan inançları nedeniyle, ülkesinin sosyo-ekonomik yaşantısının olumsuz taraflarına

dikkatleri çekmiştir. Bir Amerikan gazetesi olan FUTURE'daki listelere göre, Amerikan yaşama koşullarının olumsuz görünüşleri şunlardır: İşsizliğin çok yüksek oranı, tıbbi hizmetin pahalı olması, fakirliğin durmaksızın artması, cehaletin geniş sahalara yayılması, suçlar, akıl hastalıklarının artması.

Kapitalizmde bilimsel ve teknolojik gelişmelerin bu zararlı etkileri, kapitalizmin sosyal zararlarını daha da şiddetlendirir. İşten kovulmaların arttığı Birleşik Devletlerde ve diğer kapitalist ülkelerde, endüstrinin eski gücünü koruması, ticaret ve diğer uğraşlar, çiftçilerin istimlakı ve şehirlere göç etmeleri, iş gücünün daha düşük ödeme yapan dallara transferi, kapitalizm sistemine karşıt bir çaba yaratır ve kaçınılmaz olarak buhran durumlarına yol açan toplumsal öfke ve huzursuzluğun artmasına, yoksulluk sorunlarının daha da kötüleşmesine neden olur.

Ekonomik Büyüme Ve Sozyo-Politik Buhranlar

Tekelci kapitalizmin teorisyenleri, kapitalist ülkelerin, bilimsel ve teknolojik devrimden doğan şiddetli çelişkilerine çözüm yolunun, toplumun sosyal yaşantısının ve ekonomisinin devlet tarafından daha fazla denetlenmesinde yattığına inanırlar. Fakat tekelci devlet kapitalizmi, bilimsel ve teknolojik devrimin sorunlarını emekçi sınıfın yararına çözümlemedeki iktidarsızlığını gittikçe artan bir açıklıkla gösterir. Bu nokta, bilim ve teknoloji başarılarının geniş kullanımının, üretimin ve verimliliğin artmasının, tek başına, üretim ilişkilerini etkileyecek temel değişiklikler olmadan ileri kapitalist ülkelerin karşılaştığı keskin toplumsal sorunları çözemeyeceğini gösterir. Değişikliklerin olmaması, aksine, teknolojik gelişmeler de yeni yeni sorunlar yaratır.

1950'lerde bir çok Batılı ekonomist ve sosyolog tarafından memnurlukla karşılanan, bilimsel ve teknolojik gelişmelerden doğan coşkunluk, bugün yerini daha kötümser bir ruhsal yapıya bırakmıştır. Örneğin tanınmış Fransız sosyologu Raymond Aron, meydan okuyan başlığıyla; «**Modern Diyalektik Üzerine**» adlı kitabında: «**Hissettiğim ve farkında olduğum kötümserliğin köklü nedenleri, kendilerini zamanımızın bütün büyük projelerinin gerçek çelişkilerinde belli ederler.**» demiştir. (50) Ayrıca şöyle devam etmiştir: «**Her insanın kişiliğinin gelişmesini ve yeni bir insanın doğuşunu görme konusunda duyulan (Promethean) arzuları durduran engeller, yenilmesi daha güç bir duruma gelmekle kalmadılar, ayrıca karakter de değiştirdiler.**» (51)

Şimdiye kadar, modern kapitalist toplumun tanımlanması konusunda Batılı yazarlarca kullanılan, «**Zengin toplum**» ve «**refah içindeki devlet**» tanımları geçerliliklerini yitirdiler, yerlerini, «**patlamak üzere olan toplum**» «**hasta toplum**» gibi tanımlamalara bıraktılar. Kapitalizmin en çok geliştiği ülkelerdeki bilimsel ve teknolojik devrim, aşağıdaki maddelerle karakterize edilen şiddetli sosyopolitik buhranlara neden olmuşlardır:

— **büyüyen enflasyon, işten atılmaların çoğalması ve emekçi sınıfının durumunun istikrarsızlaşması,**

— **emekçi halkın, emperyalizmin saldırgan eylem ve politikasına, sosyal reform programlarındaki kısıtlamalara sürekli silah yapımına olan tepkisinin artması,**

— **insan yaşamı için gerekli olan ortamı yıkmak konusunda tehdit edici çalışma yöntemlerine sahip olan büyük endüstriyel şirketler tarafından, doğal kaynakların**

(50) Raymond Aron Modern diyalektik üzerine. Paris 1969, s. 7-8

(51) a.g.e. s. 290

yokedici bir biçimde sömürülmesine halkın tepkisinin artması,

— şehirlerin sosyo-ekonomik sorunlarını şiddetlendiren süper şehirleşme,

— ırksal sorunlar,

— korku verecek oranlara ulaşan örgütlü suçlar,

— «tüketici toplum» konusunda halkın gerçekleri görmesi,

— işçilerin endüstriyel yönetime katılmalarını sağlama konusundaki girişimlerin başarısızlığı, demokratik özgürlüklerin kısıtlanması, ekonomik ve politik yaşamın bürokrasisi ve merkezileşmesi konusunda emekçi sınıfın büyüyen hoşnutsuzluğu,

— grev faaliyetinin yayılması, hileli grevlerin artması; bazı ülkelerde emekçi sınıf tarafından yönetilen yoğun grev hareketleri sadece bireysel kapitalist gruplara değil, bunun yanında bütün tekelci devlet egemenliğine de karşıdır.

— grevlere yeni sosyal grupların katılması,

— gençlik arasında da hoşnutsuzluğun yayılması.

Sınıf Mücadelesinde Yeni Gelişmeler

Bilimsel ve teknolojik devrimin, sınıf kavgasının içinde bulunduğu durum üzerinde büyük etkileri vardır. Sosyal gelişmeyi, bilimsel ve teknolojik devrimin bir sonucu olarak, endüstri-ötesi bir topluma giden, düzgün, çatışmasız bir evrim şeklinde gösterme çalışmalarında, kapitalist dünyanın sosyologları işçi sınıfının ve bütün kitle örgütlerinin mücadelelerini, geçmişe ait olgular olarak ilan ettiler. Örneğin Prof Galbraith, gücün mülk sahiplerinden bir çeşit teknik yapıya geçmesi; pazarlar, toplam istem, ücretler ve fiyatlar üzerindeki devlet denetimi nedeniyle, yeni sanayi toplumunda sendikaların rolünün yan-

liş biçimlere bürüneceğine inanır. «**Technotronic toplum**»un yazarı olan Zbigniew Brzezinski kendi açısından, politik faaliyetleri çatısı altında toplayabilecek bir ideolojinin bu toplumda varolamayacağını belirtir.

Kitabı «**Tek Boyutlu İnsan'da**» Herbert Marcuse, emekçi sınıfa dahil olanları kapitalist sistemde hem üretim, hem de toplumsal bilinç açısından bütünleşmiş olarak tasvir eder ve onları ileri kapitalist uygarlığın şartlandırılmış köleleri olarak niteler. «**Yeni teknolojik iş dünyası böylece emekçi sınıfın kötü durumunu daha da bozar: kısa bir süre sonra emekçi sınıf, kurulu düzene yaşayan bir çelişki olarak karşı çıkamaz.**» diye yazar. (52)

Aslında gerçek, Marcuse tarafından yapılan betimlemede olduğu gibi, hemen hemen tek boyutlu da değildir. Sosyalizm taraflısı olmasında, dünya güç dengesinin sosyalizm lehine değişmesinin sonucu olarak, bazı kapitalist ülkelerin emekçi sınıflarının gerçek ücretlerinde dikkate değer bir artış sağlanır. Bu; kapitalizmin olanakları konusunda yanıltıcı hayaller, tekel denetimindeki kitlesel iletişim araçları aracılığıyla emekçi sınıfın kafasına sokulan ideolojik baskı tarafından güçlendirilen hayaller yaratır. Bundan başka emekçi sınıf içinde, Lenin'in, «**siyasetten habersiz proletarya grupları**» diye isimlendirdiklerinin oranı artar. Bu durumda emekçi sınıfın belirli bir kısmı etkilenebilir, burjuvaziyle sınıf işbirliğine inanabilir ve tekelci devlet kapitalizmi sisteminde boğulabilir. Ancak sonuçta bu durum uzun süre devam etmez ve emekçi sınıfın nüfusunun hiç durmadan yayılması, daha sürekli başka faktörlerin baskıları altında değişime uğrar.

Marks ve Engels, 19. yüzyılda, «**Burjuvazinin, üretim araçlarını ve dolayısıyla üretim ilişkilerini ve buhranlarla bütün toplumsal ilişkileri değiştirmeden varolamayacağı-**

(52) H. Marcuse «Tek Boyutlu İnsan» Boston, 1968 s. 31

nı» yazdılar. (53) Bilimsel ve teknolojik devrimin sonucu olarak, kapitalizmin keskinleşen çelişkileri, bu sonucun doğruluğunu gösterir. Bilimsel ve teknolojik devrim tarafından yaratılan yeni üretici güçlerle çatışan kapitalist üretim ilişkilerinin derin yapısal krizini yansıtmaları nedeniyle, bu devrimden doğan toplumsal çatışmalar, kopuk, ayrı birer görünüm olarak ele alınamazlar. Tekelci devlet kapitalizminin manevralarına karşın yıkılmayan ve durdurulamayacak olan sınıf mücadelesi, bu temel çelişkilerin en açık ifadesidir.

Birleşik Devletlerde geçen 10-15 yıl içinde, teknolojik gelişmelerin zararlı etkilerine karşı, birçok büyük eylem, işçi sınıfının tepkisiyle birleşti. Wisconsin Üniversitesinde Profesör olan Jack Barbash şöyle yazar: **«Yakın geçmişimiz, teknolojik nedenlerle ortaya çıkmaya devam eden grevlerdeki artışa tanık oldu. Geçmiş büyük grevlerde rol oynayan bir faktör olarak teknolojinin hız kazanma olasılığı vardır.»** (54)

Bilimsel ve teknolojik gelişmenin ırk ayırımıyla birleşen olumsuz etkileri, özellikle zenci emekçi sınıfa zarar verdi. Bilimsel ve teknolojik gelişmenin dışında dahi, bilim ve teknolojinin bu büyük çağında, onlara çalışma ve yaşama hakkı sağlayacak olan eğitimden yoksun birçok genç insan bulunmaktadır.

Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sonuçları kitlesel öğrenci eylemlerinde büyük rol oynamaktadır. Birçok kapitalist ülkede gençler arasında ki işsizlik oranının, ortalama işsizlik oranından daha yüksek olması nedeniyle iş bulma sorunu genç nüfus arasında özel bir anlam kazanır. Öğrencilerin politik bilinci büyük ölçüde mühendisler,

(53) K. Marks, F. Engels «Seçme Eserler» Cilt 1 s. 111

(54) G. Somers, E. Cushman., N. Weinberg. «Teknolojik Değişmeye Uymak» New York 1963 s. 51

teknisyenler ve memurlar gibi orta sınıf çalışanlarının emekçi sınıfa gittikçe yakınlaşmasından etkilenmektedir. Öğrenciler, sorumluluğu tekelci kapitalizme ait olan girişimlere, demokratik özgürlüğün baskı altına alınmasına, polis baskılarına ve bilimin askerileştirilmesine şiddetli bir tepki gösterirler. Modern yaşam biçimini olduğu gibi gören genç nesil kapitalist propaganda ile betimlenen «tüketici toplum» ile aldatılmaya, önceki nesilden daha az eğilimlidir.

Belçikalı Profesör Brugmans geçenlerde, sınıf kavgasının modasının geçmiş olması nedeniyle, artık barikat savaşlarına olan istekliliklerinin de bittiğini yazdı. Ancak, hemen bunun ardından Paris'in caddeleri, Amerika ve Avrupa'nın üniversite merkezleri ve diğer birçok şehirleri barikatlarla kapandı.

1968 Mayıs'ında, Fransada savaş sonrasının en büyük çarpışması için hazırlıklar yapıldı. Bu, daha yüksek ücretler, emeklilik, işsizlik tazminatları ve kısa iş haftasının yanında, öğrenim ve meslek eğitim alanlarında demokratik reformlar, sendikaları için daha geniş haklar isteyen 10 milyon insanı kapsadı.

Fransada Mayıs buhranı, emekçi sınıfın sadece maddi eşitsizlik ve güçlüklerden doğan hoşnutsuzluğunu değil, ayrıca burjuva toplumunun sınıflı yapısından, toplumun kültürel yararlarından nüfusun çoğunun yararlanamamasından, bu çoğunluğun toplum ve devlet işlerine karıştırılmamasından doğan hoşnutsuzluğu da yansıttı.

Emek ve kapital arasındaki çelişkiler, kapitalist toplumun başlıca çelişkisi olmaya devam etmektedir. Tekelci devlet kapitalizminin bugünkü durumunda bu çelişkiler, sadece grup faktörleri veya şahsi faktörlerde, idare ve işçiler arasındaki çatışma içinde değil, genellikle burjuva toplumuna emekçi sınıfın muhalefeti biçiminde kendini artan bir açlıkla gösterir.

Bu yeni durum, sınıf güçleri sorularına farklı bir yaklaşım getirir. Köy ve şehirlerin küçük burjuvazisi ile emekçi sınıfın ittifakı, eskiden olduğu kadar önemlidir. İleri kapitalist ülkelerde, daire memurları, diğer beyaz yakalı görevliler ve yeni proleter gruplarıyla, emekçi sınıf arasındaki ittifakın kuvvetlenmesi önem kazanmaktadır. Bu ittifak olmadan, ileri kapitalist ülkelerdeki sınıf hareketi sosyo-politik yaşam üzerindeki etkisini arttır. maya veya korumaya olanak bulamayacaktır.

Mühendis, teknisyen ve daire memurlarının, ekonomik ve sosyal durumlarındaki değişiklikler, anti-tekelci kavganın içindeki bu grupların aktif ortaklığı için nesnel koşullar yaratır. Geçmiş birçok yıllarda görülen bu aktif destek, mühendis, teknisyen ve uzman personel grupları arasından gelişen unsurlar ile daire memurları tarafından emekçi sınıfa sağlanır. Bu beyaz yakalı çalışanlar, politik karakterdeki büyük sınıf çatışmalarında ve hükümetlerinin saldırgan politikasına karşı kavgada özellikle etken olurlar. Gerici basın, teknolojik gelişim açısından emekçi sınıfın durumunu tutucu ve geri olarak niteler, ancak bu doğru olamaz. Modern emekçi sınıfın hareketi, makinaları parçalayan 18. yüzyıl Luddites'lerinden bu yana uzun bir yol katetmiştir. Emekçi sınıf, teknolojik gelişmelere değil, tekellerin ilerleyen saldırgan planlarına ve onların kazançlarına yardımcı olmak için kendilerini kullanmalarına karşıdır. Emekçi sınıf, toplumsal gelişmelerin, teknolojik gelişmelere eşlik etmesini ister. Emekçi sınıfın bu kavgası, anti teknelci kavganın önemli bir kısmını oluşturur.

Geçmiş yılların deneyimleri, kapitalist ülkelerin emekçi sınıfları tarafından elde edilen kazançların, onların mücadele arzularını kırmadığını aksine, sınıf mücadelesini daha üst bir düzeye çıkardığını göstermiştir. Bilimsel ve teknolojik devrimden doğan yeni koşullarda, emekçi sı-

nıf ve onun devrimci öncüsü olan Marksist partiler, yeni istemler öne sürmeyi, yeni mücadele yöntem ve biçimleri bulmayı gerekli görürler.

Emekçi sınıfın ilerleyen yeni strateji ve taktikleri bazı sorular doğurur. Örneğin otomatikleştirilmiş üretim koşullarında emekçi sınıfın çıkarlarını savunma yöntemi olarak grev eyleminin, kollektif sözleşmelerin önemi gibi. Bazı Amerikalı ekonomistler ve sendikaların bürokrat temsilcileri otomatik üretimin, grevlerin etkisini azalttığını söylediler. (55) 1950'lerin sonlarında Port Arthur ve Texas'taki Gulf Oil rafinerilerinde 3700 işçi greve gitmiş, 600 yönetici ve denetleyici peronelin yardımıyla %65'den aşağı düşürülmeyen üretimi durduramamışlardı. «American Oil Co.» ve «Standart Oil of Indiana»nın rafinerilerinde ve «Bell Telephone Co.»nin bir fabrikasında da buna benzer olaylar olmuştu. Bu kişiler büyük ölçüde otomatikleştirilmiş şirketlerde görülen bir dizi başarısız grevi kanıt olarak gösterdiler.

Bu örneklerin, grevin tesirsizliğinin kanıtı olmaları çok zordur. Bilindiği gibi ne denli otomatikleştirilmiş olursa olsun, bugün hiç bir endüstriyel teşebbüs insan olmadan çalışamaz. Ayrıca büyük masraflarla otomatikleştirilmiş donatımın durmasının sahibine çok büyük zararlara yol açacağı da unutulmamalıdır. En son teknolojiyi kullanan birçok fabrika ve imalâthanede grevler (örneğin, Ford ve General Motors) işçilerin zaferiyle sonuçlandılar. Bütün bunlar genel olarak grevin etkisizliğini değil, yerel, kopuk eylemlerin etkisizliğini gösterirler. Üretimin kapitalist biçimde sosyalizasyonunun, yüksek mekanikleşme düzeyi ve çok geniş alanı nedeniyle, endüstriyel hareket ancak emekçi sınıfın tümüyle ele alındığı ve onun

(55) J. A. Beirne «Amerikan İşçisi İçin Yeni Ufuk» Washington, 1963, B. J. Widick «Günümüzde Emek». Boston, 1964,

sektörlerince desteklendiği, bütün dalları karşılıklı yardımlaşma bağlarıyla birleştirildiği zaman başarılı olabilir. Yukarıda değinilen örnekten de anlaşılacağı gibi, grevin, şirketlerdeki memurları ve teknik personelin çoğunluğunca desteklenmesi halinde veya grevcilerin aynı daldaki fabrikaların işçileri ya da ulaşım işçilerince desteklenmesi halinde, hiç bir otomatikleştirilmiş petrol rafinerisi çalışmazdı.

Geçmiş yıllarda, bilimsel ve teknolojik devrimden doğan sorunların, bir örgütlü işçiler, diğer yanda ise idare olmak üzere toplu iş sözleşmelerince çözümlenemeyeceği, bu tür sözleşmelerin proletaryanın sınıf mücadelesinde oynadığı rolün önemini azalttığı konusunda çok şeyler yazıldı. Fakat geleneksel şekillerdeki toplu iş sözleşmeleri konusunda emekçi sınıfın yaptığı kavganın, tekellerin baskı ve zorbalığını engellemede önemli rol oynadığı da doğrudur. Bundan başka, işçi sınıfının bilimsel ve teknolojik devrim koşulların da sınıfsal çıkarlarını başarılı bir biçimde korumasının, işçilerin ekonomik mücadeleleri konusundaki istemlerinin çok geniş bir alanı kapsaması nedeniyle işçi sınıfının elinde, toplu iş sözleşmeleri daha etkili birer silah haline gelmişlerdir.

Bundan da önemlisi, çalışma hakkı ve iş garantisi için yapılan kavgadır. Sendikalar işten kovulmaları gerektirmeyen yeni teknolojileri talep ederler. Geçmiş yıllarda bazı kapitalist ülkelerin başlıca endüstrilerinde, toplu iş sözleşmeleri süresince ortaya çıkan en önemli sorun iş garantisiydi. Sendikalar ücretli iznin uzaması, emeklilik ve işten ayrılmada verilen paranın arttırılması, emeklilik için gerekli yaşın indirilmesi, kesintiler olmadan çalışma haftasının kısaltılması konusunda önlemler aramaktadırlar.

İşçiler, bugün onlardan istenen yüksek kalifiyelik standartlarının karmaşık çalışma süreçlerinin ücret tarife-

lerine yansımaları istemektedirler. Sendikalar da, modern üretim gelişmelerinin çeşitli özel durumlarının sonucuna eklenen çabalar ve büyüyen sorumluluğun doğurduğu sonuçlar olan sinirsel gerginlik, işçilerin eğitimlerinde harcadıkları zaman için onların ücretlerinin düzeltilmesini ve bu tür zararların karşılığının ödenmesini isterler. Eğitimin maliyeti hakkında sendikaların istemi doğrultusunda gerektiği yerlerde işçi eğitimi sendika denetimi altında, şirket sermayesi tarafından karşılanır.

Yeni teknolojinin uygulanması, onun kapitalistin çıkarları doğrultusunda kullanımı ve idarenin işçiler üzerinde uyguladığı baskıdan ötürü, iş bölümünde oluşan büyük değişiklikler, tümüyle yerel karaktere sahip birçok sorunu, sınıf mücadelesinin önemli sorunları haline getirmiştir.

İşçilerle fabrika sahipleri arasındaki mücadele özellikle emeğin listesi ve sınıflandırılması, ücret miktarları, işçilerin kiralınması ve işten atılması, fabrikalarda bir görevden diğerine nakledilmeleri, çalışmanın hızlandırılması, dinlenme sürelerinin uzunluğu, iş - yönetim ilişkilerinde kabul edilecek yönetmelik, emeklilik, sigorta vb. gibi sorunlar üzerinde sürmektedir. Bu nedenle sorun, toplu iş sözleşmelerinde, iş ilişkilerinin her yönüyle yansıtılması ve fabrikalarda işçi örgütlerine daha fazla hakların verilmesidir.

Tekeller tarafından karlarını arttırmak amacıyla kullanılan, yapısı toplumsal olan yüksek verimli üretim araçlarının kullanılması, yeni teknoloji üstünde kamu denetiminin uygulanmasını ve işçilerin sanayide yönetime katılmalarını gerekli kılar.

Fabrika sahiplerinin «**dokunulmaz**» ayrıcalıklarını etkileyen bu istemler, işçi örgütlerinin fabrikalardaki sınıfsal durumlarını güçlendirmelerini, hakları için mücadele etmelerini engellemeyi ve üretimin olumlu bilimsel yönleri-

ni, (bu, üretici güçlerin ilerici gelişmesinin sonucudur.) Kapitalist üretimin doğasından kaynaklanan olumsuz sömürücü yönlerinden ayırarak üretim mekanizmasına daha fazla girmeyi amaçlayan tekeller tarafından durdurulmaya çalışılır.

Kapitalin uluslararası durumunun büyümesi, emekçi sınıfın geniş dünya stratejisi için gerekli olan artışa ve dünya işçilerinin enternasyonal dayanışmalarının kuvvetlenmesine yardım eder. Değişik ülkelerdeki ücret düzeylerinin ve sosyal kazançların farklılığından büyük yararlar sağlayan dünya şirketlerinin hızlı gelişimine bağlı olarak, işçilerin dünya çapında bir strateji saptamalarının gerekliliği özellikle geçen yıllarda artmıştır.

Uluslararası şirketler hakkında sendika taktiklerinin gelişmesi konusunda yapılan ilk girişim, otomobil endüstrisinde oldu. 19 ülkeden gelen otomobil endüstrisi sendika temsilcileri, uluslararası sendika stratejisinin kolektif olarak saptanması konusunda 1971 başlarında Londra'da biraraya geldiler. Bu strateji, uluslararası şirketlerin fabrika ve kuruluşlarında yapılacak ücret artışı anlaşmalarını kapsamaktaydı.

Bu nedenle, bilimsel ve teknolojik devrimden doğan yeni koşullarda, sendikalar ve fabrika sahipleri arasındaki toplu iş sözleşmeleri, proletaryanın sınıf mücadelesinde önemli bir silah olmaya devam etmektedir. Roller ne kadar büyük olursa olsun toplu iş sözleşmeleri tek başlarına, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin büyük toplumsal değişimleri gerektiren başlıca sorunlarını çözümleyemezler ve «sendikacılık» genel işdüzeyini yükseltemez, genç insanlara iş bulamaz, yoksulluğu ortadan kaldıramaz, orta öğretimi herkesin erişebileceği bir düzeye getiremez. Bilimsel ve teknolojik gelişmenin sonucu olarak artan yeni sorunlar ve onların karakterlerinden ötürü, ortaya çıkan sınıf kavgası politik alanda sadece tek tek tekellere karşı

değil, genellikle kapitailst sistemin tümüne karşıdır. Bu koşullarda eski istemler yeni anlamlar kazanırlar ve yeni yaklaşımları gerektirirler. Bilimsel ve teknolojik devrimin bu konuda yeni olanaklar yaratması nedeniyle, yüksek ücret için geleneksel istem bu konuda bir örnektir. Bu, başta emekçi sınıfın daha fazla satınalma gücüne olan istemini yansıtır. Tekellerin bilimsel ve teknolojik devrimden doğan tasarruf ve ek karları elde etmelerini önleme konusunda yüksek ücret için mücadele, işçi sınıfının elinde önemli bir araç olmuştur. Daha yüksek yaşama standartı için verdiği kavgada emekçi sınıf, sadece bireyler halinde kapitalistlerin direnciyle değil, ayrıca «gelir politikası» izleyen kapitalist devletin direnciyle de karşılaşır. Bu durumda emekçi sınıfına gerekli olan, tekel karları ve fiatlar üzerindeki işçi denetimi aracılığıyla devletin ekonomi programının demokratikleştirilmesidir. Emekçi sınıf, iş eğitim sisteminin en iyi ve geniş biçimde olması, eğitimin bütün dallarına emekçi insanların serbestçe girmelerinin sağlanması konusunda verilen kavgaya öncülük eder.

Tam istihdam, daha yüksek ücret ve demokratik özgürlükler konusunda verilen mücadele, kamu denetimi altına girmeleri amacıyla başta hükümetin ekonomik yardımıyla gelişen yeni sanayiler olmak üzere bütün önemli sanayi kollarının kamulaştırılması ve ilerici güçlerin istediği, toplumun yeniden inşasıyla ilgili bir programa önyak olacak biçimde, demokratik bir devlet ekonomi programının hazırlanması gibi birtakım kökten reformları gerektirir.

Bilim ve teknolojinin toplumsal gelişme konusunda kullanımı, ekonominin tümüyle demokratikleştirilmesi, emekçi halkın her düzeyde ekonomik ve endüstriyel yönetime tümüyle katılması ve işçiyi temsil eden kuruluşlara daha geniş hakların tanınması yolundaki istemlerden ayrılamaz. Bu isteklerin gerçekleştirilmesi konusunda gerekli

nesnel koşullar, işçilerin beceri ve eğitim düzeylerinin yükselmesi ve kapitalist üretimin toplumsallaşması ile hazırlanmaktadır.

Sınıf kavgaları, kapitalizmin en kuvvetli temellerini sarsarak, en keskin evresine erişmektedir, çünkü bilimsel ve teknolojik devrim, toplumsal ilişkiler alanında ,parçalar halinde verilen reformları değil, tümüyle devrimci olan değişimleri gerektirmektedir.

Bilimsel Ve Teknolojik Devrim, Sosyalizm Ve Komünizm

20. yüzyıl ortalarının bilimsel ve teknolojik devrimi, sosyalist ve kapitalist ülkelerin her ikisinde de gelişmekte ve bu iki temel sistem arasındaki rekabetle önem kazanmaktadır. Bu ekonomik rekabet, Lenin'in de belirttiği gibi, eski üzerinde yeni toplumsal sistemin zaferi için son derece önemli olan yüksek emek üretkenliği konusunda olmaktadır. İnsanlığın geleceği için kesin önemi olan bu rekabet tamamen farklı ilkelerde ilerleyen iki toplumsal üretim sisteminin tarih açısından yaşayabilirliğini denemektedir.

Bilindiği gibi toplumun üretici güçlerinin gelişmesi, üretim ilişkilerinin özgün devindirici gücünü yaratan, özelliklerini ve kullanımının toplumsal sonuçlarını, kullanılan bilimsel ve teknolojik devrim yenilikleri oranında saptayan, hakim üretim ilişkilerine bağlıdır.

Sosyalizmin Avantajları

50 yıllık deneyimler, bilim ve teknolojinin hızla gelişmesi ve ilerlemenin toplumsal koşullarının yaratılmasında sosyalizmin, kapitalizme oranla daha fazla avantaja sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Üretim araçlarının ve vasıtalarının sosyal sahipliği daha fazla verim sağlayan

iş için yeni koşullar yaratır, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin başarılarının ,emekçi insanlar yararına kullanımını daha da aktifleştirir. Bu konuda en önemli rol ulusal ekonomik planlama tarafından oynanır. Sosyalizmin bütün görünümünde, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yönetimiyle ilgili planlama çok önemlidir ve bu, ekonomik, sosyal gelişmelerin planlanmasının da ayrılmaz bir parçasıdır. Uyumlu bir bilim, teknoloji, üretim, tüketim, kültür ve eğitim gelişmesi sağlamak amacıyla, devletin bütün maddi ve mali olanakları en ümit verici ve en etkili alanlarda toplandı.

Sovyet Hükümetinin, savaşın etkilerinden henüz kurtulamamış ve geri kalmış olduğu ilk yıllarında Lenin, Rusya'nın Elektriklendirilmesi Planını açıkladı. Hayalci bir insan olan H. G. Wells bile bu planı «gerçekleşemez» diye niteledi. Bununla birlikte ülkenin toplumsal ve ekonomik gelişmesinin çeşitli görünüşlerini de hesaba katan, bilimsel ve teknolojik gelişme için bu ilk uzun vadeli plan, zamanından önce bitirildi.

Son yıllarda ulusal ekonomi, üretimin teknik düzeyini yükseltecek biçimde planlanmaktadır. Uzun vade için planlanan ulusal ekonominin bir bölümü olarak, bilimsel ve teknolojik gelişme planlaması da, aynı şekilde düzeltilmektedir. Bilimsel ve teknolojik başarıların uygulanmasının büyük masrafları gerektirmesi nedeniyle, yüksek teknolojik gelişme düzeyini koruma konusunda finansman sorunu çok önemlidir. Bu konuda sosyalist sistem, kapitalizmden önemli ölçüde üstündür.

Sosyalist ülkelerin başlıca servet kaynağı olan ulusal gelir artışının, kapitalist ülkelerin artışından daha fazla olduğunu belirtmek bile yeterlidir. Örneğin, Birleşik Devletlerin ulusal gelirini iki katına çıkarması 20 yılı buldu; bu, İngiltere'de 30 yıldan daha fazla bir zamanı, Federal Almanya'da ise 15 yılı gerektirdi; halbuki Sovyetler Birli-

ği, sosyal üretimin kendi muazzam alanıyla bunu 10 yılda başarmıştı. Sosyalist ekonominin asalaksız tüketimi, ülkede sömürülen sınıfların kalmaması, gelişme içinde ulusal gelirin büyük miktarlara ulaşmasını ve ayrıca yaşama standartlarının sağlam bir biçimde artmasını mümkün kıldı.

Sosyalist ekonominin gelişmesiyle yatırılan kapital de büyümektedir. 1966 - 1970 arasında 352 milyar ruble, ulusal ekonomiye yatırıldı; ve bu, önceki 8 yılda yatırılan miktara eşiti. Birleşik Devletler kendi üretim kârının iki katını 22 yılda çıkarırken, İngiltere bunu 19 yılda, Federal Almanya 10 yılda ve Sovyetler Birliği ise sadece 8 yılda çıkarmıştır.

Sovyetler Birliğinde kapital olarak yatırılan paranın hızlı artışı; gelişen teknolojinin istihdamı ve en yeni araçlarla donatılan yeni endüstriyel tesislerin yapımı konusunda, üretim düzeyinin artmasını kolaylaştırmak konusunda uygun bir ortam yarattı.

Sosyalist sistemin avantajları, organizasyonda, planlamada, araştırma çalışmalarının finanse edilmesinde ve araştırmaların pratik gereksinimleri karşılamaya yöneltilmesi gerçeğinde de görülebilir. Sosyalizmde bilimin başarıları sadece üretim alanında değil, aynı zamanda toplumsal değişimlerin geniş alanlarında da kullanıldı.

Sosyalizm, toplum yararı çizgisinde, bu gelişmelere yol gösterebildiğini, araştırmaların çeşitli dalları arasında akılcı işbölümü yapabildiğini ve bilimsel gelişmenin etkili bir biçimde planlanması konusunda gerekli ortamı yaratabildiğini kanıtladı. Kendi başına girişimler ya da endüstriyel işletmeler sosyalizmde, bilimsel başarılarda veya onların üretimde kullanımı üzerinde tekel kuramazlar. Sovyet bilim adamlarının ve mühendislerinin bu buluş ve icatları, toplumun tümünün çıkarları için kullanılır ve ulusal

ekonomide onların planlarının benimsenmesi büyük ölçüde para tasarrufu sağlar.

Hepsinin çıkarı için kullanılması nedeniyle, işçilerin üretim sonuçlarına olan doğrudan ilgileri, Sovyetler Birliğinde önerilere ve icat hareketlerine kitle karakteri kazandırır. Örneğin, 1972'de 3.6 milyon icat ve çalışmayı geliştirme için yapılan öneri, ulusal ekonomide kullanıldı ve yılda 3 milyar ruble tasarruf edildi.

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler çok sayıda tecrübeli uzman olmadan elde edilemezler. Bu gereksinme, genel eğitim düzeyini yükselterek ve yüksek eğitimi daha geniş alana yayarak, eğitim alanına devrimci değişiklikleri işleyen sosyalizm tarafından karşılanırlar. Sovyet ekonomisinde istihdam edilen vasıflı mühendislerin sayısı, 1972'de, Birleşik Devletlerdekilere 3 kat daha büyüktü. 1971 - 72 okul döneminde, SSCB, 4,597,000 kadar öğrenciye sahipti. Sovyetler Birliği dünyadaki laboratuvar işçileri ve araştırmacıların % 25'ine sahiptir.

Hızlı Bilimsel Ve Teknolojik Gelişme

Sosyalizm, üretimin gelişme biçimini yenileştirdiği ve geliştirdiği gibi, bilimsel ve teknolojik gelişme derecesinin sürekli olarak yükselmesi konusunda da uygun ortamı yarattı. İç savaşın ve 2. Dünya savaşının neden olduğu büyük kayıplara rağmen ve tarihin akışında olduğu gibi kısa bir süre içinde Sovyetler Birliği, ekonomisi, bilim ve teknolojisi geri bir ülke durumundan çıkıp, dünyanın ikinci endüstriyel gücü haline geldi.

Sovyet bilimi, roket yapımı, uzay araştırması, nükleer fizik vs. gibi belirli temel araştırma alanlarında rakipsizdir ve en üst düzeylere ulaşmıştır. Bilim alanında teorik çalışmalar, başarılı sonuçlar meydana getirdiler; örneğin, dünyanın ilk nükleer gücü 1954'de, Moskova yakınlarında

Obninsk'de işletilmeye başlandı. Bundan sonra değişik tipte nükleer reaktörler kullanan çeşitli istasyonlar kuruldu. Günümüzde, süratli nötronlarla çalışan, son derece ekonomik yeni bir tip reaktör geliştirilmektedir. Başlıca üstünlüğü, tüketiminden fazla nükleer yakıt üretmesindedir. Onun bu karakteri, sadece radyoaktif izotoplar yerine doğal uranyumun tümünü kullanmasını mümkün kılar. Bu reaktör doğal cevher içinde % 0.714 oranında bulunan Uranyum - 25'i kullanır. Shevchenko kasabasında, (Kazakh SSC) süratli nötronlarla çalışan bir istasyonun yapım çalışmaları tamamlanmaktadır. Elektrik üretimi yanındaki istasyon, tuzlu su dağıtımı için de kullanılacaktır.

Bu önemli alanda Sovyet bilim adamlarının çalışmaları dünya çapında önem kazandı. «Tokamak» tesisatlarını kullanan Sovyet fizikçileri, 7 milyon derece sıcaklığa sahip olan bozulmaz plazmayı meydana getirdiler.

1957'de Sovyetler Birliği dünyanın ilk suni peykini fırlattı ve 4 yıl sonra Sovyet kozmonotu Yuri Gagarin, kısa dünya yörüngesine giren ilk adam oldu. Sovyetler Birliği bu amaçlar için otomatik tesisler kullanarak, dünya ile güneş arasındaki araştırmaları ile dünyaya öncü oldu. Uzay araştırmaları, dünyaya ait sorunların çözümü konusunda son derece büyük pratik önem taşır. Dünya peyki SSCB tarafından, Orta Asya, Uzak Batı ve Kuzey kutbunun uzak alanlarına televizyon programlarının gönderilmesinde, hava tahminlerinde ve denizcilikte kullanıldı. Uzay araştırmasında kullanılan maddeler, teknolojik yöntemler, araçlar ve icatlar, şimdi diğer alanlarda da kullanılmaktadır. Örneğin uzay araştırmaları tarafından geliştirilen son derece ufaltılmış donatım, bilgisayar çiziminde önemli gelişmelere yol açtı. Kuantum elektronğinde önemli gelişmeler elde edildi. 1954'de Sovyetler Birliğinde, kimyada, tıpta, ulaştırmada ve maden çalışmalarında geniş çapta kullanılan ilk lazer ışını geliştirildi.

Sovyetler Birliği, otomatik sistemlerin gelişmesinde büyük ilerlemeler kaydetti. Önemli olarak Sovyetler Birliği 1950'de tam otomatik otomobil pistonlarının üretilmesini sağlayan dünyanın ilk ülkesi oldu. 1950'de Moskova'da Otomasyon Kongresinde hazır bulunan Batılı uzmanlar, birçok Sovyet endüstri tesisindeki otomasyonun yüksek standartını övdüler. Amerikan «Machinist» dergisi şöyle yazdı: **«Batılı uzmanlar, Moskova'da devam eden Otomasyon Uluslararası I. Kongresinde, otomasyon alanında Sovyetler tarafından gösterilen başarılar yüzünden hayretler içinde kaldılar. Ruslar, Batının geçeceği evreleri atlادılar. Sovyet Telemekamik ve Otomasyon Enstitüsünü dolaştıktan sonra Batılıların fikirleri, Batı'da hiçbir şeyin daha ilerde olmadığıydı. Bir Batı delegesi: «Biraz şaşırmıştık. Bu düzeye erişilebileceğini aklımızdan bile geçirmemiştik.» dedi.»** (56)

Sovyetler Birliği supersonik uçakların yapımında da büyük gelişmeler kaydetti. Sovyet uçağı TU-144 hakkındaki bir makalede **«Wall Street Journal»** şöyle yazdı: **«Moskova şimdi yarışmayı başta götürüyor ve muhtemel olarak başta kalacak.»** Diğer birçok alanda da aynı oranda bilimsel ve teknolojik gelişme mevcuttur.

Endüstriyel gelişim, hızlı bilimsel ilerleme, yüksek vasıflı personelin eğitimi, Sovyet insanların modern ulusal ekonomiyi yaratmalarına, sosyalizmin kazançlarını savunmalarına, eski devrin geriliğini yoketmelerine olanak sağlar. 1917'de Sovyet Rusya'nın, dünya endüstriyel üretiminin % 3'ünden daha azını üretmesine karşın, 1971'de oran % 20'ye çıktı. 1913'de Rusya'da endüstriyel üretimin hacmi, Birleşik Devletlerinden % 12.5'dan fazla değildi.

(56) «Otomasyon konusunda yeni görüş Birleşik Ekonomik Komite, Birleşik Devletler Kongresi. Washington. 1960 s. 318

1950 ile birlikte bu % 30'a doğru bir artış gösterdi ve 1970'-de % 75'in üzerine çıktı.

Yüksek emek verimliliği, teknolojik gelişmenin en önemli kanıtıdır. 1950'den, 1975'e kadar iş verimi artışı Birleşik Devletlerde % 81 iken, Sovyet endüstrisinde % 238'di. Bu artış Fransa'da % 170, Batı Almanya'da ise % 152'ydi. Bu dönem içinde, Sovyet endüstrisinde emek verimliliğinin yıllık ortalama artış oranı, Birleşik Devletlerdekinden iki kat daha yüksekti. Bu nedenle ekonomik rekabette de sosyalist dünya, kapitalizme olan üstünlüğünü bir kez daha kanıtlamıştır.

Sosyalizmde Bilimsel Ve Toplumsal Gelişmelerin Birliği

Bilimsel ve teknolojik gelişme Sovyetler Birliği'nde ve diğer sosyalist ülkelerde her zaman, yeni bir toplum yapısında kullanılacak etraflı bir program olarak dikkate alınmıştır. Teknolojik gelişmeye olan bu yaklaşım, üretim ilişkileriyle olan karşılıklı ilişkilerinde, üretici güçlerin öncü rolünü içeren, Marksizmin ünlü tezinden kaynaklanır.

Lenin'in sosyalist sanayileşme teorisi, sosyalizm ve komünizmin inşasında teknolojik gelişmenin anahtar rolüne dayanır. O şöyle yazdı: **«Şu an varolandan daha yüksek kapasiteye sahip teknolojik ilkelere ve çeşitli şekillerde toplanan Rusya olmadıkça, değil komünizmin, onarılan ulusal ekonominin düşünülmesi bile mümkün olmaz.»** (57)

Bilim ve teknolojinin son zamanlardaki başarılarının uygulanması, sosyalist ülkelerin bağımsızlığını sağlamaya, genel kültür düzeyi ve yaşama standartlarının artmasına, sosyal ayrılıkları kökünden silmeye, sömürde bağımsız ilişkileri, yeni ilişkileri kuvvetlendirmeye hizmet eder.

(57) Lenin «Toplu Eserler» Cilt 31, s. 419.

Üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti ,ulusal ekonomi planlaması, sınıf karşıtlığının ve sömürünün kökünden silinmesi, bunların hepsi, bilimsel, teknolojik, toplumsal ve ekonomik gelişmeleri bir bütün içinde birleştirmeye yardımcı eder.

Üretim veriminin artışı ve planlanan sosyalist ekonominin koşullarında toplumsal mülkiyetin büyümesi, insanların kültürel düzeylerindeki ve yaşama standartlarındaki artışın devamından ayrılamaz. Sovyetler Birliği'nde 1960'dan, 1970'e kadar gerçek gelirler % 58 arttı. 1966 - 1970 döneminde, önceki beş yıllık plan döneminden bir hayli fazlasıyla bu gelirler % 33 arttılar.

Sovyetler Birliği'nde yaşama standartlarının tümüyle artırılması için konut yapımı ve tamiri artarak sürdürülmektedir. Savaşın tahripleri ve şehir nüfusunun hızlı artışı ülkenin birçok şehrinde büyük ölçüde konut eksikliği yaratarak konut yapımını ulusun birincil görevlerinden biri yaptı. Sovyetler Birliği konut yapımının hızı ve alanının genişliği konusunda dünyada en öndedir. SSCB'de refah düzeyi 1913'ten beri 8 kat yükselmiştir. Sadece Moskova'daki konutların alanı 1940'dan beri 3 katına çıktı. 1950 ve 1970 yılları arasında tam 200 milyon insan yeni evlerine taşındı. Ayrıca Sovyetler Birliğinde konut yapımının hızı devamlı olarak artmaktadır. Örneğin, 1966 - 1970'de, her birinin nüfusu 1 milyon olan 50 büyük şehire eşit ölçüde 500 milyon metrekare konut yapıldı.

Konut yapımının önemli bir kısmı devlet tarafından karşılandı, ancak bazı konutları yapmayı kooperatifler üzerlerine aldılar. (58) Emekçi bir insanın kazancının ortalama olarak % 5'i kira olarak giidyordu ve ailede ekmeği-

(58) Sovyetler Birliği'nde bütün toprakların kamulaştırılmış olması nedeniyle, yapıları için konut koperatifleri, toprak konusunda para harcamadılar.

ni kazanan kişilerin sayısı birden fazla olduğunda bu oran daha da azdı.

Sosyalist yaşam biçiminin önemli bir elemanı da, diğer faktörlerle beraber, iş kaynaklarının tam kullanımı, işsizliğin ortadan kaldırılması, ekonomik düşüş ve buhranların önlenmesinin sonucu olan gelecek güvencesidir.

Sosyalizmde, istihdam ile bilimsel ve teknolojik gelişmenin birbirlerine olan etkileri, kapitalizmde olan etkilerden çok farklıdır. Bilim ve teknolojinin başarıları çeşitli çıkar çevrelerine değil, halkın tümünün çıkarlarına hizmet ettiği, teknolojik gelişme yüksek ve sağlam ekonomik gelişme hızıyla uzun vadeli planlama üzerinde başarıldığı zaman, hızlı bilimsel ve teknolojik gelişme işsizlik gibi bir toplumsal kötülük yaratmaz.

1965'den, 1970'e kadar, Sovyet endüstrisinde iş verimi % 32 oranında arttı. (% 5.7'lik yıllık ortalama artışla) Endüstriyel üretim % 50 oranında artarken personelde % 15'lik bir artış görüldü. Sovyetler Birliği'nin bu büyüme hızına karşın yine de işgücü eksikliği vardır.

Sosyalizmde ofislerde ve endüstride istihdamın yapısını ve alanını belirleyen bütün anahtar faktörler, kapital olarak yatırılan paranın hacmi, iş veriminin ve üretimin düzeyi, uzun vadeil planlamaya bağlıdır. Ayrıca emekçi nüfusun bütün bölümlerinde devletin doğrudan düzenleyici bir etkisi vardır. Sosyalist ülkelerin emekçi insanları, onları görevlerinden edeceği düşüncesiyle yeni teknolojinin kabulünü korkuyla karşılamazlar. Sovyetler Birliği'nde otomasyonun etkilerini inceleyen Fransız dergisi «La Vie Ouvriere» in muhabiri Gerard Carrere, bu karakteristik durumu da inceledi. Kendisi endüstriyel tesisleri gezdi ve işçilerle konuştu. (Benzer tetkikler aynı zamanda, aynı magazinin diğer muhabirleri tarafından Birleşik Devletlerde de yapıldı.) Sovyetler Birliğindeki otomasyonun büyümesi konusunda konuşan Gerard Carrere şöyle yazdı:

«İnsanın üretim sürecinde yalnız olmaması ve ekonomik toplumsal gelişmeye ve kendi geleceğini denetim altına almış olması nedeniyle, henüz oluşan bu gelişme, insanın gücüne ve zekasına daha fazla saygı duyulmasına neden olur.»

Otomasyon nedeniyle işinden ayrılan işçiler başka yerlerde, fabrikalarda iş bulurlar, çünkü üretim büyümektedir. Fransız muhabir, işçilerin otomasyondan korkularının olmadığını, aksine bunu uygulamaya ve genişletmeye hazır olduklarını ve bu konuda çok meraklı olduklarını görecekti. Bunda sürpriz olacak hiçbir şey yoktur, çünkü teknolojik gelişme, iş sürecini kolaylaştırır ve sonuçta da yüksek ücretler sağlar. Bununla birlikte sosyalizmde tam istihdamın otomatik olarak sağlandığını düşünmen hatalı olur. Bu ancak, devlet denetimindeki kuruluşların, çeşitli bilimsel merkezlerin, sendikaların ve diğer ekonomik örgütlerin, uzun araştırma, örgütlenme ve planlama çalışmalarından sonra sağlanabildi. Sosyalizmde planlama kurullarının en önemli görevlerinden biri tam istihdamın etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamaktır. İşgücü kaynaklarının kullanımındaki verimliliğin artışı, tam istihdamı gerçek gelirdeki artışla birleştiren, yüksek ekonomik gelişme hızı artışında görülebilir.

Sovyet Hükümeti ilk günlerinden beri, ulusal ekonominin kurulmasında ve toplumsal sorunların çözümünde, özel orta ve yüksek eğitime büyük önem vermiştir. Sonuç olarak en kısa zamanda, Sovyetler Birliği, devrim öncesindeki, geniş cehaletin bulunduğu bir ülkeden dünyanın en yüksek eğitim standartlarına sahip ileri bir sanayi gücüne dönüştü. 1970 istatistiklerine göre, şehirlerin emekçi nüfusunun %75'i ve çiftçilerin %50'sinden fazlası orta veya koleji eğitimi görmüştü.

İşgücünün kalitesinin ve eğitim düzeyinin hızlı artışı, sosyalist ülkelerdeki genel teknolojik gelişmenin bir

bölümüdür. Kapitalist ülkelerdekinden aksine, genel öğretim ve meslek eğitimi sosyalist ülkelerde, pratik gereksinmelere göre planlanır. Sosyalist devletler işçinin tümüyle gelişimi için işçilerin çeşitli grupları arasındaki kalifiyelik ve genel eğitim düzeyi farklılıklarını yoketmek için teknolojik gelişimi kullandılar. Bu, iş düzeyini yükseltmede ve daha anlamlı hâle getirmede kullanıldı.

Sovyet endüstriyel tesislerinde kullanılan son model otomasyonun ve diğer donatımların etkilerini inceleyen araştırmalar, fabrika ve atölyelerde otomasyonun, teknik ve kalifiye yardımcı personelin, mühendislerin oranını artırdığını ve emeğin zihinsel görevlerini çoğalttığını ortaya koydu. Sovyet endüstri tesisleri, mektuplaşma ile öğrenim gören işçiler için tam ücretle daha fazla işi bırakma olanağı, kısa çalışma günleri, çeşitli geliştirme kursları, işçilerin mesleki yeteneklerini ve eğitim düzeylerini arttırmaları için gerekli bütün ortamı yaratır.

Sovyet toplumunun sosyal yapısı da, sosyal farklılıkların ortadan kaldırılmasını sağlayarak değişmektedir. Sömüren sınıf burjuvazi, büyük toprak sahipleri, tüccarlar ve kulaklar (emek kiralayan zengin çiftçiler) uzun zaman önce ortadan kalkmışlardır. Böylece, sadece 1917 Devriminden önce Rusya nüfusunun çoğunluğunu oluşturan küçük üreticiler kaldılar. Yeni Sovyet toplumu kolektif çiftlikler ve yeni toplumun inşasında büyük bir rol oynayan emekçi sınıf olmak üzere iki dost sınıftan oluşur. Ayrıca sosyal önem ve sayısı, bilimsel ve teknolojik gelişme koşullarında hızla artan aydınlar da vardır. 1959'dan, 1970'e kadar özellikle zihinsel görevlerde çalışanların sayısı 20.5 milyondan, 30 milyona çıktı. Bu yolla, sağlamlaşan Sovyet toplumu kendi yapısında aynı tipte toplumsal özelliklere sahip sınıfsız bir toplum olmaktadır. Diğerlerinin yanında sanayinin, tarımın ve üretimin tümüyle mekanizasyonu ve otomasyonunu amaçlayan bilimsel ve teknolojik

ilerlemenin hızlandırılması, kentle, kır; kafa emeğiyle, kol-emeği arasındaki karşıtlığın yavaş yavaş ortadan kaldırılması ve ayrıca genel eğitim ve kültür düzeyinin yükseltilmesi de bu sürece yardım eder.

Sovyet toplumunun demokratikleştirilmesi sürecinde sürekli bir gelişme vardır. Bu, geçmiş yıllarda, emekçi halkın geniş sektörlerini yönetim sürecine çekme önlemlerinde, üretim toplantılarının, işçilerin ve kollektif çiftliklerin genel toplantılarının arttırılmasında, kollektif çiftlikler için yeni kurallar ve uygulamalar kabul edilmesinde, cumhuriyetlerin ve özerk alanların haklarının arttırılmasında, karar verme konusunda sanayi işletmelerine daha fazla söz hakkı verilmesinde ve genel olarak, demokratik merkezîyetçilik ilkelerinin daha fazla ilerlemesinde açıkça görülmüştür.

Komünizmin Teknik Ve Maddi Temellerinin Yaratılması

Komünizmle, bilimsel ve teknolojik gelişim arasında sıkı bir bağ vardır. Böylece, 18. ve 19. yüzyılın sanayi devriminin kapitalizmin sağlamlaşmasına yardım etmesi gibi, günümüz bilimsel ve teknolojik devrimi de kendi iç mantığıyla, sosyalizm ve komünizm çağına hizmet etmektedir. Toplumun sosyalist organizasyonunun yürütülmesi için gerekli maddi koşulları sağlamlaştıran ,bilimsel ve teknolojik devrimin ilerlemesi konusunda, sosyalizm çok geniş olanaklar sağlamıştır. **«Her şey insan için ve her şey insanın çıkarları için»** sözü, sosyalizmin en önemli karakteristik çizgisini belirler. Bu ilke bilim ve teknolojideki gelişmenin sayısız başarılarının kullanılma olanaklarını, emekçi halkın tümü için kullanır. Böylece elde edilen emek ekonomisi, birkaç tekelin veya toplumun ayrıcalıklı bazı gruplarına hizmet etmede değil, bütün çalışan insanların artan maddi ve kültürel gereksinmelerinin karşılanmasında kullanılır.

Sosyalizmde kalifiye ve yarı kalifiye işçilerin azaltılmasıyla toplum, çalışan nüfusun yeni bölümlerinin daha fazla üretici olan işlerde yer almasını sağlar. Onların daha aktif olarak devlet ve hükümet işlerinde rol oynamalarına olanak tanır. Kamu hizmetlerinin gelişmesi, kişisel yeteneklerin daha fazla ortaya konması, çalışan kimselerin becerilerinin daha çok kullanılması, beceri ve eğitim standartlarının düzeltilmesi ve dinlenmesinin sağlanması konusunda geniş olanaklar yaratır.

Yüzyıllardır kişi, toplumun ekonomik gelişimini başarmak amacıyla bir araç olarak kullanılmıştır. Sosyalizm, kişinin, ekonomik gelişmenin yegane nesnesi haline gelmesine olanak sağlarken, teknolojik ve bilimsel devrimin başarılarının tümünü de, bütün halkın çıkarları için kullanmıştır.

Üretim araçlarının gelişimindeki devrim, kişinin yapısını değiştirmek amacını güden teknik olanakları da yarattı. Burada da sosyalizm ve komünizm gerekli sosyal ve politik koşulları yaratmıştır. Bilimsel ve teknolojik devrim çalışan kimsenin, sadece fiziksel gücü yerine bilgisini de kullanan yeni bir tipi ortaya çıkması konusunda gerekli bütün maddi önkoşulları da yerine getirir. Bu aynı zamanda toplumun komünizme dönüşümü programının bir parçası olarak, tüketim alanındaki değişimi başarmanın da tek yoludur. İnsanın sömürölmekten kurtulması, kişinin bilimin en son başarıları üzerinde, yüksek verimli teknolojinin bir parçası haline gelmesi, planlı bir ekonominin olması, emekçi halkın sanayi yönetiminde rol alması, kişinin bütünüyle gelişmesi konusunda ve ayrıca, kafa ve kol emeği arasındaki farklılığın ortadan kaldırılması, ekonomik zorluklardan kurtulmuş emek ve ihtiyaca göre dağıtım şeklindeki komünist ilkeye geçilmesi konusunda, gerekli koşulları yaratır.

1971 - 1975 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin ulu-

sal gelirinin % 39 oranında, toplam endüstriyel gelirinin ise % 47 oranında yükselmesi, gerekmektedir. Tüketim malları giderlerinin, üretim araçlarınınkinden daha hızlı arttığına dikkat etmek gerekir. Tarım ve tüketim malları için de önemli tutarda yatırım yapılması gerekmektedir.

9. Beş Yıllık Plan devresinde en çok üretimin güçlendirilmesine ve gitikçe hızlanan bilimsel ve teknolojik gelişimin temellerine yatırım yapılmasına büyük ölçüde özen gösterilmektedir. Hayat standartlarının yükselmesinde dırmisel öneme sahip olan iş verimliliği göstergeleri % 39 oranında yükseleceklerdir. Örneğin iş veriminin yükselmesi ile ulusal gelirin toplam büyüklüğünün % 80 - 85 oranında yükseleceği hesaplanmıştır.

Beş yıllık program, bilimsel ve teknolojik gelişimin başarılarının en yüksek oranda kullanılmasını sağlar. Teknolojik gelişimden doğrudan sorumlu olan sanayiler, büyüme hızı konusunda önceliğe sahip olacaklardır. Enerji üretimi, kimya ve petro - kimya sanayileri, makina yapımı, donatım imalatı, otomatik donatımın üretimi, bilgisayarların ve emek kullanılan alanlarda yer alacak makinaların üretimi ortalama % 67 oranında artacaktır. 1971 - 1975 devresinde, enerji istasyonlarının toplam kapasitesi 65-67 milyon kilowata çıkarılmıştır. Bu artışın % 12'si nükleer enerji istasyonlarına aittir. Bu plan, ülkenin özellikle Avrupadaki bölümünde nükleer enerji istasyonlarının kurulmasını gerektirmektedir. 10 - 12 yıllık çalışma ile bu istasyonların kapasitesi, 30 milyon kilowatt üretebilecek güce gelecektir.

Son beş yıllık devrede, Sovyetler Birliğinin Avrupa'daki bölümünü kaplayacak dev enerji şebekeleri çalışmaya başlamıştır. Yeni beş yıllık plan ile ülke çapında tek bir enerji şebekesinin yapımı devam edecektir.

1971 - 1975 devresinde, araç ve otomatik donatım üretimi iki katına çıkmıştır. Bilimsel araştırmalarda kullanılan

aletlerin imalatı da çoğalmıştır. Bilgisayar üretimi 2.6 katına, makina yapım sanayiinde tam otomatik ve yarı otomatik makinelerin üretimi ise 1.6 katına çıkmıştır. İş veriminin 3 - 4 kat çoğalmasıyla, makina parçaları üretimi 3.5 kat artmıştır.

Sovyetler Birliği'nde uygulanan bilimsel ve teknolojik gelişim ve varılan ekonomik düzey, güçlü Sibiry nehirlerini, Kazakistan ve Orta Asya'ya akıtma gibi önemli projelerin planlanmasına olanak sağlamıştır. Bu projeler dünyada varolan bütün dünya-değiştirme projelerini geçmektedirler. Batı Sibiry tümüyle nehirlerle doludur. Kazakistanın kurak sahasındaki kanal şebekesi, ülkenin güneş ışığı açısından zengin olan Orta Asya kısmını, Avrupa'nın bütün kapitalist ülkelerinden iki kat daha fazla verimli yapacaktır. Tahminlere göre, Batı Sibiry'dan bu alana, yılda 250 bin metre küp su akacaktır ve bu da karşılaştırıldığında yaklaşık Volga kadar bir nehir demektir.

Bu veri, SSCB'deki bilimsel ve teknolojik devrimin alanı ve oranı hakkında iyi bir bilgi vermektedir. Bu ayrıca, ülkenin ekonomik temellerini, çalışma alanlarını ve toplumsal değişimini de belirtmektedir.

Çalışan sınıfın - öğretmenler, doktorlar, diğer sağlık personeli, traktör sürücüler ve tarım personeli - ücret oranlarının artışına rağmen, kamu tüketim malları, kazançlara bakmaksızın, önemli ölçüde artmıştır. Bu, sağlık servislerinin, okulların, yüksek öğretim kurumlarının ve çocuklar için kolaylıkların genişlemesine de yardımcı olmaktadır.

Kamu tüketim malları kalabalık, yoksul ailelerin, çalışan kadınların emeklilerin ve öğrencilerin yaşama koşullarını düzeltmede kullanılacaktır. Bu yolla gerçek gelirler % 31 artacaklardır.

1971 - 1975 yılları arasında işgücü kaynaklarının daha akılcı kullanımı, çalışma koşullarının düzeltilmesi, nü-

fusun kültür düzeyinin ve becerilerinin artması konusunda önlemler alınacaktır. 17 yaşına kadar sürdürülecek genel orta öğretimin uygulanmasıyla ilgili program, ülkenin her yerinde tamamlanmak üzeredir. Sonuç olarak, kırsal yaşımda şehir yaşıma oranla görülen farklılıklar daha az göze arpacaklardır.

9. Beş Yıllık Plan ile, 580 milyon metrekare konut yapılmıştır. Böylece 60 milyon kişinin konut sorunu çözümlenmiştir. Devlet, Sovyet köy ve kasabalarını daha hoş bir duruma getirebilmek için nemil tutarda denek ayırmaktadır.

Ekonomik Denetimin Geliştirilmesi Ve Sanayide Organizasyon Şekilleri

Sovyetler Birliğı Komünist Partisinin 24. Kongresinde de belirtilen kararlara göre, bilimsel ve teknolojik gelişim, ekonomide yüksek derecede organizasyona dayanır.

Bundan dolayı, ulusal ekonomik planlamanın, bilimsel düzeyinin yükselmesi önem taşımaktadır. Ekonomik, bilimsel ve toplumsal alanlardaki en önemli sorunların çözümlenmesi, bilimsel planlamanın sadece beş yıllık devreler için değıl, daha uzun dönemler için hazırlanmasını gerektirir. Uzun vadeli ekonomik planlamalar, nüfusun artışı tahminlerine, ulusal ekonominin gereçlerine ve özellikle bilimsel ve teknolojik gelişmeye dayanmalıdır. Uzun vadeli planlar, beş yıllık planlarla ve yıllık programlarla birleştirilmeli ve daha geniş ölçüde ekonomik model ve sistem analizleriyle kullanılmalıdır.

9. Beş Yıllık Plan devresinde, Sovyet ekonomisinin genişlemesi ,gelecekte, organize edilmiş üretim zincirinde bellibaşlı bir halkayı teşkil edecek olan birleşik girişimlerin, endüstriyel ortaklıkların kurulması ve üretim yoğunluğunun arttırılması şeklinde görülür. Fabrikalar ara-

sındaki geniş işletme bağları, hızla değişen teknoloji, üretilen malların çeşitlerinin çoğalması, sanayi yönetiminin karışık örnekleri, otomatik bilgisayar sistemlerinin benimsenmesi önemli tasarrufları da beraberinde getirdi. Kullanılmakta olan modern otomatik kontrol sistemleri önemli çözümlerin saptanmasında, ekonometrik yöntemler kullanan, verileri otomatik olarak çözümleyen tümüyle karmaşık sistemlerdir. Sovyetler Birliği yüzlerce otomatik kontrol ve bilgisayar sistemi kullanmaktadır. Tahminlere göre, bu sistemlerin kullanılmasıyla, 1966 - 1970 yılları arasında 700 milyon ruble tasarruf sağlanmıştır. Artık bunlar iki üç yılda maloluş masraflarını çıkarmaktalar; gelecekte bu zamanın daha da kısalacağı tahmin edilmektedir.

9. Beş Yıllık Plan üretim otomasyonunun etki ve çalışma alanını genişletecek bir programdır. Hemen hemen 1600 otomatikleştirilmiş kontrol ve planlama sistemi, endüstrinin çeşitli dallarında, bölgesel organizasyonda, endüstriyel ortaklıklarda ve ayrı girişimlerde kullanılmaktadır. Gelecekte bilgisayar şebekeleri ve otomatik birleşik sistemler aracılığıyla, SSCB'nin tümünü kapsayan, ulusal ekonominin ülke çapında düzenlenmesi, planlanması ve kontrolü yapılacaktır.

1965'de başlayan ekonomik reformu bütünlemek amacını taşıyan çalışmalar devam etmektedir. Maliyet, satış fiyatı, gelir, kredi ve mal yoğunluğu gibi ekonomik faktörler, endüstriyel girişimleri ve onların yardımcı bölümlerini, kaliteyi düzeltmesi, bilim ve teknolojinin son başarılarını uygulaması konusunda hissedilir ölçüde teşvik etmektedir. Maliyet, endüstriyel, kolektir ve hatta daha üst düzeydeki endüstri kuruluşlarını geniş ölçüde etkileyen bir unsurdur.

Gelecekte, sosyalist ülkeler arasındaki ortaklığı düzenleyen yöntemler gelişecek ve yeni boyutlara ulaşacaktır. Dünya sosyalist pazarlarının birleşmesi, bilim ve tek-

noloji ile sosyalist ülkeler arasındaki bağları geliştirecektir.

Bilimsel Ve Teknolojik Gelişimin Toplumsal Sorunları

Sosyalizm, bilim, teknoloji ve ekonominin gelişmesi, ekonomik ve toplumsal yönetim yöntemleri, kısaca bütün sosyal ilişkiler sisteminin mükemmelleşmesi için gerekli olan bütün koşulları hazırlar.

Sovyetler Birliği'nde buna benzer sorunlardan biri, iş kaynaklarının elverişli biçimde kullanılması sorunudur. Bazı endüstri dalları, insan gücünün eksikliğinden ötürü zarar görmektedir. Bu durum özellikle besin endüstrisinde görülmektedir ve en çok Uzak Doğu ile Sibiry'a da hissedilmektedir.

Sovyetler Birliği büyük insan gücü potansiyaline sahiptir. Herşeyden önce ülkenin bellibaşlı alanlarında çalışan nüfus çok fazladır. 9. Beş Yıllık Planda, tarımın mali ve teknik kaynaklarının artırılması, (1971 - 1975 yılları arasında tarımdaki kapital yatırımları son 10 yıldaki tarım yatırımlarına eşit bir düzeye erişmiştir.) Çiftçiliğe önem verilmesi, emek üretkenliği artış oranının yükseltilmesi ve tarımdaki gizli işsizliğin giderilmesi için birtakım kararlar alınmıştır. Sanayi, işgücünün daha verimli kullanılması konusunda büyük olanaklara sahiptir. Örneğin, yükleme ve boşaltma gibi yardımcı işlemlerin mekanize edilmesi olanağı vardır. Bazı endüstriyel kuruluşlarda yönetimi, fazla işgücünü çıkarmaya yöneltici bir ekonomik teşvik sistemi uygulanmaktadır.

En önemlisi, işgücünün daha değişken ve daha etkili olmasını sağlayacak koşulların yaratılmasıdır. Bu gibi koşulların doğuşu, işgücünün ülkenin ilerleyen bölgelerine ve gelişen endüstrilerine dağıtılmasını ve gelişen fabrikalarda işgücü ile ilgili kararların yeniden düzenlenmesini

gerektirir. İşgücünün hareketliliğinin artması ve onların yerleştirilmesi ihtiyacı, işgücünden istenen niteliklere, bölgesel işbölümüne ve endüstrilere göre, koşulların planlanması konusunda yeni istekler ortaya çıkarır.

Geçen yıllar boyunca işgücü kaynaklarının dağıtımı konusunda idari, sosyal ve ekonomik mekanizmayı geliştirecek yeni önlemler alınmıştır. Örneğin, 1966'da işgücü kaynaklarının en akılcı bir biçimde kullanılması konusunda, Sovyetler Birliği'nin bütün cumhuriyetlerinde komiteler kuruldu. Bu komiteler, şehirlerde ve kırsal alanda işi olmayanları belirleyecek ve onlara iş bulacak geniş bir acenta şebekesine sahiptirler. Tüm ülke için tek bir iş bulma sisteminin kurulması konusunda planlar yapılmaktadır. İşgücünün dağıtımının teşvik edilmesi ve onun stratejik yerlere yöneltilmesi eşit ekonomik öneme sahiptir. İçinde bulunduğumuz beş yıllık plan döneminde; Urallarda, ülkenin Avrupa bölümünün kuzeyinde, Batı Sibiryada, Kazakistanın çoğunda, Uzak Doğunun bazı bölgelerinde, Doğu Sibiryada ve Orta Asya'da çalışan emekçilerin ücretleri arttırılacaktır. Yeni sanayileşmiş alanlarda, SSCB'nin kuzey ve doğu bölgelerinde, konut yapımı, gıda ve kültür merkezleri oluşturulması çalışmaları hızla ilerlemektedir. Komünizme dönüşme koşullarında, bilimsel ve teknolojik devrimin gelişmesinde insanın tümüyle gelişimi önemli bir görev haline geldi. Bu görevin yerine getirilmesi sadece yüksek standartlı eğitimi ve yüksek kültür düzeyini değil, ayrıca emeğe olan komünistçe bir tavır ve yüksek ahlak standartları için, eşit bir ideolojik ilerlemeyi de gerektirmektedir. Üretici güçlerin gelişmesi ve maddi gereksinmelerin artan tatminiyle, hayat konusunda, tüketim tarafından yönlendirilme yaklaşımına karşı savaşıma ve yetenek ile olanaklarının gelişmesi için insanın, kendince ifade etme arzusunun ve yaratıcı çalışmalarının desteklenmesi konusu bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Genç nüfusu çalışma hayatına hazırlama konusunda çeşitli büyük sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bir mesleği ya da işi seçmek kolay bir sorun değildir. SSCB'deki uzman ve teknisyen eğitiminin hızlı gelişimine karşın, bunların alanı ve yapısı, modern yaşamın artan istemlerinin yine de gerisinde kalmaktadır. Ticaret ve teknik okullarına devam eden genç işçilerin sayısı genç işçilerin artan sayısına ayak uyduracak kadar çok değildir.

Sovyetler Birliği'nde yürütülen sosyoloji araştırmaları, işini ya da uzmanlık alanını seçme konusunda Sovyet gençliğinin sağlam değerlere sahip olduğunu ve yüksek güdülerle ,kararını verdiğini ortaya koymuştur. Okulunu bitirdikten sonra birçok genç eğitime devam etmeyi arzulamaktadır. Bu konuda soru sorulan okul mezunlarının çoğu, bilim ve teknoloji alanında çalışmak istediğini söylemiştir.

Birkaç yıl boyunca Leningrad'da ve Leningrad bölgesinde okul mezunları arasında sürdürülen bir anket, mesleklerini seçmek konusunda gençleri yönlendiren baş değer o mesleğe olan merakları ve mesleğin anlamı olduğu, ikinci değer ulusal ekonomi için seçilen alanın önemi olduğu ve bu arada ücret konusunun en sonra geldiğini ortaya koymuştur. (59)

Sosyolojik araştırmalar sosyalizmde, işçilerin boş zamanlarını değerlendirme çalışmalarında entellektüel ve kültürel düzeyin yükseldiğini göstermektedir. Aynı zamanda çalışma dışı saatlerin önemli bir bölümü de zevksiz ev işleriyle geçmektedir. Bu da, hizmetler alanının henüz yeterince gelişmediğini gösterir.

(59) Bu araştırmanın sonuçları, İngiliz sosyolog Th. Veness tarafından, İngiltere'deki geniş gramer ve teknik okulları öğrencileri arasında sürdürülen ve öğrencilerin ücret konusunu bütün değerlerin başına koydukları anketin sonucuyla büyük ölçüde çatışmaktadır. Th. Veness «Okul-Mezunları. Amaç ve Umutları» Londra, 1963, s. 185

Hızla büyüyen şehirler, kent yığınlarının karmaşık ekonomik ve toplumsal yapıları, şehirleşme sorununa önem kazandırmaktadır. Sovyet şehirleri kesinlikle her şehir için hazırlanan ayrı planlara göre kurulmuş ve yeniden yapılmıştır. Sovyetlerde şehir planlamacılığında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir.

Şehirleşme SSCB’de, komünist yapım programında önemli bir bölüm ve Sovyet halkının çalışma ve yaşama koşullarının geliştirilmesinde önemli bir araç olarak görülmektedir. Bir yandan şehirleşme, şehir ve kır arasındaki ayrılığı arttırmakta, ancak diğer yanda ise, bu ayrılığı, toplumun tüm çalışmasını, uygarlığın büyük başarılarının etkilediği alanlara çekerek yoketmektedir. Bu ikinci durum, şimdi çok önemlidir. Şehirler, kent ve köyü birbirine yaklaştırma çalışmasında öncü rolü oynarlar. Bu çalışma zamanla onlar arasındaki bütün farklılıkları ortadan kaldıracaktır. Bu, köylerin şehirlere dahil edileceği demek değildir. Aksine, amaç, onlar arasındaki ayrılığı, kent ve kır yaşamının en iyi yanlarını birleştirerek ve kolaylaştırarak kaynaştırmaktır.

Çevre kirlenmesi sorunu Sovyetler Birliğinde, ileri kapitalist ülkelerde olduğundan çok daha az önem taşır. Ancak birçok Sovyet şehrinde ve sanayi bölgesinde sorun yine de ciddidir. Sınıf karşıtlığının ve çelişkilerinin yokluğu, ulusal ekonominin tek bir uzun vadeli plana göre geliştirilmesi, büyük para ve mal kaynaklarının devletin elinde toplanması, çevre kirlenmesi sorununun başarılı bir biçimde çözümlenmesi konusunda Sovyetler Birliği’nde ve diğer sosyalist ülkelerde, uygun koşullar yaratmışlardır. Ülkenin su kaynaklarının ve hava temizliğinin korunması konusunda, yakın geçmişte güçlü önlemler alınmıştı. Sovyetler Birliği dünyada hava kirlenmesini sınırlayan yasayı çıkaran ilk ülkedir.

1971’de SSCB Yüksek Sovyet’i, herhangi bir yapım

projesinin hazırlanmasında veya bir işletmenin çalıştırılmasında doğanın korunmasını en önemli inceleme konularından biri yapan bir yasa onayladı.

Koruma önlemleri içinde, eşsiz doğal zenginliğiyle Baykal gölüne özel dikkat sarfedildi. Göl sadece dünyanın en büyük temiz su deposu ve az bulunur balık çeşitleri nedeniyle ünlü bir bölümü değil, ayrıca eşsiz bitki ve hayvanların bulunduğu bir bölge ve doğanın bütün güzelliğini sergilediği dünyanın birkaç yerinden biridir de. 1971 Eylül'ünde alınan özel bir kararla Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi ve SSCB Bakanlar Kurulu, gölün ve çevresinin akılcı kullanımı ve doğal güzelliğinin korunmasıyla ilgili olarak, yürürlükte bulunan yasaları uygulamaya başladı. Karar, pis sularını Baykal'a boşaltan sanayi işletmelerinin temizleme bölümlerini kurmaları konusunda sert önlemler aldı ve orada kurulan bir kumaş ve iplik fabrikasının çalışmalarını, temizleme sistemi hazırlanana kadar durdurdu. Bu önemli karar ayrıca göle akan nehirlerin, çürük odunlardan temizlenmesini ve bu nehirlerde yapılan kereste taşımacılığının denetlenmesini sağladı.

Buna benzer doğa koruma önlemleri Sovyetler Birliğinin diğer bölgelerinde de alınmaktadır. Planlama örgütleri, sanayideki ve tarımdaki artıkların tümüyle kullanımını sağlayan teknolojik planlar hazırlıyorlar.

Komünizmi kurma yolunda, hızlandırılmış bilimsel ve teknolojik gelişim temeli üzerinde, uygun planlamayla, ekonomik ve sosyal gelişmenin denetlenmesiyle ve halkın kişisel yaratıcı çalışmasından en geniş bir biçimde yararlanılmasıyla bunlar ve diğer birçok sorun çözülmektedir ve çözülmeye de devam edilecektir.

Pratik çalışmalarıyla sosyalist ülkeler, bilimsel ve teknolojik devrimin insana hizmet edecek biçimde kulla-

nılabileceğini ve kullanılması gerektiğini göstermişlerdir. Bilim ve teknoloji başarılarının, toplumsal ilişkilerin komünist dönüşümüyle birleştirilmesi, geleceğin toplumu konusunda tarihin kendisi tarafından geliştirilen formülüdür.

12.50 TL

DATIC A.Ş.
Tel: 13 87 86
İZMİR
30